

Zaaknr. : 16.ZK22352 / 17.B0131

Kenmerk : 17IT004891

Barcode :

Kadernota 2018-2027

Samen komen we steeds verder

Opgesteld door : Het dagelijks bestuur
Datum : 30 mei 2017
Versie : AB-vergadering 14 juni 2017

Colofon

De Kadernota 2018-2027 is een uitgave van waterschap Brabantse Delta. Meer informatie over het waterschap vindt u op www.brabantsedelta.nl

Datum
Maand 2017

Projectleiding en eindredactie
Yvonne de Hond, Victor van den Berg
Waterschap Brabantse Delta

Redactie teksten
Maarten Bokslag
www.bokslag.com

Foto omslag: pm
Foto:

Voorwoord: Samen komen we steeds verder

Wij zijn iets over de helft van de looptijd van het Bestuursakkoord en het waterschap ligt goed op koers. Het Bestuursakkoord is geen dichtgetimmerd plan, maar biedt ruimte om flexibel in te spelen op actuele ontwikkelingen en kansen.

Met enige trots kan ik zeggen dat wij er met 500 medewerkers elke dag hard aan werken om de taken van het waterschap vorm te geven. Het bestuur en de medewerkers vormen samen het waterschap dat integraal zorgt voor voldoende oppervlaktewater van goede kwaliteit en veiligheid tegen overstroming.

Klimaatadaptatie

In deze Kadernota geven we onder meer aan hoe we omgaan met een aantal uitdagingen waar we voor worden gesteld. In eerste instantie gaat het om klimaatadaptatie. De effecten van klimaatverandering zijn groter dan door velen gedacht en er zal een tandje bijgezet moeten worden. Daarbij zoeken wij als waterschap actief de samenwerking met bedrijven, inwoners, terreinbeheerders en medeoverheden. Onze vakkennis brengt de verantwoordelijkheid met zich om met deze partijen samen te werken op het gebied van klimaatadaptatie. Wij hebben investeringsruimte vrijgemaakt om deze taak met extra inzet op te kunnen pakken.

Waterkwaliteit

Een tweede uitdaging is de waterkwaliteit. Daarvoor hebben wij een pakket maatregelen vastgesteld en de uitvoering daarvan ligt voor de meeste onderdelen goed op koers. Maar de waterkwaliteit verbetert minder snel dan gehoopt. Het effect van sommige maatregelen wordt pas na enige jaren merkbaar en sommige maatregelen blijken minder effectief dan andere. Wij staan nu voor belangrijke keuzes: hoe kunnen we de verbetering van de waterkwaliteit op de beste manier aanpakken? Daar hebben we anderen bij nodig. Daarom intensiveren we de samenwerking met inwoners, instellingen en bedrijven, waaronder de landbouwsector. Daarbij moeten we ook de maatschappelijke vraag stellen: wat is waterkwaliteit ons waard? Vinden we de huidige maatschappelijk inspanningen voor verbetering van de waterkwaliteit voldoende, of schakelen we als samenleving een tandje bij om de oorspronkelijk afgesproken doelen te halen? In de Kadernota hebben alvast investeringsruimte vrijgemaakt om als waterschap onze bijdrage te leveren.

Participatie en samenwerking

Participatie en samenwerking zijn niet voor niets twee sleutelbegrippen in bovenstaande taakstellingen. Wij hebben daar de afgelopen twee jaren sterk op ingezet en dat heeft een aantal prachtige resultaten opgeleverd. Soms verloopt de samenwerking niet zoals beoogd en daaruit trekken wij lering. De analyse van geslaagde en minder geslaagde ervaringen brengen de voorwaarden voor een vruchtbare samenwerking steeds duidelijker in beeld.

Koersvast en in samenwerking met onze partners staan wij voor onze taken. Deze Kadernota zet al die kansen en plannen in perspectief.

Huub Hieltjes,
Wvd. Dijkgraaf

Kadernota in één oogopslag

Aparte bijlage, wordt straks hier opgenomen

Samenvatting

Het Bestuursakkoord 'Onze Koers' (voorjaar 2015) en het Waterbeheerplan 2016-2021 'Grenzeloos verbindend' (december 2015) vormen de basis voor de koers van het waterschap. De jaarlijkse Kadernota geeft inzicht in de ontwikkelingen en noodzakelijke bijstellingen van de koers en de gevolgen daarvan voor de realisatie van afgesproken doelen, de financiële situatie en tarieven. De Kadernota bevat een tienjarige doorkijk op de toekomst.

Koers

In het Bestuursakkoord is de koers als volgt samengevat: 'Het waterschap richt zich op een goede uitvoering van de wettelijke taken rondom veiligheid, waterkwaliteit en watersysteembeheer, tegen betaalbare lasten. De wereld verandert continu en het waterschap verandert mee. Onze taken veranderen niet. De manier waarop we ons werk doen wél. Het waterschap zet de koers van de afgelopen jaren door, met nieuwe accenten. Daarbij nodigen wij burgers, bedrijven en organisaties uit om mee te denken en zelf met initiatieven te komen. 'Samen komen we steeds verder'.

Klimaatadaptatie

De effecten van de klimaatontwikkelingen gaan sneller dan verwacht. Dat uit zich in een toename van droge perioden, hitte stres en extremere vormen van wateroverlast. Dat betekent dat we samen meer maatregelen moeten nemen om de risico's op wateroverlast te beheersen. Op Prinsjesdag 2017 wordt het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie gepresenteerd. Vooruitlopend hierop heeft het waterschap samen met andere waterschappen, gemeenten en provincies in Zuid Nederland een uitnodiging naar het Rijk opgesteld om tot een gezamenlijk investeringsprogramma te komen. Vanwege de schaal van de maatschappelijke opgave en de versnelling in de klimaatverandering reserveert het waterschap vanaf 2018 jaarlijks € 700.000,- binnen het investeringsplafond voor extra maatregelen. De plannen van de nieuwe regering, de Omgevingsvisie van de provincie (2018) en de eigen analyses vormen het basis voor een aangepaste klimaatstrategie waaraan in 2018 en 2019 wordt gewerkt.

Waterkwaliteit

De waterkwaliteit is de afgelopen decennia sterk verbeterd, maar die verbetering gaat de laatste jaren niet meer zo hard. Er is inzet van veel partijen nodig om de doelstellingen, zoals vastgelegd in het provinciale milieu- en waterplan te halen. Het waterschap is inmiddels gestart met het uitvoeren van een eerste serie watersysteemanalyses, die de komende jaren worden uitgebreid. Het waterschap evalueert daarbij de huidige aanpak en combineert dit met de nieuwste, lokale en (inter)nationale kennisinzichten. Deze leveren informatie op over welke maatregelen effectief zijn om aan de KRW-doelen te voldoen. Op het moment overwegen we opnieuw of we daarmee voldoende doen aan de waterkwaliteitsopgave, of dat de strategie moet worden aangepast. Vooruitlopend hierop is in deze Kadernota 2018-2027 binnen het investeringsplafond rekening gehouden met een netto investeringsvolume van € 800.000,- per jaar (exclusief subsidies) voor de benodigde extra maatregelen voor het thema waterkwaliteit.

Duurzaamheid

Om als Nederland de klimaatdoelstellingen van Parijs te halen is een versnelling van beleid nodig op het gebied van energie, grondstoffenterugwinning en duurzame inkoop van goederen en diensten. Het waterschap wil hierin het goede voorbeeld blijven geven en verscherpt de eigen ambitie, die eerder in het Waterbeheerplan 2016-2021 is bepaald:

- van 50% duurzame energiewinning in 2030, naar 100% duurzame energiewinning in 2025.
- Aanvullend op terugwinning van fosfaat, ook gaan streven naar een kringloop van gebruikte metalen in het zuiveringsproces, om zo bij te dragen aan de nationale ambitie naar 100% circulair in 2050.
- Naast het toepassen van de duurzame inkoopcriteria, ook de eigen beleidsambities voor circulair en energie te vertalen naar toekomstige inkoopcriteria diensten en goederen op de langere termijn. Door gezamenlijk met overheden scherpere eisen aan de markt te stellen zal ook daar een verandering op gang komen.

Deze ontwikkelingen gaat het waterschap samen met de regio verder vormgeven. Daarmee kunnen de lasten voor burgers en bedrijven omlaag gaan.

Ontwikkelingen ten opzichte van de Kadernota 2017-2026

Onderstaande tabel geeft de ontwikkelingen ten opzichte van de Kadernota 2017-2026 aan.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ontwikkeling netto lasten						
Heffingen o.b.v. voorbeeldaanslagen						
Netto schuldquote						
Resterende reserves voor tariefmatiging						
Risicoprofiel						
Weerstandsvermogen > 1,2						

Tabel: Ontwikkelingen ten opzichte van de Kadernota 2017-2026

	Gunstiger dan Kadernota 2017-2026
	Gelijk aan Kadernota 2017-2026
	Minder gunstig dan Kadernota 2017-2026

Ontwikkeling netto lasten:

De netto lasten zijn in de eerste twee jaar hoger dan in de Kadernota 2017-2026. In 2020 en 2021 zijn de lasten lager en in de jaren daarna nagenoeg gelijk. In totaliteit zijn de geraamde lasten over de periode 2018-2026 € 1,3 miljoen lager dan in de vorige Kadernota was voorzien.

Heffingen o.b.v. voorbeeldaanslagen:

De voorbeeldaanslagen blijven binnen de afgesproken normen. De heffingen voor huishoudens en bedrijven zijn iets lager dan voorzien in de Kadernota 2017-2026. Voor agrariërs, natuurterreinen en gemeenten is er sprake van een lichte stijging ten opzichte van de Kadernota 2017-2026. De gemiddelde tariefontwikkeling over de planperiode (in procenten) is voor alle voorbeeldprofielen gedaald ten opzichte van de Kadernota 2017-2026.

Netto schuldquote:

Het waterschap ligt op koers om de gewenste daling van de schuldquote te realiseren. In 2020 en 2021 is de netto schuldquote hoger dan voorzien in de Kadernota 2017-2026. Vanaf 2022 is de schuldquote gelijk aan de Kadernota 2017-2026.

Resterende egalisereserves voor tariefmatiging:

In 2018 en 2019 zijn de beschikbare egalisereserves lager dan voorzien in de Kadernota 2017-2026 als gevolg van het verwachte bedrijfsresultaat 2017. Vanaf 2020 is het vrijwel gelijk aan de Kadernota 2017-2026. De egalisereserves zijn bedoeld om grote schommelingen in het tarief op te vangen. Als deze reserves zijn uitgeput, moet het waterschap alle kostenontwikkelingen direct doorberekenen in de tarieven. Vanaf 2022 is de inzet van egalisereserves nog heel beperkt en nagenoeg gelijk aan de Kadernota 2017-2026. In de berekening van de reserves is de bestemmingsreserve om maatregelen in het kader van duurzaam financieel beleid te financieren niet meegenomen.

Risicoprofiel:

Ten opzichte van de rapportage uit 2016 is het risicoprofiel iets toegenomen als gevolg van een herziening van de risico's (een wijziging in de inschatting van kans en omvang).

Weerstandsvermogen:

Het weerstandsvermogen is hoger dan voorzien in de Kadernota 2017-2026. In totaliteit is het weerstandsvermogen nog steeds uitstekend en ruim binnen de gestelde norm van 1,2.

Geconcludeerd kan worden dat het waterschap een financieel toekomstbestendig beleid heeft uitgewerkt, waarbij het actief kan blijven werken aan de uitdagingen voor de toekomst.

Inhoudsopgave

VOORWOORD

KADERNOTA IN ÉÉN OOGOPSLAG

SAMENVATTING

1.	INLEIDING.....	1
1.1.	KOERS BESTUURSAKKOORD, WATERBEHEERPLAN EN KADERNOTA.....	1
1.2.	LEESWIJZER	1
2.	VOORTGANG.....	3
2.1.	RESULTATEN EN EFFECTEN.....	3
2.2.	MAATREGELEN.....	3
3.	ONTWIKKELINGEN	6
3.1.	UITDAGINGEN	6
3.1.1.	KLIMAATADAPTATIE	6
3.1.2.	DE BASIS OP ORDE: SODO EN AWP 2.0	7
3.1.3.	WATERKWALITEIT: SAMEN STERK(ER) VOOR GEZOND WATER	8
3.1.4.	NAAR EEN DUURZAME SAMENLEVING.....	9
3.2.	KANSEN	10
3.2.1.	OMGEVINGSWET	10
3.2.2.	PARTICIPATIE EN OPEN OVERHEID.....	11
3.2.3.	INNOVATIE	12
3.2.4.	DEMOGRAFISCHE ONTWIKKELINGEN	13
4.	LASTEN- EN TARIEFONTWIKKELING	15
4.1.	INVESTERINGSVOLUMES EN KAPITAALSLASTEN	15
4.2.	NETTO LASTENONTWIKKELING	17
4.3.	TARIEFONTWIKKELING	19
4.4.	VOORBEELDAANSLAGEN.....	21
4.5.	DUURZAAM FINANCIËEL BELEID	21
5.	MEERJAREN PROGRAMMAPLANNEN	23
5.1.	PLANVORMING: MAKEN VAN BELEID EN PLANNEN	23
5.2.	WATERVEILIGHEID: STERKE DIJKEN	26
5.3.	WATERSYSTEMEN: SCHOON EN GENOEG WATER OP MAAT	28
5.4.	RIOOLWATER ZUIVEREN: BOUW EN EXPLOITATIE ZUIVERINGSTECHNISCHE WERKEN	31
5.5.	VAARWEGEN: BEVAARBARE RIVIEREN, KANALEN EN HAVENS.....	33
5.6.	REGULERING: VERGUNNINGVERLENING EN HANDHAVING.....	35
5.7.	BEDRIJFSONDERSTEUNING	36
6.	RISICO'S	38
	BIJLAGE 1 - FINANCIËLE UITGANGSPUNTEN KADERNOTA 2018-2027	41
	BIJLAGE 2 – FINANCIËLE SPECIFICATIE PER WATERSCHAPSTAAK	46
	BIJLAGE 3 – VOORBEELDAANSLAGEN.....	50
	BIJLAGE 4 – WEERSTANDSVERMOGEN	53
	BIJLAGE 5 – KAARTEN MET PROGRAMMERING VAN PROJECTEN.....	59
	BIJLAGE 6 – VERLOOP BESTEMMINGRESERVE DUURZAAM FINANCIËEL BELEID PER TAAK.....	66

1. Inleiding

In 2015 vonden de waterschapsverkiezingen plaats. Het bestuur van waterschap Brabantse Delta is nu halverwege de vierjarige bestuursperiode. Bij het aantreden heeft het bestuur een Bestuursakkoord gesloten, dat vervolgens is vertaald naar de Kadernota. De wereld staat echter niet stil en het waterschap evenmin. Nieuwe ontwikkelingen beïnvloeden het werk van het waterschap. Ieder jaar bekijkt het waterschap wat de nieuwe ontwikkelingen zijn, hoe het programma vordert, of er aanleiding is om de koers bij te stellen en wat de consequenties zijn voor de financiële situatie en de tarieven. Dit wordt vervolgens vertaald naar een nieuwe Kadernota die een jaar extra vooruitkijkt. Zo biedt de Kadernota jaarlijks een tienjarige doorkijk, gebaseerd op voortschrijdend inzicht en anticiperend op ontwikkelingen. De voorliggende Kadernota bestrijkt de periode 2018-2027. De Kadernota vormt samen met het Waterbeheerplan 2016-2021 het belangrijkste kaderstellende document voor het waterschap.

1.1. Koers Bestuursakkoord, Waterbeheerplan en Kadernota

Het waterschap zet in deze Kadernota de koers van de afgelopen jaren voort, zoals is vastgelegd in het Bestuursakkoord 2015-2019, het Waterbeheerplan 2016-2021 en de Kadernota 2017-2026. Deze koers is als volgt samen te vatten:

Het waterschap richt zich op een goede uitvoering van de wettelijke taken rondom veiligheid, waterkwaliteit en watersysteembeheer, tegen betaalbare lasten. De wereld verandert continu en het waterschap verandert mee. Onze taken veranderen niet; de manier waarop we ons werk doen wél. Het waterschap zet de koers van de afgelopen jaren door, met nieuwe accenten. Daarbij nodigen wij burgers, bedrijven en organisaties uit om mee te denken en zelf met initiatieven te komen.

Het waterschap legt daarbij de volgende accenten:

- **Waterveiligheid**

Veilig wonen, werken en leven met water staat hoog in het vaandel. Het bestuur heeft in 2015 gekozen voor een versnelde versterking van de keringen, in goede samenwerking met alle betrokkenen. Deze versterking van de keringen was nodig vanwege strengere normen die door de provincie zijn gesteld. Deze normen zijn met name aangescherpt vanwege de toegenomen welvaart: we hebben meer kapitaalgoederen om te beschermen. Daarnaast speelt ook de klimaatverandering een rol.

- **Samenwerken**

Water is sterk verbonden met onze maatschappij. Allerlei maatschappelijke ontwikkelingen raken ook het waterbeheer. We willen nog meer over de grenzen van ons werk heen kijken en andere vormen van samenwerking aangaan om onze doelen te bereiken. Participatie en co-creatie zijn nieuwe begrippen die invulling krijgen. Een intensievere samenwerking met diverse partners is nodig om effectief en efficiënt in te spelen op toekomstige behoeften.

- **Vernieuwen**

Naast vernieuwing in de samenwerking is ook vernieuwing in het waterschapswerk nodig, om in te spelen op ontwikkelingen als de klimaatverandering, vernieuwende technologie, vergrijzing en nieuwe wet- en regelgeving.

1.2. Leeswijzer

De Kadernota is een document waarin het bestuur van het waterschap de koers en de kaders vastlegt. Tegelijkertijd heeft de Kadernota ook een externe functie: het laat zien wat de opgaven en uitdagingen voor de komende jaren zijn en hoe het waterschap hiermee om denkt te gaan. Naast de inhoudelijke koers van het waterschap bevat de Kadernota de doorvertaling naar de lastenontwikkeling en tarieven. De financiële meerjarenraming is zelfs een wettelijk verplicht onderdeel van de Kadernota.

Bij het opstellen van de voorliggende Kadernota is ingezet op een kernachtig document, dat een goed beeld schetst van de relevante ontwikkelingen en aansluit bij de wens om te sturen op hoofdlijnen.

De diverse onderdelen komen in de volgende hoofdstukken aan bod:

Hoofdstuk 2 gaat in op de voortgang van de doelen en maatregelen die volgen uit het Waterbeheerplan 2016-2021.

Hoofdstuk 3 geeft een update van de ontwikkelingen ten opzichte van de voorgaande Kadernota. De volgende vraag staat centraal: welke ontwikkelingen hebben we in 2016/2017 gezien, die een impact hebben op het waterschapsbeleid in de periode 2018-2027?

Hoofdstuk 4 omvat de financiële vertaling van de koers voor de komende jaren. Hoe gaan de lasten en tarieven zich ontwikkelen bij het voorgestelde beleid?

Hoofdstuk 5 vormt een integratie tussen inhoud en financiën. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de speerpunten, mijlpalen en financiën per programma, aan de hand van de meerjaren programmaplannen.

Hoofdstuk 6 beschrijft de risico's van (externe) ontwikkelingen die de plannen van het waterschap kunnen doorkruisen. Het gaat dan om ontwikkelingen waar het bestuur weinig tot geen invloed op heeft. De belangrijkste risico's die kunnen leiden tot het niet halen van de plannen staan in dit hoofdstuk omschreven.

De bijlagen geven achtergrondinformatie over de verschillende onderwerpen uit de Kadernota.

2. Voortgang

2.1. Resultaten en effecten

De koers van het waterschap is in het Waterbeheerplan vastgelegd in verschillende doelen. Tabel 1 geeft een overzicht van de doelen met concrete indicatoren. Met een kleur is aangegeven in welke mate wordt verwacht dat de doelstelling gehaald gaat worden.

- Groen: het doel is of wordt met de huidige strategie bereikt conform afspraken
- Oranje: een aangepaste strategie is nodig om het doel te bereiken
- Blauw: het doel is of wordt ruimschoots gehaald, de doelstelling wordt aangescherpt met een aangepaste strategie, zoals toegelicht in hoofdstuk 3: Ontwikkelingen.

	Doelen uit Waterbeheerplan 2016-2021	Afgesproken termijn
Risico's beheersen		
Primaire keringen	Voldoen aan derde nationale toetsing met hernieuwd Rijksoordeel	2028
Regionale keringen	Voldoen aan norm uit Verordening water Noord-Brabant (eens per 100 jaar)	2023
Peilbeheer	Voldoen aan peilbesluiten, het gewenst peilregime in vrij afwaterende gebieden en aan norm voor wateroverlast uit Verordening water Noord-Brabant	Continu
Zwemplassen	Tenminste de kwaliteit 'aanvaardbaar'	Continu
Rwzi's	Voldoen aan vergunningseisen of algemene regels	Continu
Afnameverplichting rioolwater	Voldoen aan afspraken in afvalwaterakkoorden	2021
Duurzame ontwikkeling van de leefomgeving ondersteunen		
Meetgegevens met goede ecologische toestand in KRW waterlichamen	25 % in 2019 35% in 2021 (situatie in 2015 10 %)	
Aaneengesloten deeltrajecten van ecologische verbindingzones	35% in 2019 45 % in 2021 (situatie in 2015 15%)	
Maatschappelijk verantwoord en vernieuwend		
Fosfaat terugwinning	100% terugwinning (ondernemingsplan Slibverwerking Noord-Brabant)	2020
Vermindering CO ₂ -uitstoot	≥30% reductie CO ₂ -uitstoot t.o.v. 2005 ≥40% reductie CO ₂ -uitstoot t.o.v. 2005	2020 2030
Eigen duurzame energieopwekking	≥40% ≥50%	2020 2030
Duurzame inkoop	100%	Continu (vanaf 2015)
Effectief en efficiënt: geen specifieke indicatoren vastgesteld		

Tabel 1: Overzicht concrete doelen met indicatoren uit Waterbeheerplan 2016-2021

De verwachte verbetering in waterkwaliteit blijft achter. Met de gegevens van meetjaar 2016 blijft het percentage meetgegevens met een goede ecologische toestand op de 10% steken. Het gaat dan om het totaal van meetresultaten voor de verschillende biologische parameters op alle meetpunten in de KRW waterlichamen: vissen, planten, algen en ongewervelde waterdieren. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de aangepaste strategie rond waterkwaliteit.

2.2. Maatregelen

Een belangrijk onderdeel betreft de inrichtingsmaatregelen van waterlopen en keringen om de risico's te beheersen en bij te dragen aan een duurzame ontwikkeling voor de leefomgeving. In het Waterbeheerplan zijn voor inrichtingsmaatregelen diverse prestaties afgesproken, zoals weergegeven in tabel 2. Met een kleur is aangegeven in welke mate wordt verwacht dat de maatregelen tijdig gerealiseerd worden.

- Groen: de afgesproken prestatie wordt volgens de huidige programmering bereikt.
- Oranje: een aangepaste strategie is nodig om de afspraken tijdig te realiseren. Deze is in gang gezet. Daarmee is de kans groot dat de afgesproken prestatie tijdig wordt gerealiseerd.
- Rood: de programmering blijft achter. Een verdergaande aanpassing van de strategie is nodig om de afgesproken prestatie tijdig te realiseren.

	Afgesproken prestatie (WBP)	Afgesproken termijn	Afspraken met partners
Herstel natte natuurgebieden	2085 ha	2021	STUW Samenwerkingsovereenkomst Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB)
Beek- en kreekherstel	71 km	2021	STUW
Vispassages	24	2021	STUW
Ecologische verbindingsoorten	91 km	2021	GOB
Verbetering regionale keringen	96 km	2023	Bestuurlijke afspraak met de provincie
Verbetering primaire keringen	17 km	2028	Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)
Oplossen knelpunten riooloverstorten	23	2021	Afvalwaterakkoorden met gemeenten

Tabel 2: Afspraken over maatregelen uit het Waterbeheerplan 2016-2021

Juist in de realisatie van de maatregelen gaat het waterschap meer dan voorheen de samenwerking met gebiedspartners opzoeken. De programmering van de inrichtingsmaatregelen wordt telkens in samenspraak met partners geactualiseerd, passend binnen de financiële kaders van het waterschap. De voortgang en geactualiseerde programmering van de inrichtingsmaatregelen voor het watersysteem en de keringen zijn weergegeven op de kaarten in bijlage 5. Tevens is een kaart met programmering van renovatieprojecten zuiveringsbeheer opgenomen. De renovatieprojecten zijn nodig om ook in de toekomst te blijven voldoen aan de afspraken om risico's te beheersen conform de actuele regels, vergunningvereisten en afgesproken afnameverplichtingen.

Tabel 2 laat zien dat de voortgang van de maatregelen herstel natte natuurgebieden, beek- en kreekherstel, vispassages en ecologische verbindingsoorten aandacht nodig heeft. Samen met partners worden de mogelijkheden verkend om een versnelling te realiseren voor de opgaven die achter dreigen te blijven. Daarbij wordt ook steeds gekeken of er daadwerkelijk sprake is van een inrichtingsopgave. Het komt voor dat gebieden op de kaart staan met een opgave, terwijl uit nadere analyse en afstemming met partners blijkt dat de huidige inrichting voldoet.

- Herstel natte natuurgebieden: 75% van de afgesproken opgave is geprogrammeerd in concrete projecten. Een belangrijk knelpunt is het vinden van een eindbeheerder voor nieuwe natuurgebieden.
- Vispassages: 50% van de afgesproken opgave is geprogrammeerd in concrete projecten. Begin 2017 is onderzoek gedaan naar een mogelijke versnelling van de opgave. Dit leidt naar verwachting tot een flinke stijging van het aantal geprogrammeerde projecten in de volgende Kadernota.
- Beek- en kreekherstel: 45% van de afgesproken opgave is geprogrammeerd in concrete projecten. We hebben geconstateerd dat de maatschappelijke meekoppelkansen voor deze opgave beperkt zijn. Als het waterschap een impuls wil geven aan beek- en kreekherstel, zullen niet zozeer de maatschappelijke meekoppelkansen leidend moeten zijn, maar de kans van realisatie. Dit in afwijking op de integrale gebiedsprogrammering, zoals afgesproken in het bestuursakkoord. De afweging over een mogelijke aanpassing van strategie maakt onderdeel uit van de discussie over de meest effectieve maatregelen in het kader van het BOB-traject waterkwaliteit.
- Ecologische verbindingsoorten: 80% van de afgesproken opgave is geprogrammeerd in concrete projecten. Onlangs is het subsidiepercentage voor gemeenten verhoogd. Naar verwachting leidt dit tot nieuwe initiatieven, waardoor de volledige opgave kan worden gerealiseerd.

Voor wat betreft het effect van maatregelen kan het volgende gesteld worden:

- Bij de ecologische verbindingsoorten worden alleen de concreet gerealiseerde onderdelen als 'gerealiseerd' vermeld op de kaart. Soms is het nodig om voor bepaalde trajecten (verbinding tussen twee leefgebieden) een nadere beoordeling uit te voeren op de aanwezigheid van voldoende habitatvereisten voor de gestelde doelsoorten. Dit om de eventuele noodzaak van maatregelen qua inrichting of onderhoud (extra of reeds geprogrammeerd) te bepalen.
- Voor de realisatie van natte natuurgebieden worden de gebieden weergegeven, waar inrichtingsmaatregelen zijn getroffen. De maatregelen kunnen wel over een groter gebied effect hebben. Bij de Turfvaart-Bijloop bleek het niet mogelijk om in het hele gebied maatregelen te treffen. Er is besloten om op basis van metingen de effecten van de huidige maatregelen in beeld te brengen en vervolgens te bepalen in hoeverre aanvullende maatregelen nodig zijn.

- Voor wat betreft de maatregelen voor beek- en kreekherstel, zijn alleen trajecten als 'gerealiseerd' opgenomen wanneer er daadwerkelijk maatregelen zijn getroffen. Uit de watersysteemanalyses kan blijken dat de opgave wijzigt, in positieve of in negatieve zin. In positieve zin houdt in, dat voor een traject geen aanvullende maatregelen nodig zijn, terwijl ze nog als opgave op de kaart staan. In negatieve zin, betekent dat uit de studie blijkt dat op een traject aanvullende maatregelen nodig zijn, terwijl het niet als opgave op de kaart staat.

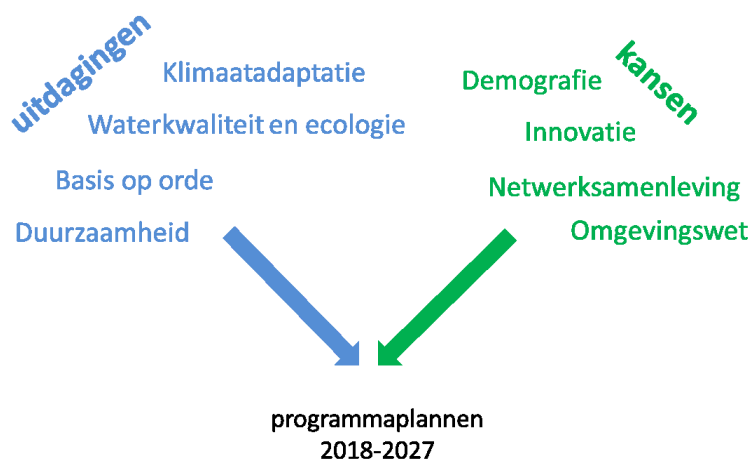
3. Ontwikkelingen

Diverse maatschappelijke ontwikkelingen zijn reeds geformuleerd in het Bestuursakkoord 'Onze koers' en in het Waterbeheerplan 2016-2021. Deze ontwikkelingen zijn verwerkt in de diverse meerjaren programmaplannen. Dit hoofdstuk geeft een update van de ontwikkelingen ten opzichte van de voorgaande Kadernota. De volgende vraag staat centraal: welke ontwikkelingen hebben we in 2016/2017 gezien, die een impact hebben op het waterschapsbeleid in de periode 2018-2027? Bij alle ontwikkelingen is aangegeven op welke meerjaren programmaplannen die ontwikkeling een impact heeft. De meerjaren programmaplannen zijn in hoofdstuk 5 beschreven.

In dit hoofdstuk wordt onderscheid gemaakt in twee typen ontwikkelingen:

- Uitdagingen: ontwikkelingen die de uitvoering van ons werk rechtstreeks beïnvloeden
- Kansen: ontwikkelingen die we kunnen benutten in de uitvoering van ons werk.

De verschillende ontwikkelingen zijn in de figuur rechts weergegeven. De ontwikkelingen rond de aanpassingen van het belastingstelsel zullen in de Kadernota 2019-2028 aandacht krijgen, wanneer het advies van de Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB) aan de nieuwe regering is gepresenteerd. In deze Kadernota 2018-2027 is de aanpassing van het belastingstelsel verwerkt in hoofdstuk 6: Risico's.

3.1. Uitdagingen

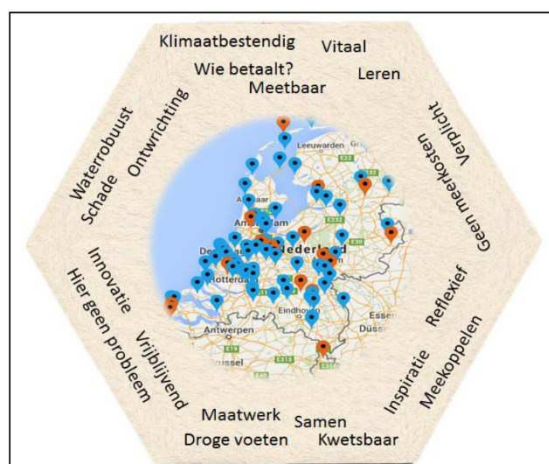
3.1.1. Klimaatadaptatie

Eind 2016 heeft de deltacommissaris besloten om op Prinsjesdag 2017 een Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie te presenteren, als onderdeel van het Deltaprogramma 2018. Er moet echt een tandje bij om Nederland op tijd klimaatadaptatief te krijgen. Dat staat in het [tussentijdse evaluatierapport](#) van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (januari 2017).

In Brabant hebben we een gezonde samenwerkingsstructuur die een solide basis vormt om de nieuwe opgaven aan te gaan, zoals de samenwerking in de waterketen, de diverse bestuursovereenkomsten en de Noord-Brabantse Waterschapsbond. De regionale overheden in Zuid-Nederland willen het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie snel en effectief handen en voeten geven. Ze hebben de minister aangeboden om op te treden als [regionale koploper](#).

Alle regionale overheden (provincies, gemeenten en waterschappen) hebben samen in maart 2017 de [investeringsagenda 'Naar een duurzaam Nederland'](#) gepubliceerd als handvat voor de nieuwe regering, die in 2017 gevormd wordt. Voor klimaatadaptatie wordt van het Rijk gevraagd om 230 mln./jaar (tot en met 2025) extra toe te voegen aan het Deltafonds. Hiermee moet grote schade door een versnelde klimaatverandering voorkomen worden. Voor Zuid-Nederland (Brabant en Limburg) hebben de regionale partners samen een regionale vertaling gemaakt: de ['Uitnodiging Zuid-Nederland'](#), met daarin het volgende statement aan het Rijk:

De gezamenlijke investeringsinspanning voor watersysteembeheer, riolering en klimaatadaptatieve maatregelen bedraagt nu meer dan € 500 mln. per jaar. Vanwege de schaal van de maatschappelijke opgave en de versnelling in de klimaatverandering moet het investeringsvolume omhoog. Onze reeds

begrote budgetten zetten we uiteraard in, maar er is meer nodig. De komende jaren maken we een start met deze impuls. Op basis van individuele actieprogramma's van de overheden ramen wij dit bedrag als oplopend tot ruim € 50 mln. per jaar vanaf 2020. Onze gezamenlijke inzet maken we nog in 2017 concreet in een acute uitvoeringsagenda 2017-2020, met nadrukkelijke vervolgstap te komen tot een langetermijn-uitvoeringsagenda voor na 2020.

Impact op waterschapsbeleid

Het waterschap werkt al langer aan klimaatadaptatie, maar de urgentie werd bij partners nog niet altijd gevoeld. Deze urgentie is met de recente wateroverlast uit 2016 sterk gegroeid. Deze extra urgentie wordt ook benut om een impuls te geven aan het waterbewustzijn en waterbewust handelen van derden (onderdeel programma bedrijfsondersteuning).

De gewenste intensivering van het beleid zal vooral impact hebben op het watersysteembeheer, maar de ruimtelijke adaptatie raakt ook de invulling van de meerlaagsveiligheid in het programma 'Sterke dijken'. Met de voorziene actualisatie van de toetsing op wateroverlast in 2018/2019 zullen de benodigde extra watersysteemmaatregelen voor de langetermijn-uitvoeringsagenda in beeld komen.

Programmaplan	Impact 0 = geen 4 = groot
Planvorming	4
Water op maat	4
Sterke dijken	4
Rioolwater zuiveren	2
Vaarwegen	1
Regulering	0
Bedrijfsondersteuning	1

Aangepaste strategie

Op zich is de strategie uit het Waterbeheerplan nog steeds valide en kunnen afspraken nagekomen worden. Het waterschap reserveert vanaf 2018 jaarlijks € 700.000,- binnen het investeringsplafond voor extra maatregelen. De plannen van de nieuwe regering, de Omgevingsvisie van de provincie (2018) en de eigen analyses vormen de basis voor een aangepaste klimaatstrategie, waaraan in 2018 en 2019 wordt gewerkt.

3.1.2. De basis op orde: SODO en AWP 2.0

In 2004 is het Waterschap Brabantse Delta ontstaan door samenvoeging van de vijf waterschappen en het hoogheemraadschap in West- en Midden-Brabant. Vrij kort daarna, met de economische crisis van 2008, is de focus heel snel verschoven van samenvoegen naar besparen volgens het Nationaal Bestuursakkoord Water. Ondertussen is het optimaliseren van de organisatie doorgegaan. Met assetmanagement is de focus verlegd van sturen op persoonlijke deskundigheid en kwaliteit naar sturen op doelmatigheid en risicobeheersing. Twee actuele projecten hebben een impact op de meerjarenraming ten opzicht van de Kadernota 2017-2026.

Impact Sloten, oevers en dijken op orde

Voor het project Sloten, oevers en dijken op orde (SODO) maakt het waterschap afspraken over grondgebruik met alle bedrijven en inwoners die zonder toestemming waterschapsgrond in gebruik hebben. Daarnaast gaat het waterschap binnen dit project ook de keurovertredingen oplossen. De voorbereidingen van het project zijn gestart in 2013, in 2016 is de uitvoeringsfase gestart.

Kader: **Positieve effecten van het project SODO**

Het project levert door de honderden

'keukentafelgesprekken' en controles in het openbaar gebied een grote bijdrage aan het vergroten van het waterbewustzijn bij bewoners, agrariërs, bedrijven en andere overheden. Het project zoekt veelvuldig de samenwerking met de omgeving. Dit is op individueel niveau met perceeleigenaren het geval, maar ook op organisatorisch niveau met gemeenten, ZLTO en de rest van de waterschapsorganisatie. Dit levert naast samenwerking ook begrip, bewustzijn en steun op. De uitvoering van Sloten, oevers en dijken op orde zorgt ook voor een positieve spin-off op andere bedrijfsprocessen. Voorbeelden hiervan zijn: deregulerende werking van de legger, interdisciplinair denken, innovatieve duurzame oplossingen en nieuwe samenwerkingsverbanden. Door inzet van een per doelgroep tot op heden geen noemenswaardig 'gedoe' ontstaan rond

Na het eerste uitvoeringsjaar is duidelijk dat 'grondgebruik regelen' qua dossierafhandeling voorloopt op de planning, terwijl 'keurovertredingen oplossen' (met name op het onderdeel vergunnen) achterloopt op de planning. Er is daardoor meer tijd nodig om alle keurovertredingen opgelost te krijgen. Het gevolg is dat dit onderdeel zal doorlopen tot eind 2019, met een beperkte uitloop in 2020.

De vooraf ingeschatte inkomsten door verkoop van gronden valt tegen. De verschuiving van de planning en de toename van de projectkosten heeft een impact op de netto lasten van de taak watersysteembeheer (zie hoofdstuk 4: Lasten- en tariefontwikkeling).

Impact renovatie afvalwaterpersleiding: AWP 2.0

De afvalwaterpersleiding (AWP) voert sinds de aanleg in de jaren zeventig het industrieel en huishoudelijk afvalwater uit West-Brabant af richting de Westerschelde. Deze leiding is samen met de zuivering bij Bath van grote waarde voor de economische ontwikkeling van de regio in het algemeen en Haven Moerdijk in het bijzonder. In 2014 is door het algemeen bestuur besloten deze leiding te handhaven en te renoveren.

Programmaplan	Impact 0 = geen 4 = groot
Planvorming	2
Water op maat	2
Sterke dijken	2
Rioolwater zuiveren	4 (AWP)
Vaarwegen	2
Regulering	4 (SODO)
Bedrijfsondersteuning	2

Deze renovatie is een zeer dominant project in het investeringsprogramma: in de jaren 2018-2020 heeft dit project de omvang van de helft van het investeringsvolume voor zuiveringsbeheer. De totale investering is geraamd op € 58 miljoen (2018-2024). Begin 2017 zijn de mogelijke risico's voor de bedrijfsvoering in beeld gebracht. Er is geconcludeerd dat ook de overige benodigde onderhoudsinvesteringen, samen met de renovatie van de AWP, passen binnen het investeringsplafond.

Aangepaste strategie

De ontwikkelingen rond het project SODO resulteren in een stijging van de directe lasten voor de watersysteeltaak, zoals weergegeven in hoofdstuk 4: Financiën. Deze stijging wordt deels gecompenseerd door lagere kapitaal- en rentelasten. Over de gehele planperiode genomen zijn de lasten nagenoeg gelijk aan die van de Kadernota 2017-2026. Een aangepaste strategie is daarom niet voorzien.

3.1.3. Waterkwaliteit: samen sterk(er) voor gezond water

Nederland dreigt de doelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) op veel plaatsen niet voor eind 2027 te halen. De Tweede Kamer heeft geconcludeerd dat er een 'tandje bijgezet' moet worden. Op 16 november 2016 is daarom de '[Intentieverklaring Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater](#)' ondertekend door overheden (waaronder de Unie van Waterschappen), maatschappelijke organisaties en kennisinstituten. De intentieverklaring bevat een aantal acties die de komende jaren nader worden uitgewerkt, met de bedoeling om de uitwerking te verankeren in een nieuw Bestuursakkoord Water met SMART afspraken (2017/2018).

Onder regie van de provincies Noord-Brabant en Limburg krijgen de acties een regionale vertaling in het Nederlands deel van stroomgebied van de Maas. Belangrijke hoofdthema's in de Delta-aanpak zijn 'mest en nutriënten', 'gewasbeschermingsmiddelen', 'medicijnresten uit water' (ketenaanpak) en 'microplastics'. Daarbij wordt ingezet op een kennisimpuls voor beter samenhangende landelijke en regionale analyses.

**WAAROM
MOEILIK DOEN
ALS
HET SAMEN KAN**

Loesje

Impact op waterschapsbeleid

Met het op 14 oktober 2015 vastgestelde Waterbeheerplan 2016-2021 heeft het waterschap zijn ambitie en strategie voor waterkwaliteit kenbaar gemaakt. Het halen van de KRW-opgave maakt daar deel van uit.

Het waterschap is gestart met het uitvoeren van een eerste serie watersysteemanalyses. In de periode 2018-2019 worden de overige watersysteemanalyses uitgevoerd. Deze leveren informatie op over welke maatregelen effectief zijn om aan de KRW-doelen te voldoen.

Aangepaste strategie

Vanwege de actuele ontwikkelingen heeft het algemeen bestuur zich de vraag gesteld of we met uitvoering van het Waterbeheerplan het juiste doen aan de waterkwaliteitsopgave. Daarom doorloopt het algemeen bestuur in 2017 een BOB-traject, waarin de hoofdthema's voor waterkwaliteit kritisch tegen het licht worden gehouden. Uit dit traject kunnen voorstellen komen voor aanpassing van de strategie. Vooruitlopend hierop is in deze Kadernota 2018-2027 binnen het investeringsplafond rekening gehouden met een netto investeringsvolume van € 800.000,- per jaar (exclusief subsidies) voor de benodigde extra maatregelen voor het thema waterkwaliteit.

3.1.4. Naar een duurzame samenleving

Het klimaat verandert sneller dan gedacht. Dat heeft geleid tot diverse concrete ambities die het Rijk samen met regionale overheden en maatschappelijke partners heeft vastgesteld:

- In december 2016 is, als invulling van het klimaatakkoord in Parijs, de nationale [energie-agenda](#) gepubliceerd: naar een CO₂-arme energievoorziening in 2050. Als onderdeel hiervan is het waterschap actief in twee van de vijf landelijke regionale pilots voor de energietransitie: Regio West-Brabant en de regio Hart van Brabant. Dit moet regionale energieprojecten versnellen. Cruciaal in de aanpak is de samenwerking binnen de regio, tussen bewoners, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. De provincie, gemeenten en waterschappen kijken gezamenlijk naar de energieopgave. Ze kijken daarbij naar het potentieel om te besparen en duurzame energie op te wekken in hun regio.
- In september 2016 is het [rijksbrede programma circulaire economie](#) gestart: in 2050 alle primaire grondstoffen (mineralen, metalen en fossiel) hergebruiken, in 2030 al 50%. Op 24 januari 2017 ondertekenden 180 partijen het Nationaal Grondstoffenakkoord om deze doelen te bereiken, waaronder de unie van Waterschappen.
- Op 8 december 2016 hebben de waterschappen samen met het Rijk, andere bestuurders en mede-overheden het [Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2016-2020](#) vastgesteld. Dit manifest bouwt voort op eerdere afspraken, zoals het Manifest Professioneel Duurzaam Inkopen in 2012. In het Manifest MVI zijn ambities vastgelegd die verder gaan dan het toepassen van minimumeisen en daarmee vervangt het manifest eerdere afspraken, zoals het 100% duurzaam inkopen op basis van minimumeisen.
- De waterschappen hebben samen met gemeenten en provincies in maart 2017 de investeringsagenda '[Naar een duurzaam Nederland](#)' gepubliceerd. De waterschappen hebben daarin de ambitie vastgelegd om in 2025 energieneutraal te zijn.

Impact op waterschapsbeleid

De ontwikkelingen op het gebied van circulaire economie en energie vergen in de planvormingsfase veel afstemming met stakeholders op landelijk, provinciaal en regionaal niveau. De overgang naar 100% eigen duurzame energievoorziening betekent geen inkoop meer van energie, maar investeringen in eigen productie via bewezen technieken. Voorbeelden zijn zonne- en windenergie en de productie van biogas. Door gebruik te maken van de eigen assets (grond en netwerkaansluitingen) zal dit financiële voordelen opleveren. De stap naar een waterschap dat vrijwel geen CO₂-uitstoot heeft en 100% hernieuwbare grondstoffen gebruikt, heeft impact op de inkoop van metaalzouten voor het defosfateren van het afvalwater. Dit wordt als speerpunt in de innovatieagenda opgenomen. Ook binnen het watersysteembeheer gaan we kansen benutten voor energiebesparing en -winning.

Impacttabel: Voor welke programmaplannen in hoofdstuk 5 is deze ontwikkeling relevant?

Programmaplan	Impact 0 = geen 4 = groot
Planvorming	4
Water op maat	4
Sterke dijken	1
Rioolwater zuiveren	3
Vaarwegen	1
Regulering	2
Bedrijfsondersteuning	4

Impacttabel: Voor welke programmaplannen in hoofdstuk 5 is deze ontwikkeling relevant?

Programmaplan	Impact 0 = geen 4 = groot
Planvorming	4
Water op maat	3
Sterke dijken	3
Rioolwater zuiveren	4
Vaarwegen	2
Regulering	1
Bedrijfsondersteuning	2

Het is de uitdaging om de eigen ambities op het gebied van duurzaamheid te verankeren in de praktijk van inkoop en opdrachtgeverschap. Samen met andere overheden zullen we stapsgewijs strengere eisen aan de markt gaan stellen. De financiële gevolgen hiervan moeten in beeld worden gebracht.

Aangepaste strategie

[Betreft concept tekst, definitieve tekst op basis van besluit transitieplan duurzaamheid in AB van 14 juni;]

Het waterschap adopteert de ontwikkelrichtingen om in 2025 energieneutraal te zijn, in 2050 grondstoffenneutraal te zijn en om deze ambities ook te vertalen in het opdrachtgeverschap van projecten. Dit betreft een aanscherping van de ambities voor 'maatschappelijk verantwoord en vernieuwend', zoals die in het Waterbeheerplan 2016-2021 zijn verankerd en in tabel 1 van deze Kadernota zijn opgenomen. De strategiewijziging is beschreven in het transitieplan duurzaamheid (AB juni 2017). De gewijzigde strategie levert een besparing op van lasten op inkoop van stroom. De financiële consequenties van het besluit van juni 2017 worden verwerkt in de Kadernota 2019-2028 en in de begroting 2018.

3.2. Kansen

3.2.1. Omgevingswet

De Omgevingswet betreft een herziening van het omgevingsrecht. De wet treedt naar verwachting medio 2019 in werking. Voor burgers en organisaties heeft de Omgevingswet meerwaarde, doordat er meer ruimte geboden wordt voor het ontwikkelen en realiseren van eigen initiatieven. Overheden kunnen hier op inspelen door het benutten van de grotere ruimte voor bestuurlijke afwegingen die de wet biedt.

De afgelopen jaren hebben vooral in het teken gestaan van het wetgevingstraject. Op 1 juli 2015 heeft de Tweede Kamer het wetsvoorstel Omgevingswet aangenomen, op 22 maart 2016 gevolgd door de Eerste Kamer. Waterschap Brabantse Delta heeft actief geparticipeerd in de consultatie.

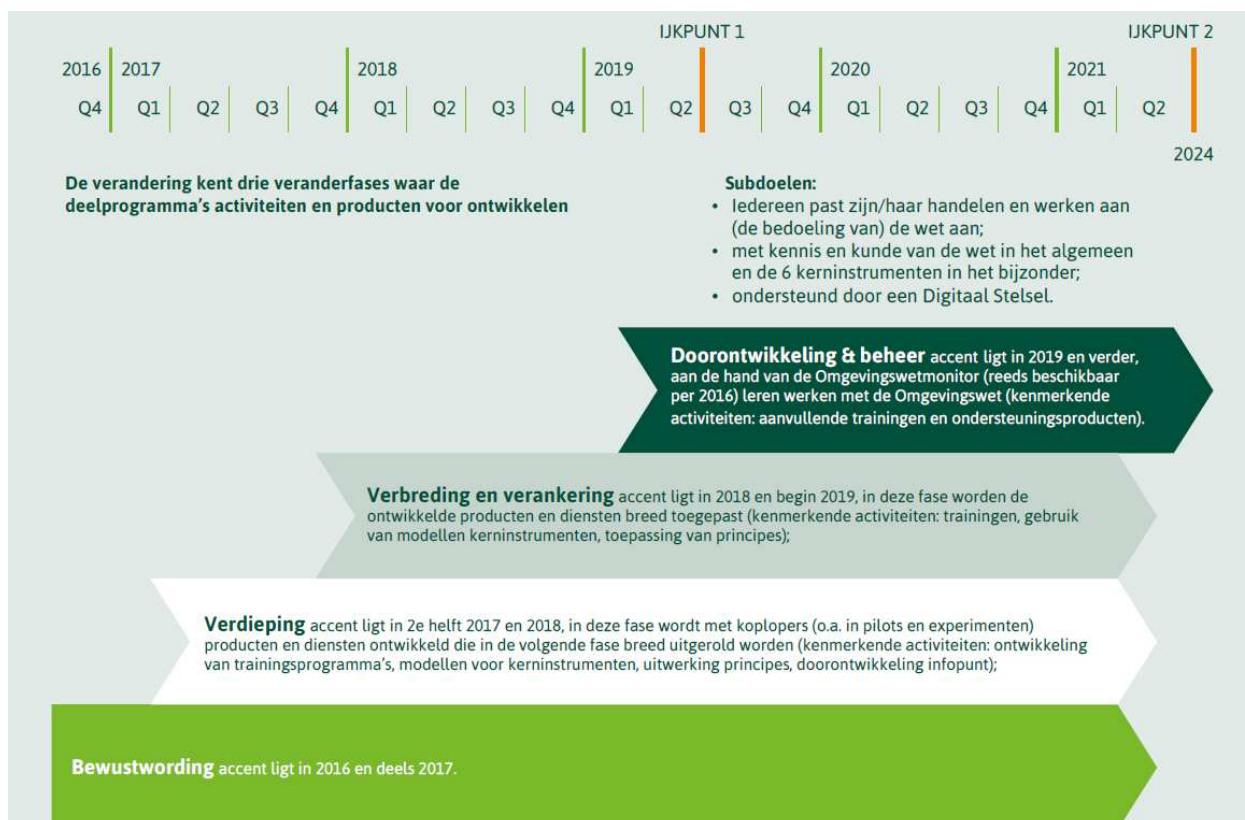
Het succes van de nieuwe omgevingswetgeving staat of valt met een goede implementatie. Rijk, Interprovinciaal Overleg, Vereniging van Nederlandse Gemeenten en Unie van Waterschappen hechten aan een gezamenlijk implementatieprogramma, waarin het gaat om invoeringsbegeleiding, digitalisering, financiën, planning en governance. De afspraken zijn vastgelegd in het [Bestuursakkoord implementatie Omgevingswet](#). Een regiegroep Omgevingswet, die bestaat uit collega's van verschillende afdelingen, volgt de ontwikkelingen en regisseert het implementatieproces bij Brabantse Delta.

Impact op waterschapsbeleid

In de Omgevingswet wordt ook de Waterwet en het hele stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving opgenomen. Dat heeft consequenties voor het waterschap. Nog belangrijker is dat de Omgevingswet van overheden, burgers en bedrijven een wat andere werk- en denkwijze en houding vraagt. Open, samenhangend, flexibel, uitnodigend en innovatief zijn daarbij de kernwoorden. Er komen minder regels vanuit het Rijk, die meer duidelijkheid geven en meer ruimte bieden voor initiatieven en maatwerk door regionale overheden. Bij de initiatieven moet het doel van een initiatief centraal staan, in plaats van de vraag: 'mag het wel?'. Vertrouwen geven is dan belangrijk.

Impacttabel: Voor welke programmaplannen in hoofdstuk 5 is deze ontwikkeling relevant?

Programmaplan	Impact 0 = geen 4 = groot
Planvorming	4
Water op maat	2
Sterke dijken	2
Rioolwater zuiveren	2
Vaarwegen	2
Regulering	4
Bedrijfsondersteuning	4

De Omgevingswet biedt op een aantal gebieden meer bestuurlijke ruimte dan voorheen om lokale afwegingen te maken. De impact van de Omgevingswet op de eigen organisatie is dan ook mede afhankelijk van het ambitieniveau van het bestuur. Actuele speerpunten als participatie, gebiedsprocessen, dienstverlening, procesgericht werken en het HRM-beleid 'samen, soepel en sterk in je werk' sluiten in belangrijke mate al aan bij de doelstellingen van de Omgevingswet.

Digitalisering is een onlosmakelijk onderdeel van de (invoering van de) Omgevingswet. Een goede digitale ondersteuning draagt bij aan de doelstelling om te komen tot vermindering van de administratieve lasten voor burgers en bedrijven. Alle digitale informatie is straks op één plek te vinden: in het nieuwe Omgevingsloket. Daar kunnen initiatiefnemers, overheden en belanghebbenden zowel op een kaart als in tekst zien wat kan en mag in de fysieke leefomgeving. Naar verwachting is de tweede helft van 2017 meer duidelijk over de landelijke randvoorwaarden van het digitaal stelsel en de impact voor Brabantse Delta, inclusief de financiële consequenties.

De Omgevingswet werkt ook door naar de provinciale kaders, via de provinciale Omgevingsvisie. Via de Noord-Brabantse Waterschapsbond wordt hier pro-actief op ingespeeld met de Wateragenda Brabant 2030, waarvan in het voorjaar van 2017 de eerste conceptversie verscheen. Voor West-Brabant heeft het waterschap actief de samenwerking met de regio en Waterschap Rivierenland gezocht. Daarbij wordt voortgebouwd op inhoudelijk voorwerk dat de afgelopen jaren gedaan is, en dat deels al in het Waterbeheerplan is opgenomen. Deze pro-actieve houding wordt voortgezet in de uitwerkingstrajecten van de Omgevingsvisie naar gewenste aanpassingen in bijvoorbeeld de provinciale Verordening water.

Aangepaste strategie

De huidige strategie is in lijn met de ontwikkelingen rondom het wetgevingstraject. De doelstelling van de Omgevingswet vraagt om een doorontwikkeling van de dienstverlening en bijbehorende digitalisering. Kernwaarden daarbij zijn: transparantie, toegankelijkheid, een participatieve houding en het werken als één overheid.

3.2.2. Participatie en open overheid

De maatschappij verandert naar een netwerksamenleving. Dit vraagt een meer transparante, samenwerkende, responsieve en toegankelijke overheid. De rol van overheden verschuift steeds meer van bedenker en uitvoerder naar de rol van regisseur, die richting geeft aan openheid en samenwerking. In de Kadernota 2017-2026 werd participatie al benoemd als belangrijke ontwikkeling. In 2016 is de initiatiefwet

open overheid aangenomen in de Tweede Kamer, met als basisgedachte dat overheden informatie actief openbaar moeten gaan maken. Openbaarheid moet geen gunst zijn, maar een recht. In 2017 wordt deze wet behandeld in de Eerste Kamer. Daarvoor wordt landelijk een impactanalyse op de invoering uitgevoerd. De invoering vergt veel werk. Er is een grote kans dat de wet op basis daarvan aangepast zal gaan worden.

Impact op waterschapsbeleid

Bij de uitvoering van de wettelijke kerntaken wil het waterschap ruimte geven aan (samenwerkingsverbanden van) individuele burgers, bedrijven en organisaties. In 2017 komt er een impulsplan voor participatie, op basis van de tussenevaluatie die eind 2016 is uitgevoerd. De hoofdlijnen van de bestaande participatie-aanpak van waterschap Brabantse Delta blijven daarbij gehandhaafd. Vanuit een open bedrijfscultuur betreft het waterschap inwoners, bedrijven en organisaties actief bij waterbeleid, de planontwikkeling en de uitvoering. Ook faciliteert het waterschap initiatieven van burgers die passen bij de waterplannen. Actief luisteren naar vragen van partners is een eerste stap. Een belangrijke vraag bij nieuwe initiatieven is: welke meerwaarde kan participatie bieden? Met andere woorden, wat is het gezamenlijke belang? Gaat het waterschap wel of niet stimuleren of faciliteren? Dit maakt onderdeel uit van de nieuwe projectstrategie, zoals ook bedoeld met het ambitieweb en de omgevingswijzer, ontwikkeld vanuit de duurzame grond-, weg- en waterbouw. Het waterschap maakt optimaal gebruik van bestaande kennis en expertise van gebiedspartners, zoals bij de uitvoering van watersysteemanalyses (zie foto).

Een randvoorwaarde voor de openbaarheid van informatie (Wet open overheid) is dat het waterschap de eigen informatie goed op orde en digitaal beschikbaar heeft. Het waterschap is op diverse gebieden al goed op weg: het op orde brengen van de beschikbare informatie is als speerpunt geformuleerd in het Waterbeheerplan 2016-2021. De grootste impact wordt verwacht van de ICT-architectuur om tot een transparante ontsluiting van informatie te komen, rekening houdend met de privacywetgeving.

Impacttabel: Voor welke programmaplannen in hoofdstuk 5 is deze ontwikkeling relevant?

Programmaplan	Impact 0 = geen 4 = groot
Planvorming	4
Water op maat	4
Sterke dijken	4
Rioolwater zuiveren	2
Vaarwegen	4
Regulering	2
Bedrijfsondersteuning	4

Aangepaste strategie

Met deze Kadernota wordt de huidige strategie nog niet aangepast. In 2017 wordt een impactanalyse van de Wet open overheid gemaakt. Op basis daarvan kan in 2018 een eigen ambitie gevormd worden voor de invulling van de actieve openbaarheid.

3.2.3. Innovatie

Innovatie is een belangrijk speerpunt van het bestuur. In het bestuursakkoord staat vermeld:

Duurzaamheid en innovatie worden gericht op de balans tussen de gelijktijdige verbetering van het economische, ecologische en sociaal-culturele kapitaal. Daarmee leveren we onze bijdrage aan de versterking van de circulaire economie. Binnen dit kader leveren innovaties ook een bijdrage aan efficiencyverbetering, de matiging van belastingen en/of de toekomstgerichte bescherming van het watermilieu.

In een omgeving die steeds sneller verandert, is innovatie noodzakelijk om waterbeheer beter, goedkoper en duurzamer te maken. Dit vraagt om een groot aanpassingsvermogen van het waterschap. Het gaat dan om:

- Het verbeteren van ons werk, om onze taken effectief en efficiënt uit te voeren;
- Het veranderen van onze werkwijzen, zodat die aansluiten op de verwachtingen uit de maatschappij;
- De nieuwsgierigheid om nieuwe ontwikkelingen te zien en te vertalen naar nuttige toepassingen;
- Het werken aan baanbrekende innovaties met grote maatschappelijke impact.

Dit alles noemen we innovatie.

Impact op waterschapsbeleid

Met het plan 'Van borrelende ideeën naar bruisende innovatie' wordt een impuls gegeven voor het vergroten van het innovatievermogen van de gehele organisatie. De bestuurlijke aandacht gaat uit naar de grotere innovaties. Er is lef nodig om buiten de gebaande paden te wandelen en om te investeren in ontwikkeling, in plaats van focus op resultaat. Resultaten die anders zijn dan verwacht leveren veelal inzichten om verder te innoveren. Fouten maken moet. Dat is een andere manier van sturen. In de continuïteit van de uitvoering van onze kerntaken willen we tenslotte juist geen fouten maken.

*De goflow: innoveren door samenwerking.
Minder wateroverlast door minder verstopping van kleine stuwten, mogelijk later met bioplastics via een 3D-printer te produceren.*

inzet om als aanjager van gewenste innovaties op te treden. De productie van bioplastics uit afvalwater is daarin een sprekend voorbeeld: we investeren menskracht en financiën samen met andere overheden, marktpartijen en kennisinstellingen in de ontwikkeling van prototypes en opschaling. Bij de doorontwikkeling naar een business case zal het bedrijfsleven de lead moeten nemen. Het waterschap wordt dan leverancier van de grondstof (het slib) en afnemer van producten zoals de goflow.

3.2.4. Demografische ontwikkelingen

Iedere drie jaar actualiseert het Planbureau voor de Leefomgeving de [regionale bevolkings- en huishoudensprognose](#). Daarnaast actualiseert de provincie jaarlijks de bevolkingsprognoses voor de eigen provincie. De meest recente versie is van september 2016.

Voor West-Brabant geldt dat de regio afstevent op een krimp van de bevolking. De jaarlijkse bevolkingsgroei loopt nu al terug. Door de afname van de groei zal de totale omvang van de bevolking in West-Brabant rond 2030 zijn maximum bereiken. Op dit moment bestaan groei en krimp naast elkaar: Baarle-Nassau, Rucphen, Roosendaal en Oosterhout zijn de afgelopen jaren gekrompen. In Baarle-Nassau verminderde de bevolking het meeste, met 1,51 procent. In de steden is er juist sprake van groei. De bevolking in Breda groeide tussen 2010 en 2015 het hardst met 4,78 procent, volgens de CBS-gegevens over 2011-2016. Tegelijkertijd heeft West-Brabant te maken met een toename aan eenpersoonshuishoudens en is een aanzienlijk deel van de bestaande woningvoorraad verouderd. Dit betekent dat er toch nog een forse woningopgave ligt, ondanks de teruglopende bevolking.

Impact op waterschapsbeleid

Het waterschap voert van oudsher beleid dat uitgaat van doorgaande uitbreiding van het stedelijk gebied. Het beleid voor retenties, het oplossen van wateroverlast in de stad en de bekostiging van maatregelen zijn op die denkwijze gebaseerd. De tijd van uitbreidingen nadert echter zijn einde. De grote opgaven (klimaat, water, leefbaarheid, woningkwaliteit, energietransitie) liggen in het bestaand stedelijk gebied. De mogelijkheden om watermaatregelen nog via exploitatie van nieuwbouwplannen te bekostigen, nemen binnen 10-15 jaar af.

*Impacttabel: Voor welke
programmaplannen in hoofdstuk 5
is deze ontwikkeling relevant?*

Programmaplan	Impact 0 = geen 4 = groot
Planvorming	3
Water op maat	3
Sterke dijken	3
Rioolwater zuiveren	3
Vaarwegen	3
Regulering	3
Bedrijfsondersteuning	3

Aangepaste strategie

In 2017 wordt de innovatiestrategie verder ontwikkeld. Op welke gebieden gaat het waterschap zich inzetten, welk investeringsbudget reserveren we hiervoor en welk risicoprofiel hoort daarbij. De huidige mandaten voor investeringsprojecten en het bedrijfswaardenmodel worden als basis gebruikt voor de besluitvorming over innovaties.

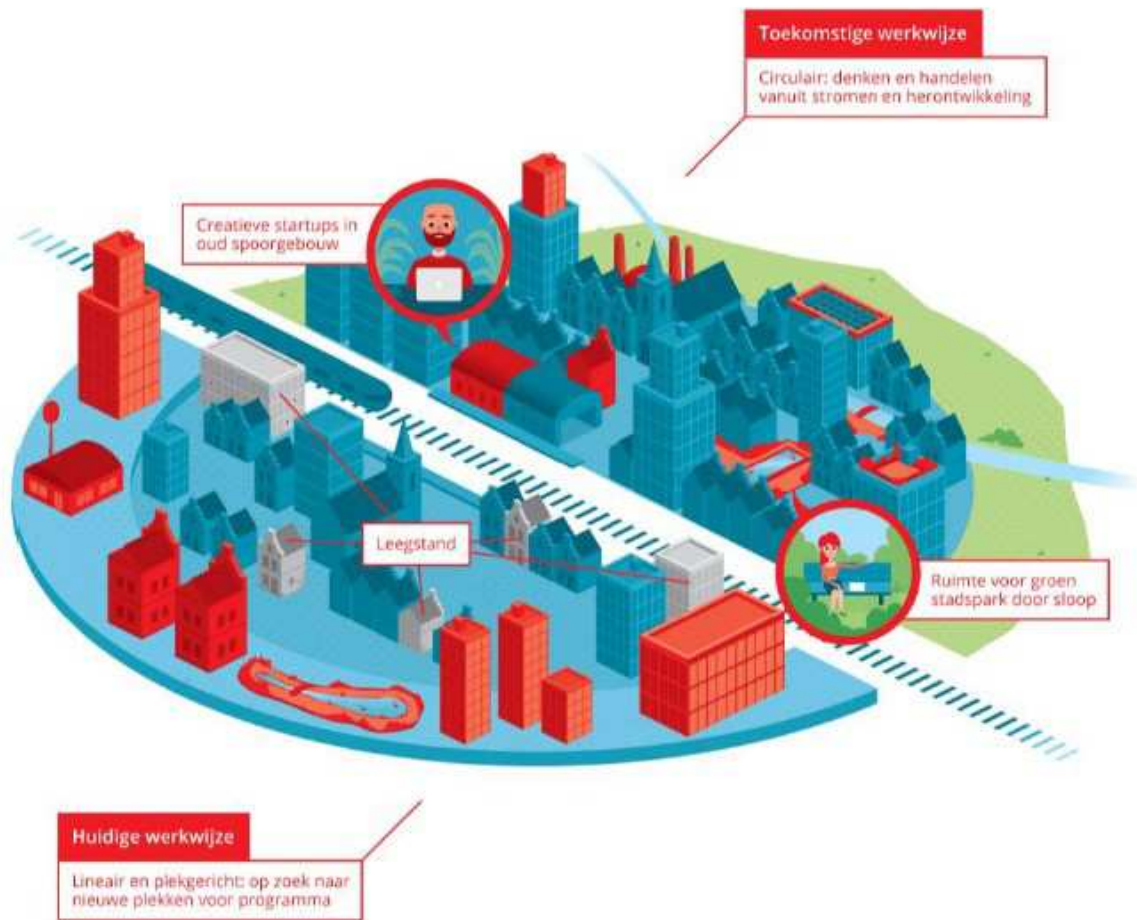
De basisfilosofie is dat het waterschap zich

*Impacttabel: Voor welke
programmaplannen in hoofdstuk 5
is deze ontwikkeling relevant?*

Programmaplan	Impact 0 = geen 4 = groot
Planvorming	2
Water op maat	0
Sterke dijken	0
Rioolwater zuiveren	1
Vaarwegen	0
Regulering	1
Bedrijfsondersteuning	0

Aangepaste strategie

Het roer hoeft nog niet meteen om, maar in het licht van andere discussies zoals energie en duurzaamheid liggen er wel raakvlakken. Een oudere wijk staat voor veel opgaven: energieneutraal worden, de leefbaarheid vergroten, een andere bevolking huisvesten én klimaatrobuust worden. Het bewust worden van deze verandering is een eerste stap om de impact nader te verkennen. Vanuit de provincie Noord-Brabant is een verkennend [position paper](#) opgesteld over een circulair stedelijk systeem: de verandering in de verstedelijkingsopgave van groei door uitbreiding, naar groei door herschikking en herontwikkeling. In de samenwerking met gemeenten gaan we deze herontwikkeling meer samen vormgeven, in plaats van de toetsing van uitbreidingsplannen achteraf.

Het circulair stedelijk systeem

4. Lasten- en tariefontwikkeling

4.1. Investeringsvolumes en kapitaalslasten

Investeringsvolumes

Sinds de Kadernota 2014-2024 wordt een systematiek gehanteerd voor het ramen van investeringen en kapitaallasten op basis van een vast regulier netto investeringsvolume van in totaal € 37 miljoen per jaar. Bijdragen van derden maken hier geen onderdeel van uit. Het investeringsvolume is uitgesplitst over de verschillende taken: zuiveringsbeheer, watersystemen, vaarwegen en de ondersteuning.

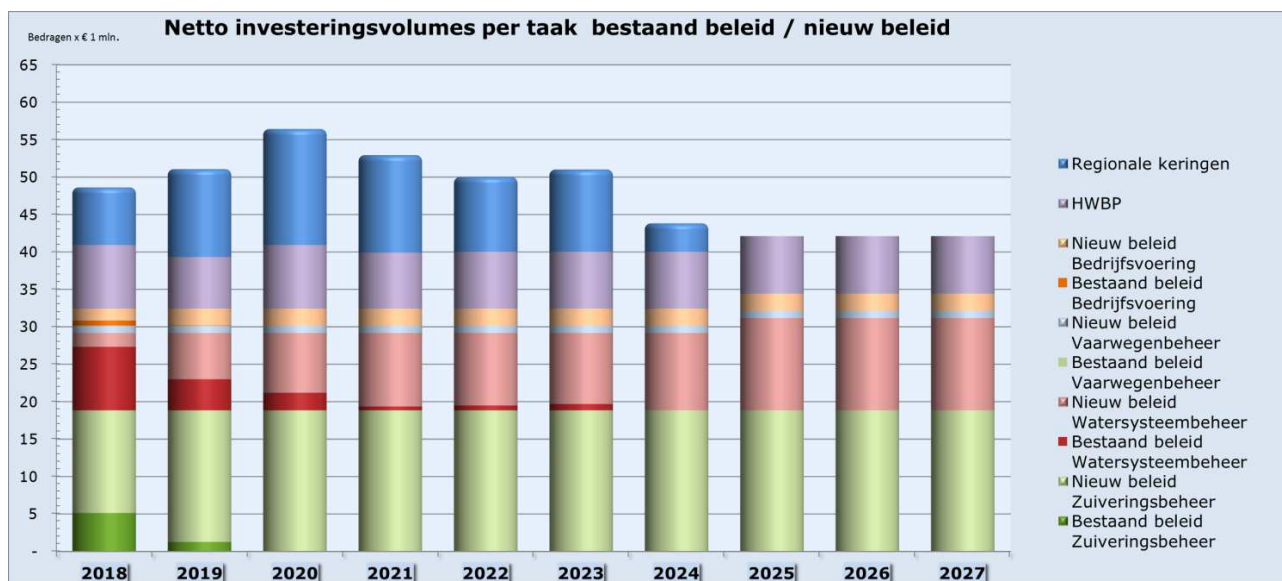
Bovenop dit bedrag komen nog de extra benodigde investeringen in de regionale keringen en de jaarlijkse bijdrage aan het HWBP.

In de Kadernota 2017-2026 is besloten de investeringsdrempel op te hogen naar € 250.000,- en de bouwrente niet meer te activeren (maatregelen duurzaam financieel beleid). Dit heeft geleid tot een wijziging van de investeringsvolumes. Het regulier netto investeringsvolume bedraagt € 34,4 miljoen per jaar. Daarnaast wordt gedurende de looptijd van het project regionale keringen (t/m 2024) € 2 miljoen per jaar overgeheveld vanuit het reguliere netto investeringsvolume watersystemen naar het project regionale keringen. Het resterende reguliere investeringsvolume voor alle taken totaal voor die jaren is € 32,4 miljoen per jaar: € 19 miljoen zuiveringsbeheer, € 10,4 miljoen watersysteembeheer, € 1 miljoen vaarwegbeheer en € 2 miljoen ondersteuning.

In 2025 is het project regionale keringen afgerond en wordt het bedrag (€ 2 miljoen) weer toegevoegd aan het reguliere volume watersystemen, waarmee het investeringsvolume weer op het oorspronkelijke niveau komt (€ 34,4 miljoen).

Figuur 1 geeft het netto investeringsvolume per taak weer, uitgesplitst naar bestaand en nieuw beleid. Binnen de beschikbare volumes maakt het waterschap, gebruik makend van de assetmanagement-methodiek, een integrale afweging en prioritering van investeringen voor ontwikkeling, instandhouding, nieuwbouw, vervanging en onderhoud. In de eerste jaren is de afwegingsruimte beperkt, omdat een deel van het investeringsvolume al is ingevuld met bestaand beleid. Dit zijn investeringen waarvoor het bestuur reeds krediet beschikbaar heeft gesteld. Gemiddeld genomen investeert het waterschap per jaar niet meer dan de afgesproken investeringsvolumes. Aangezien investeringen zich niet exact laten plannen, kunnen van jaar tot jaar schommelingen optreden.

Het waterschap anticipeert continu op nieuwe ontwikkelingen. In principe worden de financiële consequenties daarvan opgevangen binnen de afgesproken investeringsvolumes. Zo is er met ingang van deze Kadernota vanaf 2019 een bedrag van € 1,5 miljoen per jaar gereserveerd binnen het reguliere volume voor investeringen in klimaatadaptatie/ruimtelijke adaptatie (€ 0,7 miljoen, als onderdeel van het regionaal bod ruimtelijke adaptatie) en waterkwaliteit (€ 0,8 miljoen, voor de uitwerking van het BOB-traject). Ook is het project AWP 2.0 voor de volle omvang geprogrammeerd binnen het reguliere investeringsvolume. Bij zuiveringsbeheer wordt op dit moment een verbeterprogramma uitgevoerd waarbij kritisch wordt gekeken of de benodigde betrouwbaarheid binnen de financiële kaders gewaarborgd kan worden. Ook in het vaarwegbeheer zijn signalen dat de opgaven niet realiseerbaar zijn binnen het huidige investeringsvolume. Samen met de provincie Noord-Brabant, als medefinancier, wordt deze opgave nader verkend, inclusief de besparingsmogelijkheden. Als uit de nadere uitwerking blijkt dat de opgaven niet passen binnen de huidige volumes, vindt bij het opstellen van de volgende Kadernota een inhoudelijk bestuurlijk debat plaats over de opgaven in relatie tot de investeringsvolumes.

Figuur 1: Netto investeringsvolumes per taak 2018-2027

Figuur 1 laat zien dat er in de komende jaren (met name in 2020) een piek zit in de geraamde investeringsuitgaven, als gevolg van het project regionale keringen. De actuele raming is gebaseerd op de kennis die nu aanwezig is. Nog niet alle deeltrajecten zijn concreet uitgewerkt. Dit kan ertoe leiden dat het project in een volgende Kadernota wordt aangepast.

Kapitaallasten

Figuur 2 laat het verloop van de kapitaallasten zien.

Figuur 2: Opbouw kapitaallasten 2017-2026

De kapitaallasten nemen tot 2022 toe. In de jaren 2018 en 2019 is dit grotendeels te wijten aan de bijdrage aan het HWBP. Het waterschap schrijft de bijdrage vanaf 2014 in vijf jaar af. Dit leidt ertoe dat de kapitaallasten in verband met de HWBP-bijdragen stapsgewijs opbouwen tot € 9,9 miljoen in 2019. Doordat de verwachte HWBP-bijdragen met ingang van 2019 dalen, ontstaat er vanaf 2020 een daling in de kapitaallasten, totdat de kapitaallasten vanaf 2023 stabiliseren rond de € 8,7 miljoen. Daarnaast gaan er in de eerste jaren enkele grote investeringen in de taak watersystemen in gebruik, onder andere de nieuwbouw van gemalen Emilia en Westland (2018) en de tweede toets op de regionale keringen (2019). In 2020 gaat het eerste traject van de regionale keringen in gebruik (Laaksche Vaart, Kibbelvaart en Leursche Haven). De kapitaallasten van de andere trajecten volgen in de jaren 2021 en 2024. Ook in het zuiveringsbeheer worden er enkele grote investeringen afgerond, zoals het project AWP 2.0 (kapitaallasten vanaf 2019, 2020 en 2021). In 2023 vervallen de kapitaallasten van de Slibverwerking Noord-Brabant (SNB), waardoor in dat jaar een daling in de kapitaallasten zichtbaar is.

Tegenraming op kapitaallasten

Door onvoorziene en vaak niet te beïnvloeden omstandigheden is de doorlooptijd van projecten vaak langer dan gepland. De kapitaallasten vallen daardoor in het eerste jaar lager uit dan voorzien. Het waterschap vermindert de kapitaallasten die voortvloeien uit investeringen daarom in het eerste jaar standaard met 30%. Het verlaagde bedrag wordt opgenomen in de (meerjaren)begroting en doorgerekend in de tarieven.

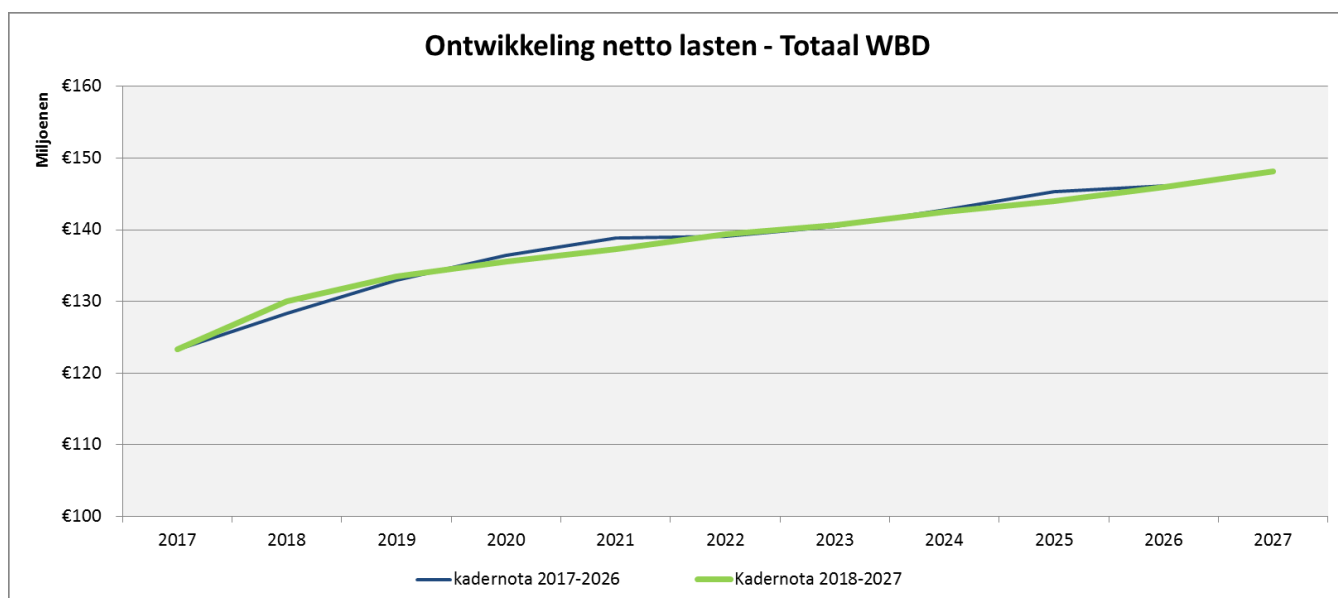
4.2. Netto lastenontwikkeling

Figuur 3 geeft de ontwikkeling weer van de totale netto lasten ten opzichte van de Kadernota 2017-2026. Over de gehele planperiode genomen zijn de lasten nagenoeg gelijk. In totaliteit zijn de geraamde lasten over de periode 2018-2026 € 1,3 miljoen lager dan in de vorige Kadernota was voorzien.

De voornaamste wijzigingen ten opzichte van de Kadernota 2017-2026 zijn:

- Een stijging van de directe lasten door verlenging van het project Sloten, oevers en dijken op orde. Dit heeft met name consequenties voor de watersysteemtaak.
- Een stijging van de salariskosten, als gevolg van een verhoging van de pensioenpremies.
- Lagere kapitaallasten door wijzigingen in projecten (prognoses van uitgaven en realisatiedata).
- Lagere rentelasten als gevolg van een nieuwe lening die begin 2017 is afgesloten.

Figuren 4 en 5 geven de lastenontwikkeling weer, uitgesplitst naar de zuiveringstaak en de watersysteemtaak.

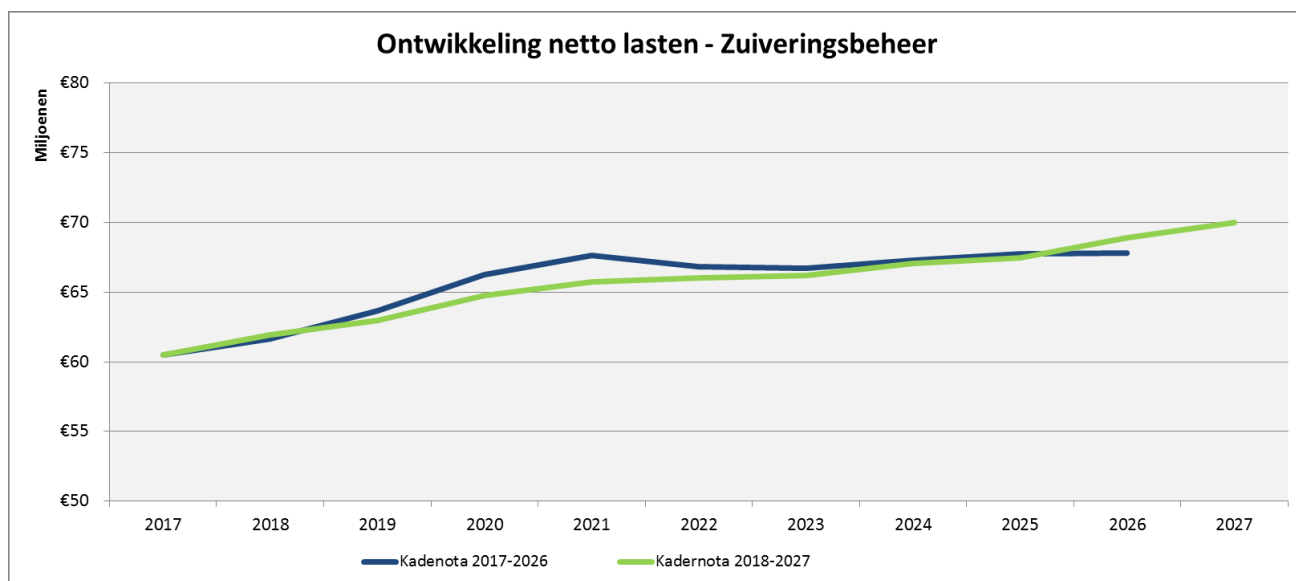

Figuur 3: Vergelijking netto lastenontwikkeling Kadernota 2017-2026 / Kadernota 2018-2027

2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
1,7	0,4	(0,8)	(1,5)	0,4	0,2	(0,2)	(1,3)	(0,2)

Zuiveringstaak

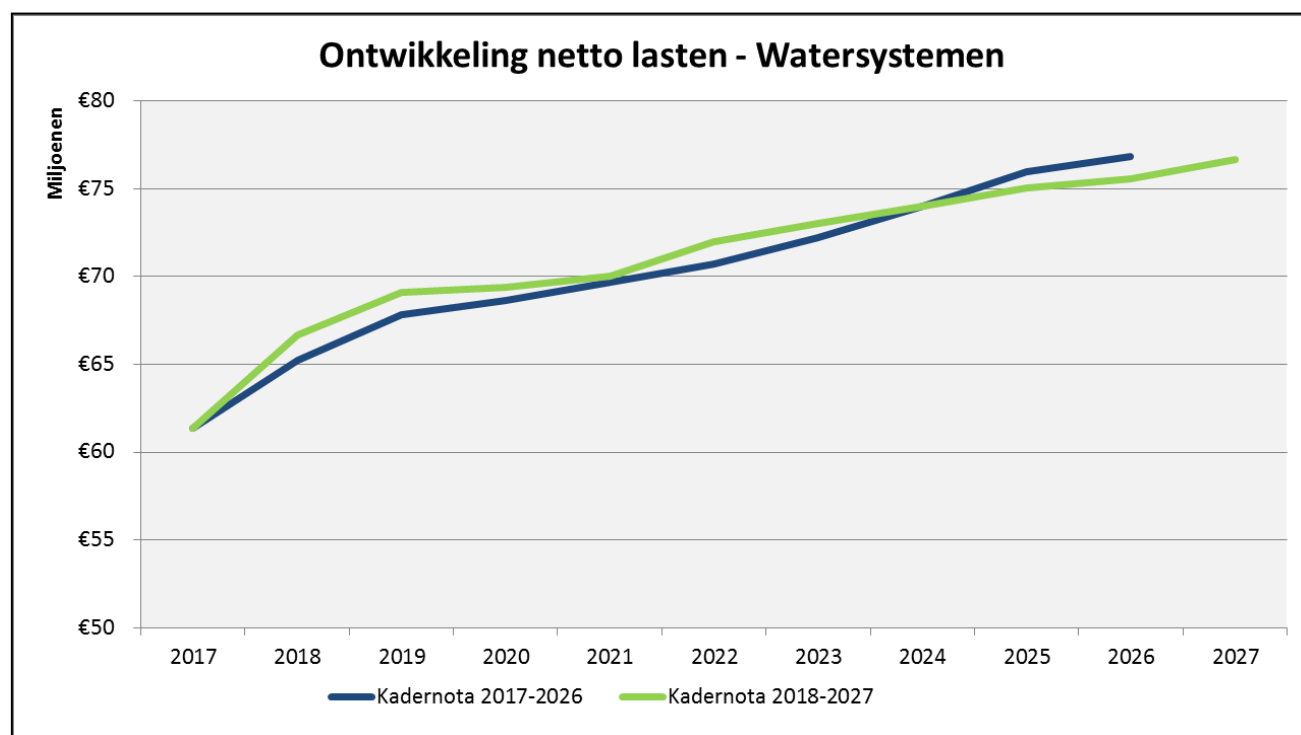
Uit figuur 12 komt naar voren dat voor de zuiveringstaak de lasten lager zijn dan in de vorige Kadernota voorzien, met name in de jaren 2019-2022. De oorzaken zijn hierboven genoemd: er is een stijging van de salarislasten, maar deze wordt gecompenseerd door lagere kapitaallasten en lagere rentelasten.

Figuur 4: Verschil netto lasten zuiveringsbeheer t.o.v. Kadernota 2017-2026

Watersysteemtaak

Uit figuur 5 komt naar voren dat de lasten voor de watersysteemtaak met name in de eerste jaren hoger zijn dan in de Kadernota 2017-2026 was voorzien. De belangrijkste oorzaken zijn de verlenging van het project Sloten, oevers en dijken op orde en de stijging van de personeelslasten. Deze stijging wordt deels gecompenseerd door lagere kapitaallasten en lagere rentelasten.

Figuur 5: Verschil netto lasten watersysteembeheer t.o.v. Kadernota 2017-2026

Geactualiseerde stormboekhouding

Een belangrijk onderdeel van de netto lasten bestaat uit lasten die voortvloeien uit de afspraken uit het Bestuursakkoord Water (2011), waaronder de bijdrage aan het HWBP. In het Bestuursakkoord Water is vastgelegd dat de waterschappen 50% meebetalen aan de kosten voor het HWBP en verantwoordelijk worden voor de muskusrattenbestrijding. Afsproken is dat de waterschappen zich inspannen deze extra lasten in te verdienen, zodat ze op termijn niet tot hogere maatschappelijke lasten leiden. De

inverdienwinsten hoeven niet per se bij het waterschap te ontstaan. Door slimmer samenwerken kan een deel van het voordeel ook met partners gerealiseerd worden, zoals gemeenten. Om zicht te houden op de relatie tussen de lastenontwikkeling en de inverdienwinsten houdt het waterschap een stormboekhouding bij (tabel 2). De stormboekhouding laat bovenaan zien wat de omvang is van de stormlasten. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de posten waarop wordt bespaard: de inverdienposten. In de restantregel onderaan wordt aangegeven wat het verschil is tussen de extra lasten en de inverdiensposten. Het waterschap monitort op deze manier of de extra lasten van het HWBP en het muskusrattenbeheer ook daadwerkelijk worden gecompenseerd door efficiencyvoordelen en doelmatiger waterbeheer. De stormboekhouding laat zien dat de omvang van de inverdienposten vanaf 2013 hoger is dan de stormlasten. Op die manier slaagt het waterschap erin om de extra lasten als gevolg van de afspraken uit het Bestuursakkoord Water op te vangen binnen kaders van gematigde tariefontwikkeling. Figuur 3 geeft de totale netto lastenontwikkeling weer. Hierin zijn zowel de stormlasten als de inverdienposten verwerkt.

* 1.000	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
HWBP lasten (vanaf 2014 afschrijven 5 jaar)		200	400	1.000	3.200	5.000	6.900	8.700	9.900	9.400
Lasten muskusratten-beheer	590	580	600	600	610	650	650	660	680	700
Totaal in te verdienen	590	780	1.000	1.600	3.810	5.650	7.550	9.360	10.580	10.100
Afvalwaterketen (besparingen OAS-investeringen en samenwerking)	0	0	1.400	3.100	5.300	6.600	7.100	7.300	7.200	7.000
Winnend samenwerken en bezuiniging overhead		250	500	1.700	2.500	2.500	2.500	2.600	2.600	2.600
Aquon	-900	-100	100	200	300	300	300	300	300	300
Belastingsamenwerking		-700	0	630	800	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
SNB						300	350	600	830	830
Waterschapshuis		300	300	300	300	300	300	300	300	300
Uitstel verkiezingen			300	400	400					
Wijziging investeringsramingen				2.600	4.700	7.500	8.100	8.600	10.300	11.900
Totaal inverdienposten	-900	-250	2.600	8.930	14.300	18.500	19.650	20.700	22.530	23.930
Restant	-1.490	-1.030	1.600	7.330	10.490	12.850	12.100	11.340	11.950	13.830

Tabel 2: Stormboekhouding

De meeste posten uit de stormboekhouding zijn niet gewijzigd ten opzichte van voorgaande jaren. De genoemde posten zijn wel allemaal verwerkt in deze Kadernota. Het zijn besparingen die vanaf 2010 in gang zijn gezet en een structureel voordeel voor het waterschap opleveren. Hierbij gaat het om het voordeel dat ontstaat door de samenwerking met de Brabantse waterschappen (Winnend samenwerken), de gerealiseerde besparing op overheadkosten, het voordeel dat ontstaat door samenwerkingen in de vorm van Aquon en het Waterschapshuis, de besparingen bij SNB door de verdere verduurzaming van de slibbeindverwerking, het eenmalige voordeel door het uitstel van de verkiezingen en de lagere kapitaallasten door de wijziging van de investeringsramingen. De besparingen OAS-investeringen zijn voor de jaren 2017 en 2019 licht toegenomen ten opzichte van de Kadernota 2017-2026, als gevolg van jaarlijkse herziening op de heroverwegingen.

4.3. Tariefontwikkeling

In de tabellen 3 en 4 staan de lasten- en tariefontwikkeling per taak. De tabellen geven de netto lasten weer volgens de Kadernota 2017-2026 en de Kadernota 2018-2027. Bijlage 2 geeft een nadere specificatie van de lasten- en tariefontwikkelingen.

	Zuiveringsbeheer	KN 17-26	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Gemiddeld 2017-2027
		Begr -17											
	Netto lasten Kadernota 2017-2026	60.505	61.664	63.678	66.249	67.613	66.845	66.722	67.268	67.780	67.817		
			1,9%	3,3%	4,0%	2,1%	-1,1%	-0,2%	0,8%	0,8%	0,1%		1,3%
→	Netto lasten Kadernota 2018-2027	60.505	61.950	62.947	64.775	65.761	66.003	66.213	67.080	67.463	68.934	69.977	
			2,4%	1,6%	2,9%	1,5%	0,4%	0,3%	1,3%	0,6%	2,2%	1,5%	1,5%
	Tarief Kadernota 2017-2026	52,74	53,75	54,85	57,35	60,41	59,64	59,46	59,86	60,24	60,19		
			1,9%	2,0%	4,6%	5,3%	-1,3%	-0,3%	0,7%	0,6%	-0,1%		1,5%
→	Tarief Kadernota 2018-2027	52,74	52,74	52,45	54,10	56,24	56,54	56,65	57,32	57,58	58,76	59,58	
			0,0%	-0,5%	3,1%	4,0%	0,5%	0,2%	1,2%	0,4%	2,1%	1,4%	1,2%

Tabel 3: Lasten- en tariefontwikkeling zuiveringstaak

Tabel 3 laat het verloop van de lasten en de tarieven zien ten opzichte van de Kadernota 2017-2026 in absolute zin en in percentages voor de zuiveringstaak. De tabel laat zien dat het v.e.-tarief voor het vierde jaar (sinds 2015) gelijk wordt gehouden op € 52,74. Vervolgens daalt in de huidige raming het tarief in 2019 met 0,5%. Deze daling is nodig om de voorbeeldprofielen te laten voldoen aan de afspraken over tariefontwikkeling (zie volgende paragraaf). In de jaren daarna stijgt het tarief, maar in absolute zin is het v.e.-tarief vanaf 2020 ongeveer € 3 euro lager dan voorzien in de Kadernota 2017-2026.

	Watersysteembeheer	KN 17-26	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Gemiddeld 2017-2027
		Begr -17											
	Netto lasten Kadernota 2017-2026	61.354	65.207	67.856	68.642	69.650	70.714	72.224	74.013	75.988	76.832		
			6,3%	4,1%	1,2%	1,5%	1,5%	2,1%	2,5%	2,7%	1,1%		2,5%
→	Netto lasten Kadernota 2018-2027	61.354	66.692	69.093	69.390	70.024	71.970	73.021	73.984	75.055	75.581	76.655	
			8,7%	3,6%	0,4%	0,9%	2,8%	1,5%	1,3%	1,4%	0,7%	1,4%	2,3%
	Ingezetenen (hoofdbewoner)												
	Tarief Kadernota 2017-2026	54,19	57,16	60,07	62,42	63,05	63,71	64,78	66,08	67,53	67,98		
			5,5%	5,1%	3,9%	1,0%	1,1%	1,7%	2,0%	2,2%	0,7%		2,6%
→	Tarief Kadernota 2018-2027	54,19	57,55	61,10	63,00	63,30	64,78	65,44	66,02	66,70	66,88	67,55	
			6,2%	6,2%	3,1%	0,5%	2,3%	1,0%	0,9%	1,0%	0,3%	1,0%	2,2%
	Gebouwd												
	Tarief Kadernota 2017-2026	0,88	0,93	0,98	1,03	1,04	1,06	1,08	1,11	1,14	1,15		
			6,0%	5,6%	4,4%	1,5%	1,5%	2,1%	2,5%	2,7%	1,1%		3,0%
→	Tarief Kadernota 2018-2027	0,88	0,93	0,99	1,03	1,04	1,07	1,08	1,10	1,11	1,12	1,14	
			5,9%	6,6%	3,6%	0,9%	2,8%	1,5%	1,3%	1,4%	0,7%	1,4%	2,6%
	Natuur												
	Tarief Kadernota 2017-2026	4,00	4,08	4,31	4,50	4,57	4,64	4,74	4,85	4,98	5,04		
			2,1%	5,6%	4,4%	1,5%	1,5%	2,1%	2,5%	2,7%	1,1%		2,6%
→	Tarief Kadernota 2018-2027	4,00	4,19	4,46	4,61	4,64	4,77	4,83	4,88	4,95	4,97	5,03	
			4,7%	6,5%	3,4%	0,7%	2,6%	1,3%	1,2%	1,3%	0,5%	1,3%	2,3%
	Ongebouwd openbare wegen												
	Tarief Kadernota 2017-2026	173,60	183,89	194,32	203,02	206,16	209,47	214,12	219,59	225,63	228,31		
			5,9%	5,7%	4,5%	1,5%	1,6%	2,2%	2,6%	2,7%	1,2%		3,1%
→	Tarief Kadernota 2018-2027	173,60	186,43	198,95	206,18	208,22	214,18	217,48	220,52	223,89	225,63	229,02	
			7,4%	6,7%	3,6%	1,0%	2,9%	1,5%	1,4%	1,5%	0,8%	1,5%	2,8%
	Ongebouwd overig ongebouwd												
	Tarief Kadernota 2017-2026	49,60	52,54	55,52	58,01	58,90	59,85	61,18	62,74	64,46	65,23		
			5,9%	5,7%	4,5%	1,5%	1,6%	2,2%	2,6%	2,7%	1,2%		3,1%
→	Tarief Kadernota 2018-2027	49,60	53,27	56,84	58,91	59,49	61,19	62,14	63,01	63,97	64,47	65,44	
			7,4%	6,7%	3,6%	1,0%	2,9%	1,5%	1,4%	1,5%	0,8%	1,5%	2,8%

Tabel 4: Lasten- en tariefontwikkeling watersysteemtaak

Tabel 4 laat zien dat de tarieven als gevolg van de hogere netto lasten in de eerste jaren voor nagenoeg alle categorieën iets hoger zijn dan in de Kadernota 2017-2026 voorzien. In de jaren 2018 en 2019 liggen de percentages boven de 5%. Vanaf 2021 neemt de stijging beduidend af, waardoor de tarieven in de laatste jaren van de planperiode lager zijn dan in de Kadernota 2017-2026 voorzien. In de volgende paragraaf wordt uiteengezet welke oplossing het waterschap kiest om de stijging op het niveau van de voorbeeldprofielen passend te maken binnen de afspraken op het gebied van tariefontwikkeling.

Een vergelijking met de Kadernota 2016-2025 (de eerste Kadernota van het huidige bestuur) laat zien dat de netto lasten en de tarieven in het watersysteembeheer in de huidige Kadernota vanaf 2020 lager zijn dan in 2015 voorzien.

In het zuiveringsbeheer zijn de nettolasten in 2018 nagenoeg gelijk aan de Kadernota 2016-2025 en vanaf 2019 zijn deze lager. Het tarief per v.e. is vanaf 2019 € 3,- lager dan in de Kadernota 2016-2025 voorzien.

4.4. Voorbeeldaanslagen

In bijlage 3 zijn de voorbeeldaanslagen opgenomen. Hierin is te zien hoe de ontwikkeling van de tarieven wordt doorberekend naar de belastingaanslag voor negen specifieke voorbeeldprofielen. Het waterschap hanteert het volgende uitgangspunt voor de tariefontwikkeling:

De maximale tariefstijging komt voor alle voorbeeldprofielen in de planperiode gemiddeld niet boven 2,5% + inflatie, waarbij de voorbeeldprofielen voor huishoudens en bedrijven in geen enkel jaar boven dit percentage uitkomen.

In de Kadernota 2016-2027 is uitgegaan van een inflatiepercentage van 2% voor de jaren 2018-2026. Bij het opstellen van deze Kadernota is uitgegaan van een inflatiepercentage van 1,75% voor het jaar 2018 en 2% voor de jaren daarna. Dit heeft tot gevolg dat de norm voor de tariefontwikkeling is aangescherpt ten opzichte van de vorige Kadernota. Voor het jaar 2018 hanteert het waterschap een maximum van 4,25% (2,5 + 1,75) voor huishoudens en bedrijven. In de jaren daarna blijft de norm gelijk (4,5%).

Naast de aanscherping van de norm is er sprake van een stijging van de watersysteemlasten (zie voorgaande paragraaf). Deze twee ontwikkelingen leiden tot een opgave om de tariefontwikkeling voor de voorbeeldprofielen binnen de afgesproken norm te brengen. Om te blijven voldoen aan de afspraak van 2,5% + inflatie zet het waterschap in 2018 en 2019 extra reserves van de zuiveringstaak in, waardoor het v.e.-tarief lager wordt. Deze verlaging compenseert op het niveau van de voorbeeldprofielen de aanslag voor belastingplichtigen. Zo houdt het waterschap de voorbeeldaanslagen binnen de afgesproken norm.

De gemiddelde tariefontwikkeling over de planperiode (in procenten) is voor alle voorbeeldprofielen gedaald ten opzichte van de Kadernota 2017-2026. De voorbeeldaanslagen in absolute zin zijn voor huishoudens en bedrijven in alle jaren lager dan in de vorige Kadernota. Zo betaalt een meerpersoonshuishouden met een huurhuis in 2018 geen € 218,41 (Kadernota 2017-2026), maar € 215,76 (Kadernota 2018-2027). De voorbeeldaanslagen voor natuur, een agrarisch bedrijf en een gemeente stijgen ten opzichte van de Kadernota 2017-2026, omdat deze voorbeeldprofielen minder voordeel hebben van het verlaagde v.e.-tarief en door wijziging van de grondslagen (zie bijlage 1).

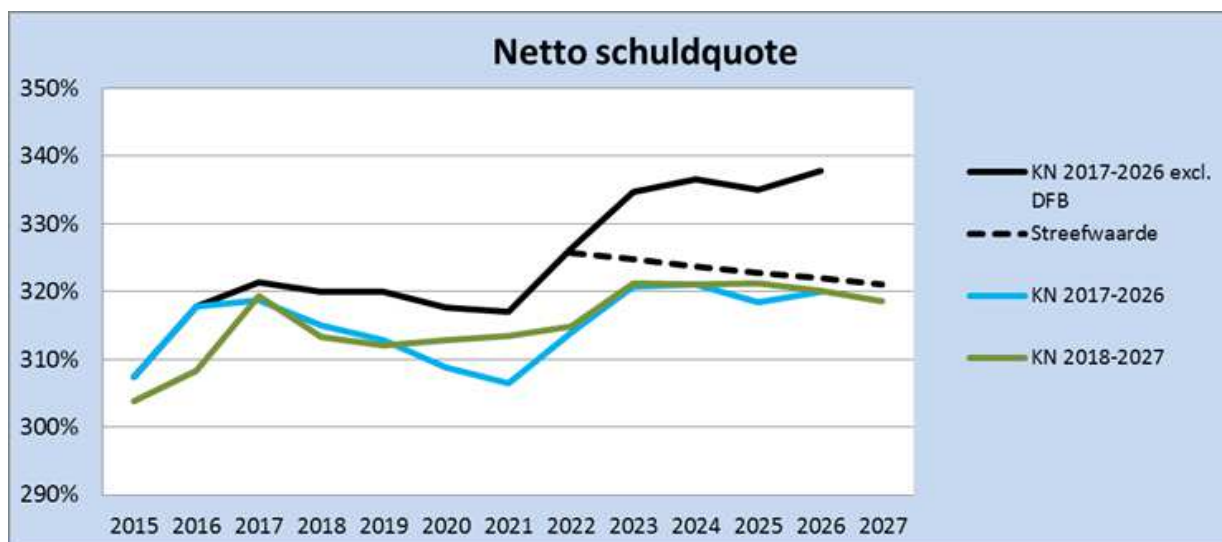
4.5. Duurzaam financieel beleid

In het Bestuursakkoord 2015-2019 heeft het waterschap de ambitie uitgesproken tot het verduurzamen van het financieel beleid. Hoofdpunten daarin zijn een beperking van de groei van de schulden, een passend risicoprofiel en het uitvoeren van taken en ambities tegen een maatschappelijk aanvaardbare tariefontwikkeling.

Om invulling te geven aan deze ambities heeft het waterschap bij de totstandkoming van de Kadernota 2017-2026 onderzocht wat nodig is om de ontwikkeling van de schuldquote op zo'n manier om te buigen, dat de schuldquote vanaf 2022 daalt met 1%-punt per jaar. Dit heeft geleid tot een set maatregelen die leiden tot de gewenste reductie van de netto schuldquote. Er worden minder kosten naar de toekomst doorgeschoven, maar hierdoor stijgen de lasten in de eerstkomende jaren. Op termijn leiden de maatregelen tot een lagere schuld en lagere rentelasten.

Om de belastingdruk op de korte termijn acceptabel te houden (en binnen het afgesproken uitgangspunt voor tariefontwikkeling) heeft het waterschap besloten een aantal nog niet bestemde (toekomstige) incidentele baten in te zetten om de tariefontwikkeling te matigen. De omvang van de incidentele baten is naar verwachting niet voldoende om alle extra lasten als gevolg van de maatregelen te financieren. Een deel van de extra lasten wordt opgevangen in de tarieven.

Bij het opstellen van deze Kadernota is opnieuw bekeken of de ontwikkeling van de schuldquote voldoet aan afspraken uit de Kadernota 2017-2026. Figuur 6 geeft dit weer. De zwarte lijn geeft de ontwikkeling van de schuldquote weer, conform Kadernota 2017-2026, exclusief de maatregelen voor duurzaam financieel beleid. De stippellijn geeft de streefwaarde weer van min 1%-punt per jaar vanaf 2022. De blauwe lijn is de ontwikkeling van de schuldquote volgens de Kadernota 2017-2026, inclusief de maatregelen voor duurzaam financieel beleid. De groene lijn is de geactualiseerde lijn voor deze Kadernota. Uit de grafiek blijkt dat het waterschap nog steeds op koers ligt om de gewenste daling van de schuldquote te realiseren. Het verloop van de bestemmingsreserve Duurzaam Financieel Beleid per taak is opgenomen in bijlage 6.

Figuur 6: Ontwikkeling van de netto schuldquote

5. Meerjaren programmaplannen

In de programmaplannen geeft het waterschap aan wat er in de komende tien jaar op hoofdlijnen wordt uitgevoerd. De werkzaamheden voor het eerstkomende jaar worden nader uitgewerkt in jaarprogramma's, die in de begroting 2018 worden opgenomen. Elk programmaplan heeft een vergelijkbare opbouw: een korte uitleg van het programma, gevolgd door de speerpunten in de planperiode. Daarbij wordt een onderverdeling gehanteerd in thema's uit het Waterbeheerplan. Vervolgens worden de concrete resultaten beschreven. Het gaat dan om resultaten die aansluiten bij het Bestuursakkoord 2015-2019 en het Waterbeheerplan 2016-2021. Daarbij wordt een doorkijk gegeven voor de periode 2022-2027.

Ten opzichte van de Kadernota 2017-2026 zijn de programmaplannen meer op hoofdlijnen en bovendien voorzien van een langere termijnplanning. Specifieke nieuwe beleidswijzigingen ten opzichte van de vorige Kadernota worden expliciet vermeld. Dat kan gaan op inhoudelijke focus, andere kaders of uitgangspunten of financiële impact.

Kader: *Thema's uit het Waterbeheerplan*

- **Het beheersen van risico's voor waterveiligheid, wateroverlast, droogte en gezond water.** *Het waterschap streeft er naar om de kansen op schade aan mens, milieu en economie op een maatschappelijk acceptabel niveau te houden. Het maatschappelijk acceptabele niveau is veelal vastgelegd in wetten, regels en/of overeenkomsten.*
- **Duurzame ontwikkeling van de leefomgeving ondersteunen.** *Dit thema richt zich op de gebiedsontwikkeling in de regio Midden- en West-Brabant in de planperiode.*
- **Maatschappelijk verantwoord en vernieuwend.** *Dit thema gaat in op maatschappelijke thema's en de relevante ontwikkelingen voor de lange termijn, die om vernieuwingen bij het waterschap vragen.*
- **Effectief en efficiënt.** *Samenwerking met partners is noodzakelijk om als waterschap effectief en efficiënt de taken uit te voeren. Met de implementatie van assetmanagement wordt de bedrijfsvoering meer risicogestuurd.*

5.1. Planvorming: maken van beleid en plannen

Dit programma gaat over de beleidsvorming: het opstellen van plannen die impact hebben op allerlei andere uitvoeringsprogramma's van het waterschap. Te denken valt aan beleidsplannen, gebiedsplannen, calamiteitszorg en peilbesluiten. Vaak worden plannen gezamenlijk met anderen vormgegeven en soms helpt het waterschap plannen van anderen sterker te maken.

5.1.1. Speerpunten

Risico's beheersen voor waterveiligheid, wateroverlast, droogte en gezond water

- **Transparantie en toegankelijkheid van het beleid.** Het gaat hier om duidelijkheid over de huidige afspraken en beleidskeuzes. Er blijven altijd risico's bestaan voor burgers en bedrijven. De risico's op wateroverlast zijn bijvoorbeeld niet overal gelijk. Het is belangrijk dat inwoners en bedrijven weten tot op welk niveau men op het werk van de overheid kan rekenen en op welk gebied men zelf maatregelen moet nemen, zoals een aanvullende verzekering tegen wateroverlast.
- **Het updaten van afspraken om risico's te beheersen.** De afspraken over de risico's die het waterschap beheerst zijn telkens in ontwikkeling. Deze worden mede gevoed door de klimaatverandering, maar ook door de andere eisen die de maatschappij aan het waterbeheer stelt. Een voorbeeld is het gewenste hogere beschermingsniveau voor waterveiligheid, om het toegenomen economische kapitaal beter te beschermen tegen overstromingen. Vanuit het programma planvorming wordt gewerkt aan nieuwe afspraken en de impact daarvan voor het waterschap. Dit leidt tot een aangepaste maatregelstrategie die in het werk zal worden toegepast en die zal worden verwerkt in het Waterbeheerprogramma 2022-2027. Het gaat om de volgende thema's:
 - **Waterveiligheid.** Het uitvoeren van toetsingen van keringen: de primaire keringen langs de grote rivieren, de regionale keringen langs regionale wateren (het Mark en Vliet-systeem) en de overige keringen, zoals compartimenteringskeringen en kades. Bij de primaire keringen gaat het om het vertalen van het nieuwe beleidskader met meerlaags veiligheid, zoals vastgelegd in de Deltabeslissingen. Bij de regionale keringen gaat het om het toetsen van meerdere faalmechanismen die in de eerdere toetsingsronde nog niet waren beoordeeld. Bij de overige keringen dient het toetsingskader nog te worden bepaald.
 - **Wateroverlast.** Het toetsen van risico's op wateroverlast, rekening houdend met gewijzigd grondgebruik en nieuwe klimaatscenario's op grond van de normen uit de provinciale verordening

water (een vertaling van de landelijke werknormen). Daarnaast wordt ook gewerkt aan afspraken over maatregelen voor extreme neerslagsituaties, die buiten de bestaande normenkaders vallen. Hierover zijn met de andere decentrale koepels voorstellen uitgebracht aan de nieuw te formeren regering (investeringsagenda 'Naar een duurzaam Nederland').

- Droogte. Het ontwikkelen van een afsprakenkader voor de zoetwater-beschikbaarheid in droge perioden. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in de peilbeheerste (klei-)gebieden en de vrij afwaterende zandgronden. Dit thema hangt nauw samen met de risico's op wateroverlast.
- Waterkwaliteit. Het uitvoeren van een analyse op de haalbaarheid van de waterkwaliteitsdoelen op basis van de meest recente kennisinzichten. Voor wat betreft de chemische waterkwaliteit is de opkomst van nieuwe probleemstoffen zoals medicijnresten een aandachtspunt. Mogelijk leidt dit tot aanvullende eisen aan rioolwaterzuiveringen die als 'hotspot' worden aangemerkt.

Duurzame ontwikkeling van de leefomgeving ondersteunen

- *Integrale gebiedsprocessen*. In de gebiedsgerichte planvormingsprocessen wordt intensief samengewerkt met gemeenten, terreinbeheerders, boeren en bewoners. Er vindt een overgang plaats van burgerparticipatie in overheidsprojecten naar overheidsparticipatie in lokale initiatieven.
- *Ruimtelijke adaptatie*. De benodigde maatregelen voor klimaatadaptatie en voor de energietransitie hebben een forse ruimtelijke impact: tot nu toe werd in de energievoorziening gebruik gemaakt van ondergrondse bronnen zoals olie en kolen. De duurzame hernieuwbare energiewinning zal vooral bovengronds tot uiting komen (zonne- en windenergie). Tegelijkertijd is het nodig om water meer ruimte te geven. Het waterschap werkt actief samen met gemeenten en provincie om tot een duurzame ruimtelijke inpassing van maatregelen te komen, die bijdragen aan een betere leefomgeving en een vermindering van de hittestress.

Maatschappelijk verantwoord en vernieuwend

- *Energieneutraal in 2025 en grondstofneutraal in 2050*. Het waterschap heeft de ambities voor maatschappelijk verantwoord ondernemen op het gebied van energie en grondstoffen aangescherpt, zoals beschreven in hoofdstuk 3. In de komende jaren worden de ambities in concrete plannen en innovatieve projecten uitgewerkt. Een groot deel van deze ambitie wordt gerealiseerd met projecten binnen zuiveringsbeheer. Voor watersystemen ligt de opgave in benutten van biomassa, verkenning van kansen van warmte uit oppervlaktewater en alternatieve brandstoffen.
- *Samen innoveren*. De opgave om beter om te kunnen gaan met de gevolgen van klimaatveranderingen (zoals droogte en wateroverlast) vraagt om experimenten met nieuwe technieken. Daarbij werken we veel samen met regionale partners, inclusief Vlaanderen. Het water is ook een belangrijke drager voor warmte (energietransitie) en voor stoffen (circulaire economie). Het waterschap wil actief partijen bij elkaar brengen om met innovatieve oplossingen meer waarde uit water te halen. Door slim samen te werken kunnen de lasten voor het waterbeheer op lange termijn omlaag.
- *De rol en taken van het waterschap in de toekomst*. Met de transitie naar een circulaire economie gaat er veel veranderen in de uitvoering van taken binnen het waterbeheer. Op het gebied van zuiveringsbeheer ontstaan al initiatieven voor lokale zuivering. Met de vernieuwde waterwetgeving mogen ook gemeenten de zuiveringstaak gaan invullen. Het waterschap werkt actief mee aan initiatieven als de decentrale zuivering in het buitengebied van Zundert. Met diverse concrete voorbeelden kan met de gezamenlijke overheden een beeld gevormd worden van de gewenste richting voor de toekomst.
- *Gezondheid*. Microverontreinigingen, zoals medicijnresten in het water, vormen een opkomend probleem. Omdat het een typisch ketenprobleem is, werkt het waterschap samen met partners uit de medicijnketen aan een aanpak waarbij ieder zijn steentje bijdraagt. Onderwerpen variëren van bewustwording, preventie, kosten(her)verdeling en onderzoek, tot end-of-pipe zuivering. Concrete maatregelen zijn bijvoorbeeld medicijnproducenten die kleinere verpakkingen leveren, apotheken die ongebruikte medicijnen terugnemen en artsen die minder voorschrijven.

Effectief en efficiënt

- *De basisgegevens op orde houden*. Dit is een belangrijk speerpunt uit het Waterbeheerplan. Voor de planvorming heeft dit betrekking op de leggers en peilbesluiten. In de periode 2018-2020 zal er een kwaliteitsimpuls gegeven worden aan de leggers voor keringen en oppervlaktewateren.
- *Kennismanagement*. Het ontwikkelen en delen van kennis is van groot belang, gelet op de vernieuwingen die nodig zijn om te anticiperen op het veranderende klimaat. Het waterschap neemt daarom deel in diverse kennisplatforms. Het evalueren en leren van eerdere ervaringen is daar een onderdeel van. De effectiviteit van het beleid op diverse thema's wordt regelmatig beoordeeld en bijgesteld (zoals participatie-evaluatie, waterkwaliteit heroverwegingen, de Brabantse waterrapportage).

5.1.2. Resultaten/mijlpalen

Behaald in 2015-2017	- Watersysteemanalyses Tonnekreek, Strijbeekse beek, Markiezaatsmeer, Binnenschelde, Merkske, Bovenmark en Ligne. - Kennisagenda Maas stroomgebied. - Actualisatie van leggers voor keringen en oppervlaktewateren (11 van de 23 onderdelen). - Diverse afspraken met gemeenten en terreinbeheerders over gezamenlijke uitvoering van maatregelen, zoals de intentie-overeenkomst met gemeente Tilburg over de realisatie van beekherstel en ecologische verbindingzones in de regio Tilburg West. - Hotspotanalyses uitgevoerd voor medicijnresten. - Regionale klimaatatlas van regio West-Brabant. - Transitieplan duurzaamheid. - Zoetwaterprogramma Brabantse Delta. - Samenwerkingsafspraken benoemd in Vlaamse en Nederlandse stroomgebiedbeheerplannen, waarvan de uitvoering loopt. - Basis onderlegger voor de provinciale Omgevingsvisie. - Bestuursambitie waterkwaliteit vastgesteld.
2018-2019 (tot eind bestuursperiode)	- Oplevering van de overige 18 watersysteemanalyses. - Actualisatie van de overige 12 onderdelen van de leggers. - Partiële herzieningen van peilbesluiten. - Oplevering tweede toetsronde regionale keringen. - Toetsen van overige keringen. 2018: implementatiestrategie van de nieuwe normering van de primaire keringen, waarbij de randvoorwaarden voor de vierde ronde toetsing zijn meegenomen. 2019: rapportage actualisatie toetsing wateroverlast. 2019: rapportage toetsing veiligheid regionale keringen. - Beoordelingskader voor de functionele eisen van de overige keringen (zonder provinciale normering). - Brabantbrede waterrapportage over voortgang waterbeheerplannen en provinciaal water- en milieuplan.
2019-2021 (tot eind Waterbeheerplan)	- Advies doelaanpassingen Kaderrichtlijn Water. - Geactualiseerde klimaatstrategie. - Regionale afspraken waterbeschikbaarheid. - Concept Waterbeheerprogramma 2022-2027.
2022-2027 (tot eind Kadernota)	- Alle resultaten beoordeling op veiligheid primaire keringen (LBO-1) gereed en afgekeurde trajecten aangemeld bij Hoogwaterbeschermingsprogramma. - Aanpassen beheerproducten (zoals legger, beleidsregels) aan nieuwe inzichten vanuit de nieuwe normen voor primaire waterkeringen. - Waterbeheerprogramma 2022-2027.

5.1.3. Consequenties

Welke bijstelling is noodzakelijk ten opzichte van de Kadernota 2017-2026?

Op twee dossiers is parallel aan de besluitvorming voor de Kadernota het beleid bijgesteld. De impact van deze beleidswijziging is nog niet verwerkt in de financiële raming van de programmaplannen, omdat die al eerder zijn opgesteld. Het gaat om:

- Transitieplan duurzaamheid
- Onderzoeksprogramma zoetwater.

Hoeveel kost het programma in de planperiode?

Netto lasten programma 'planvorming' in planperiode (x € 1.000,-)

2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
5.139	5.145	5.362	5.491	5.583	5.675	5.740	5.690	5.645	5.772	5.909

5.2. Waterveiligheid: Sterke dijken

Dit programma gaat over de zorg voor waterveiligheid in het beheergebied, vanuit de primaire en regionale keringen. Het gaat hier om zowel preventie (sterke keringen) als om gevolgbepijking bij mogelijk falen van de kering. In dit programma worden ook overige keringen meegenomen, die soms het voorkomen van lokale wateroverlast als doel hebben.

5.2.1. Speerpunten

Risico's beheersen voor waterveiligheid, wateroverlast, droogte en gezond water

Het uitvoeren van de vastgestelde verbeteropgaven voor zowel primaire als regionale keringen:

- *Primaire keringen*: totale verbeteropgave naar aanleiding van de (verlengde) derde ronde toetsing is 10 kilometer.
 - In de planperiode zal daarvan ongeveer 7 kilometer zijn verbeterd door uitvoering van het project Geertruidenberg-Amertak.
 - De overige afgekeurde trajecten worden in de eerste beoordeling op overstromingskansen (LBO-1) op de nieuwe normen getoetst.
- *Regionale keringen*:
 - In de eerste toetsing van de regionale keringen is 66 kilometer afgekeurd op basis van het technisch oordeel. Deze verbeteropgave wordt binnen het project 'verbeteren regionale keringen' opgelost. In het project is de opgave verdeeld over vier deeltrajecten. Voor deeltraject Midden heeft het algemeen bestuur de voorkeur uitgesproken voor het plaatsen van keermiddelen en pompen. Voor de overige deeltrajecten (West, Oost, Boezemkaden) heeft in de periode tot mei 2017 een herbeoordeling van de toetsresultaten plaatsgevonden. Naar aanleiding van de herbeoordeling verandert de scope en opgave van het verbeterproject.
 - Naast de verbeteropgave op basis van het technisch oordeel is 30 kilometer afgekeurd op basis van het beheerdersoordeel. Deze opgave wordt opgelost door het verbeteren van beheer en onderhoud in relatie tot het project Sloten, oevers en dijken op orde. Door het implementeren van een nieuwe inspectietechniek wordt in de periode 2018-2019 een nog beter beeld verkregen van de staat van de waterkeringen.

Duurzame ontwikkeling van de leefomgeving ondersteunen

- Bij het formuleren van de verbetermaatregelen worden meekoppelkansen en mogelijke innovaties verkend. Ook wordt in verbeterprojecten voor keringen gewerkt volgens afspraken over duurzame grond-, weg- en waterbouw.
- Verkennen van kansen in relatie tot ruimtelijke adaptatie, onder andere meerlaagsveiligheid. Het verminderen van effecten door het verbeteren van de calamiteitenplannen.

Effectief en efficiënt

- Voldoen aan de zorgplicht. De basis op orde brengen door risicogebaseerd assetmanagement. Hiervoor dienen alle data op orde te zijn in relatie tot leggers, beheerregister, onderhoud, vergunningverlening en handhaving.

5.2.2. Resultaten/mijlpalen

Behaald in 2015-2017	• Voorkeursalternatief ontwikkeld met het dijkinspiratieteam voor de verbeteropgave van de regionale keringen (voor één van de drie deelgebieden). • Plan van aanpak opgesteld voor de eerste beoordeling op overstromingskansen van primaire keringen. Noodzakelijke (geotechnische) onderzoeken zijn gestart om data te verkrijgen. • Plan van aanpak opgesteld voor de tweede toetsing van regionale keringen. Ook hiervoor zijn de onderzoeken gestart. • Nieuwe methodieken voor eenduidige uitvoering van inspecties (assetmanagement). Hierbij wordt een objectief beeld van de staat van de waterkeringen verkregen. • Impactanalyse van de zorgplicht voor primaire keringen, waarbij een gap-analyse is uitgevoerd.
----------------------	---

	• Ruimtelijk kwaliteitskader voor dijkverbeteringen is opgesteld en geïmplementeerd binnen de verbeterprojecten. • Beheer- en onderhoudsplan voor primaire keringen. • Inventarisatie van mogelijke overtredingen door het project Sloten, oevers en dijken op orde in nauwe samenwerking met het project Verbeteren regionale keringen.
2018-2019 (tot eind bestuursperiode)	• Implementatiestrategie nieuwe normen, in relatie tot alle facetten van de zorgplicht, zoals data op orde, vergunningverlening, handhaving. • Verkenning meerlaagsveiligheid in het beheergebied van Brabantse Delta. • Gezamenlijke evacuatieplannen met de veiligheidsregio en omgevingspartners. • Implementatie van nieuwe inspectiemethodieken. • Ingericht assetmanagement-systeem voor keringen en verbinden met de verkeerstoren.
2019-2021 (tot eind Waterbeheerplan)	• Oplevering deeltraject Midden van project Verbeteren regionale keringen. • Start van de realisatiefase Geertruidenberg-Amertak (2020).
2022-2027 (tot eind Kadernota)	• Verbetermaatregelen naar aanleiding van de eerste beoordeling op veiligheid primaire keringen (LBO-1) gestart. • Oplevering van project Verbeteren regionale keringen (2023). • Oplevering dijkverbetering Geertruidenberg-Amertak. • Starten verbetertraject afgekeurde dijkvakken uit tweede toetsronde regionale keringen. • Verbetermaatregelen overige keringen, naar aanleiding van nieuw beleid en toetsmethodiek.

5.2.3. Consequenties

Welke bijstelling is noodzakelijk ten opzichte van de Kadernota 2017-2026?

Toepassing duurzame GWW in verbeterprojecten voor keringen past binnen de projectenscope en zal naar verwachting nauwelijks financiële gevolgen hebben.

Hoeveel kost het programma in de planperiode?

Netto lasten programma 'waterveiligheid' in planperiode (x € 1.000,-)

2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
12.396	14.435	16.077	16.431	17.296	17.925	17.895	18.084	18.693	18.166	18.263

5.3. Watersystemen: schoon en genoeg water op maat

Dit programma gaat over het ontwikkelen, beheren en onderhouden van het oppervlaktewater- en het ondiepe grondwatersysteem, inclusief waterbodems, oevers en kunstwerken. Het doel is om te voldoen aan lokale en regionale wateropgaven in zowel droge als natte situaties en te zorgen dat het water van geschikte kwaliteit is.

5.3.1. Speerpunten

Risico's beheersen voor wateroverlast, droogte en gezond water

Resultaten watersysteemanalyses benutten in projecten. Bij nieuwe projecten zal waar mogelijk rekening worden gehouden met de geen-spijt-maatregelen uit de watersysteemanalyses. Alle waterthema's (wateroverlast, droogte, waterkwaliteit) zullen zoveel mogelijk in projecten worden geïntegreerd. Vanuit het oogpunt van robuustheid in zowel natte als droge tijden, wordt met de omgeving gezocht naar ruimtelijke mogelijkheden voor water. Daardoor kunnen beheer en onderhoud robuust zijn en minder op 'het scherpst van de snede'. Subsidiemogelijkheden zoals voor het Deltaplan Hogere Zandgronden, POP3-water en POP3-biodiversiteit worden zo goed mogelijk benut.

- *Assetmanagement.* Door de invoering van assetmanagement kunnen kosten, risico's en prestaties steeds objectiever tegen elkaar worden afgewogen. Lagere kosten kunnen een groter risico met zich meebrengen en/of kleinere prestaties. Bestuurlijk zal de risicobereidheid van onder meer onderhoudsprogramma's moeten worden bepaald. Daarbij kunnen er tegenstellingen bestaan tussen waterthema's.

Zo kan minder maaien in zomerperioden in zandgebieden bovenstrooms van Breda en Roosendaal goedkoper zijn en goed voor waterconservering, maar als er sprake is van een hevige neerslagperiode, zoals in Zuid-Oost Brabant in 2016, kan dit leiden tot lokale wateroverlast bij agrariërs. Anderzijds kan met acceptatie van wateroverlast in kapitaalarme gebieden wateroverlast in kapitaalintensieve gebieden voorkomen worden. Daarvan profiteren bijvoorbeeld steden en glastuinbouwgebieden.

Wateroverlast aardappelperceel Soerendonk (2016); bron BNR

- *Inspelen op de actuele situatie.* Het gaat dan om de actuele situatie op het gebied van waterpeilen, neerslag, droogte, blauwalgen en de zwemwaterkwaliteit. De inmiddels ontwikkelde integrale verkeerstoren speelt hierin een belangrijke rol en zal steeds verder worden doorontwikkeld.

Duurzame ontwikkeling leefomgeving ondersteunen

- *Maatschappelijke meerwaarde.* Als er projecten worden uitgevoerd, zal gezocht worden naar maatschappelijke meerwaarde, zoals recreatief medegebruik. Ook worden wateropgaven gerealiseerd door mee te liften met projecten van derden. Het zoeken naar kansen voor maatschappelijke meerwaarde vormt een basisstap in de aanpak voor duurzame grond-, weg en waterbouw (GWW).
- *Duurzame GWW toepassen.* Bij alle investeringsprojecten voor zowel de ontwikkeling als instandhouding van projecten wordt altijd gewerkt volgens de afgesproken principes van duurzame GWW, volgens de green deal GWW. Bij stedelijke baggerprojecten wordt bijvoorbeeld onderzocht of bagger kan worden toegepast als natuurvriendelijke oever, maar ook als ophoogmateriaal voor industrieterreinen.

Maatschappelijk verantwoord en vernieuwend

- Het is de bedoeling om steeds meer energie zelf te produceren en daarmee op den duur zelfvoorzienend te worden. Het waterschap onderzoekt de mogelijkheden bij gemalen of andere gebouwen om energie op te wekken met zonnepanelen of zonnedakpannen.

Zonnepanelen op gemaal bij Hoogheemraadschap Rijnland

- Circulaire economie.* Als invulling van de circulaire economie wordt steeds meer maaisel gebruikt als bodemverbeteraar. Daardoor houden zandgronden het vocht beter vast. Ook kunnen wilgen worden geteeld in waterbergingen. Door houtvergassing kunnen de wilgen dienen als warmtebron.

Effectief en efficiënt

- De basis op orde.* Om risico's goed in beeld te hebben, zal de basis op orde moeten zijn. Dan gaat het om statische gegevens als de onderhoudstoestand van oppervlaktewatergemalen of aangelegde groenelementen. Hiervoor gebruiken we inspectieprogramma's.
- Internationale afstemming.* Omdat water uit Vlaanderen de doelen in Nederland deels beïnvloedt is internationale afstemming over normen en maatregelen belangrijk. Dit is efficiënter dan zelf maatregelen nemen, omdat Vlaanderen bronmaatregelen kan nemen. Dit geldt ook voor maatregelen uit het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer. Ook agrariërs kunnen helpen bij het halen van waterdoelen, door bijvoorbeeld groen-blauwe diensten.
- De samenwerking in SWWB-verband.* Deze zal waar mogelijk steeds verder worden uitgebreid. Inmiddels zijn met een aantal gemeenten al gezamenlijke maaibestekken ontwikkeld. Er kan ook gedacht worden aan gezamenlijk onderhoud van rioalgemalen.

5.3.2. Resultaten/mijlpalen

Behaald in 2015-2017	- Realisatie integrale verkeerstoren (watersystemen en zuiveringsbeheer). - Invoering assetmanagement. - Gezamenlijke maaibestekken met 50% van gemeenten in beheergebied opgesteld. 80% van maaisel uit evz's in twee onderhoudsrayons naar agrariërs in plaats van naar composteerbedrijven.
2018-2019 (tot eind bestuursperiode)	- Concrete projectvoorstellen Deltaplan Hogere Zandgronden. - Realiseren wateraanvoer Roode Vaart en afronden pilot Rietkreek. - Proef met verkeerstoren om sneller te reageren op droge omstandigheden in zandgebieden. - Concrete projectvoorstellen zonnepanelen/dakpannen bij oppervlaktewatergemalen. - Concrete projectvoorstellen microverontreinigingen. - Gezamenlijke maaibestekken met 80% van gemeenten in beheergebied.
2019-2021 (tot eind Waterbeheerplan)	- Uitvoeren eerste maatregelen Deltaprogramma Hogere Zandgronden. - Uitvoeren eerste maatregelen microverontreinigingen. - Deels realiseren opgave energiewinning bij oppervlaktewatergemalen. - Gezamenlijke maaibestekken met 100% van gemeenten in beheergebied.
2022-2027 (tot eind Kadernota)	- Verder uitvoeren maatregelen gericht op halen KRW-doelen, na besluit over doelen. - Verder uitvoeren maatregelen Deltaprogramma zoetwater (inclusief hogere zandgronden). - Verder uitvoeren maatregelen microverontreinigingen. - Verder uitvoeren maatregelen energiewinning oppervlaktewatergemalen. 100% hergebruik maaisel alle onderhoudsrayons.

5.3.3. Consequenties

Welke bijstelling is noodzakelijk ten opzichte van de Kadernota 2017-2026?

De ambities voor waterkwaliteit en aanpak wateroverlast zijn verhoogd, zoals genoemd in hoofdstuk 3: Ontwikkelingen. Voor het realiseren van deze ambities is vooralsnog rekening gehouden met een jaarlijks investeringsbudget van € 1,5 mln, wat binnen het bestaande investeringsplafond wordt ingevuld.

Hoeveel kost het programma in de planperiode?

Netto lasten programma 'watersystemen' in planperiode (x € 1.000,-)

2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
33.321	34.133	35.032	35.245	35.044	35.533	36.295	36.997	37.328	37.985	38.737

5.4. Rioolwater zuiveren: Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken

Het doel van dit programma is bijdragen aan schoon water en gezonde natuur, door het aangeboden afvalwater duurzaam, efficiënt en effectief af te nemen uit de gemeentelijke riolering, te zuiveren en weer af te voeren naar het oppervlaktewater. Hierbij komt slib vrij, dat na verwerking wordt afgevoerd naar de Slibverbrandingsinstallatie Noord-Brabant (SNB).

5.4.1. Speerpunten

Risico's beheersen voor waterveiligheid, wateroverlast, droogte en gezond water

Uitvoering van de zuiveringstaak met beheerste risico's betekent dat de overeengekomen hoeveelheden afvalwater worden verwerkt en dat wordt voldaan aan de eisen die de wet stelt aan de kwaliteit van het gezuiverde water. Een verbeterproces loopt om de betrouwbare basis voor deze zorgplicht te versterken.

Duurzame ontwikkeling leefomgeving ondersteunen

- *Duurzame grond-, weg-, en waterbouw:* Afvalwater zuiveren is een vorm van maatschappelijke dienstverlening. Optimale dienstverlening vereist samenwerking vanuit een open houding. Het waterschap werkt met steeds meer partijen intensief samen aan maatschappelijk optimale oplossingen. Bij alle investeringsprojecten voor zowel de ontwikkeling als instandhouding van projecten gaat in de toekomst gewerkt worden volgens de afgesproken principes van duurzame GWW, volgens de green deal GWW.
- *Particuliere energieproductie met zon bij rwzi's:* Het wordt mogelijk voor particulieren om via het 'postcoderoos'-systeem stroom op te wekken met zonnepanelen. Er zijn diverse terreinen bij rwzi's waarbij realisatie van een zonnepark mogelijk is, zonder dat daarbij de bedrijfsvoering van het zuiveringsproces in het geding komt.

Maatschappelijk verantwoord en vernieuwend

- *Duurzaam en innovatief:* Om te komen tot verduurzaming zetten we in op betaalbare innovatieve technologieën. De inzet is besparing op energie en grondstoffen, terugwinning en hergebruik. Concrete maatregelen zijn: plan Energiefabriek Nieuwveer, ontwikkeltraject bioplastics en start full-scale fosfaat-terugwinning 2018. Met bedrijven en onderwijsinstellingen wordt samen gewerkt aan ontwikkeling van duurzame technologieën. Voorbeelden zijn bioplastic uit slib (PHARIO), slimmere stikstofverwijdering (koude anammox) en de benutting van restcapaciteit door co-vergisting
- *Naar 'nul' op de energiemeter in 2025:* Het waterschap wil als geheel bedrijf zelf de eigen duurzame elektriciteitsbehoefte opwekken, waardoor er op termijn geen stroom meer hoeft te worden ingekocht. Een belangrijk deel wordt gerealiseerd door besparingen in het energiegebruik en de productie van biogas. Het overig deel zal worden opgewekt met windenergie. Daarvoor wordt samenwerking met bedrijven gezocht om windmolens te realiseren op en nabij rwzi's.

Effectief en efficiënt

- *Samenwerking in de afvalwaterketen:* Met gemeenten worden de besparingsopgaven uit het Bestuursakkoord Water gerealiseerd.
- *Programmatisch onderhoud:* Om de onderhoudstoestand van de assets op orde te houden is het noodzakelijk om jaarlijks een bepaald volume aan projecten te realiseren. Dit vereist een programmatische aanpak van de projectplanning en -realisatie, die mede wordt uitgewerkt in het eerdergenoemde verbeterproces. Hiermee wordt de veiligheid, beschikbaarheid en betrouwbaarheid van de installaties (assets) op niveau gehouden.
- *Veiligheid* heeft de hoogste prioriteit. Het programma Veiligheid heeft als doelen: 'voldoen aan wet- en regelgeving' en 'geen ongevallen'.

5.4.2. Resultaten/mijlpalen

Behaald in 2015-2017	• In 2016 is een energie-efficiencyverbetering van 30% (referentie 2009) gehaald. Dit is hoger dan de huidige doelstelling. • Productie van de eerste kilo's bioplastic uit rioolwater, in het PHARIO-project. • Renovatie meerdere rwzi's, waaronder rwzi Putte en Ossendrecht. • Renovatie 32 rioolgemalen.
2018-2019 (tot eind bestuursperiode)	• Verbeterproces betrouwbare basis. • Uitvoering actieplan veiligheid. • Full-scale fosfaat terugwinning door Ecophos, uit de verbrandings-as van SNB.
2019-2021 (tot eind	• Realisatie van een energieneutrale of energieproducerende rwzi Nieuwveer (Energiefabriek).

Waterbeheerplan)	• Een energie-efficiencyverbetering van 43% in 2020 (referentie 2009). • Opschalen van de bioplastic-productie naar 30 tot 100 ton per jaar. • Verkenning terugwinning metalen uit verbrandings-as
2022-2027 (tot eind Kadernota)	• Operationalisering van een gezamenlijke investeringsagenda met ketenpartners. Energieneutraal in 2025, conform het Energietransitieplan.

5.4.3. Consequenties

Welke bijstelling is noodzakelijk ten opzichte van de Kadernota 2017-2026?

De inzet op zon- en windenergie is nieuw ten opzichte van de vorige Kadernota. Het besluit hierover is zeer recent gemaakt. De financiële consequenties hiervan zijn nog niet verwerkt in deze Kadernota. Verwacht wordt dat het tot een lastenverlichting zal leiden.

Hoeveel kost het programma in de planperiode?

Netto lasten programma 'rioolwater zuiveren' in planperiode (x € 1.000,-)

2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
54.049	53.875	54.909	56.905	57.820	57.984	58.147	58.883	59.177	60.427	61.393

5.5. Vaarwegen: bevaarbare rivieren, kanalen en havens

Dit programma gaat over veilige en goed bevaarbare vaarwegen en havens, voor zowel beroeps- als recreatievaart. Beroepsvaart en watergebonden bedrijven verlangen met name en betrouwbare en vlotte afwikkeling van het goederenvervoer. Voor recreatievaart is aantrekkelijkheid op en bij het water en in havens belangrijk.

5.5.1. Speerpunten

Risico's beheersen voor waterveiligheid, wateroverlast, droogte en gezond water

- Tot nog toe was het ambitieniveau op het gebied van nautisch beheer (het stellen van verkeersregels) en de handhaving laag. Door het toenemend aantal evenementen en het lokaal toegenomen recreatieve vaarverkeer (Breda, Waterpoort) lijkt de huidige ambitie te laag. Afstemming hierover met gemeenten en andere organiserende partijen ligt voor de hand. Een incident met een schip en een jetski kan immers mensenlevens kosten.

Foto: Triathlon in Mark-Vlietkanaal. Ook bevaren door beroeps- en recreatievaart

- Uit verkennende berekeningen is gebleken dat teveel bagger op de vaarwegtrajecten tussen Breda en Zevenbergen (Mark) van invloed is op de maatgevende hoogwaterlijn voor de regionale keringen. Daarnaast kunnen er door bagger waterkwaliteitsrisico's zijn (opwerveling door schepen) en natuurlijk risico's voor de scheepvaart zelf (niet genoeg diepgang).

Duurzame ontwikkeling van de leefomgeving ondersteunen

- Omdat het financieel aantrekkelijk is door lagere stortkosten, maar ook omdat het past binnen de afgesproken principes van duurzame GWW (green deal), ligt het voor de hand om de mogelijkheden voor afzet van bagger bij logistiek park Moerdijk (fase 2), Haven 8 (Waalwijk), project regionale keringen of vergelijkbare projecten te verkennen. Aanvullend op bagger uit vaarwegen, zou het ook kunnen gaan om bagger uit stedelijke gebieden, waar verspreiding op de kant niet mogelijk is.

Maatschappelijk verantwoord en vernieuwend

- Samen met logistieke bedrijven, jachthavens, gemeenten en provincie (regio West-Brabant) wordt een sociaal-economische visie op vaarwegen in West-Brabant ontwikkeld. Het waterschap brengt daarin waterhuishoudkundige doelstellingen in, zoals water aan- en afvoer en ecologische verbindingzones, maar ook KRW-doelen. Door de verwachte toenemende filezwaarte kan vervoer over water aantrekkelijker worden. Dat geldt zelfs voor personenvervoer, bijvoorbeeld van werknemers van het havenschap Moerdijk en mensen uit de regio van de Roode Vaart-noord naar de Drechtsteden.
- In het kader van de circulaire economie wordt er momenteel ook geëxperimenteerd met het gebruik van bagger voor oeverbeschoeiingen (levensduur 50 jaar).

Mallen met bagger uit Oranjekanaal voor oeverbeschoeiing bij waterschap Vechtstromen

Effectief en efficiënt

- Diverse partijen in West-Brabant onderhouden (ophaal)bruggen en sluizen. Vaak gaat het maar om een of enkele objecten per organisatie, terwijl er specialistische kennis voor nodig is. Het kan dan interessanter zijn om hiervoor een gezamenlijk onderhoudscontract af te sluiten, zoals gebeurt bij de gezamenlijke maaibestekken. Zo onderhoudt waterschap Brabantse Delta één ophaalbrug (Prinslandsebrug). Dat geldt ook voor het havenschap Moerdijk, de gemeente Roosendaal en de gemeente Waalwijk. Veel expertise moet dan ingehuurd worden.

*Ophaalbruggen in West-Brabant
(Roosendaal) en Prinslandsebrug: in de
toekomst gezamenlijk onderhouden*

5.5.2. Resultaten/mijlpalen

Behaald in 2015-2017	- Bijdrage aan Waterpoort, door aanlegplaats veerpontje Benedensas, vervangen houtwerk Benedensas en baggerwerk Steenbergse Vliet/Steenbergsche en Heensche haven. - Twee baggerprojecten samen met gemeenten en derde partijen uitgevoerd. - Duurzame GWW-principes toegepast bij baggerproject Mark-Vlietkanaal en Steenbergse haven. - Meerjarenplan baggeren vaarwegen opgesteld en ramingen voor kosten onderhoud bruggen, sluizen en oeverbeschoeiingen. - Grens vaarwegbeheer en nautisch beheer bij Dintelsas/Benedensas/Roode Vaart nu duidelijk tussen RWS en het waterschap.
2018-2019 (tot eind bestuursperiode)	- Visie op vaarwegen in West-Brabant als medevertrekpunt voor assetmanagement. - Verkenning hergebruik bagger gereed. - Verkenning gezamenlijke onderhoudscontracten. - Gezamenlijk (financieel) standpunt waterschap en provincie over investeringen onderhoudsprojecten (baggerprojecten, oeverbeschoeiingen, bruggen en sluizen). - Ambitienota nautisch beheer vastgesteld.
2019-2021 (tot eind Waterbeheerplan)	- Nautisch beheer uitvoeren conform ambitienota. - Opheffen grootste knelpunten vaarwegbeheer, waaronder baggerprojecten met de grootste risico's. - Uitvoeren gezamenlijke onderhoudscontracten.
2022-2027 (tot eind Kadernota)	- Nautisch beheer uitvoeren conform ambitienota. - Uitvoeren mjop's baggeren, oeverbeschoeiingen en onderhoud bruggen en sluizen.

5.5.3. Consequenties

Welke bijstelling is noodzakelijk ten opzichte van de Kadernota 2017-2026?
Er zijn geen aanpassingen nodig.

Hoeveel kost het programma in de planperiode?

Netto lasten programma 'vaarwegen' in planperiode (x € 1.000,-)

2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
2.384	2.269	2.327	2.487	2.624	2.541	2.554	2.503	2.525	2.594	2.577

5.6. Regulering: vergunningverlening en handhaving

Dit meerjarenprogramma betreft werkzaamheden als het toetsen van plannen, het opstellen van maatwerkvoorschriften bij landelijke regels, het verlenen van vergunningen, toezicht houden op de naleving van regels en indien nodig handhavend optreden. Het gaat dan over zowel landelijke als lokale regelgeving op het gebied van waterveiligheid, voldoende water, waterkwaliteit en een doelmatige afvalwaterzuivering.

5.6.1. Speerpunten

De speerpunten zijn onderverdeeld naar de thema's uit het Waterbeheerplan. De basis van het werk ligt in het beheersen van risico's voor waterveiligheid, wateroverlast, droogte en gezond water. Specifieke speerpunten zijn benoemd voor de andere thema's uit het Waterbeheerplan.

Duurzame ontwikkeling van de leefomgeving ondersteunen

- *Implementatie van de Omgevingswet.* Het ontwikkelen van competenties en het aanpassen van werkwijzen binnen dit programma, om uitvoering te geven aan de ambities van de Omgevingswet.

Maatschappelijk verantwoord en vernieuwend

- *Klantgerichtheid.* Het continu optimaliseren van het proces en de kwaliteit van de opgeleverde diensten en producten, om aan te sluiten bij ontwikkelingen binnen het waterschap en invloeden van buiten. Het uitbreiden van digitale informatiedeling met klanten en het versterken van (digitale) informatie-uitwisseling met partners. De Omgevingswet stimuleert hier een nog sterkere verbinding in het netwerk en een integrale behandeling van dossiers.

Effectief en efficiënt

- *Samenwerking.* Het versterken van de samenwerking met andere waterbeheerders, zodat de waterkolom voor vergunningen en handhaving als één overheid naar buiten kan treden.

5.6.2. Resultaten/mijlpalen

Behaald in 2015-2017	
Afgerond in 2018-2019	• Zorgdragen dat het onderdeel oplossen keurovertredingen van het project Sloten, oevers en dijken op orde de afspraken behaalt en er een goede wisselwerking is met het reguliere proces/beleid. • Voldoen aan landelijke kwaliteitscriteria vergunning & handhaving. • Actualiseren van het Beleidsplan toezicht en handhaving.
Afgerond in 2019-2021	• Omgevingswet geïmplementeerd. • Huidige keur omzetten naar de waterschapsverordening. Algemene regels en beleidsregels daarop aansluiten en aanpassen. • Evalueren samenwerking met de OMWB.
Afgerond in 2022-2027	• Evaluatie Omgevingswet.

5.6.3. Consequenties

Welke bijstelling is noodzakelijk ten opzichte van de Kadernota 2017-2026?

Er zijn geen aanpassingen nodig. De impact van de Omgevingswet wordt in het najaar van 2017 duidelijker. Daarna wordt gezien of dit in de Kadernota 2019-2028 leidt tot aanpassingen.

Hoeveel kost het programma in de planperiode?

Netto lasten programma 'regulering' in planperiode (x € 1.000,-)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Vergunningen	4.136	4.196	4.332	4.395	4.494	4.505	4.558	4.637	4.720	4.822	4.938
Handhaving	5.795	6.417	6.245	5.745	5.631	5.691	5.780	5.851	5.899	6.019	6.167

5.7. Bedrijfsondersteuning

Dit programmaplan is de verzameling van de volgende onderdelen:

- *Heffing en invordering*; het opleggen en invorderen van de waterschapslasten.
- *Bestuur en externe communicatie*; goed besturen, efficiënt en effectief besluiten nemen en het informeren van en communiceren met de omgeving over het waterschapswerk.
- *Ondersteunende diensten*; de primaire taken soepel, efficiënt en volgens wet- en regelgeving laten verlopen (personeel en organisatie, inkoop, financiën, planning en control, centraal management, geografische informatie, muskusrattenbeheer, calamiteitenorganisatie, ICT, facilitaire zaken, juridische zaken en interne communicatie).
- *Dekkingsmiddelen en saldo*; het plannen en verantwoorden van de dekkingsmiddelen.

5.7.1. Speerpunten

De speerpunten zijn onderverdeeld naar de thema's uit het Waterbeheerplan.

Risico's beheersen voor waterveiligheid, wateroverlast, droogte en gezond water

- Het vergroten van het waterbewustzijn en de taak- en naamsbekendheid van het waterschap bij de omgeving.

Maatschappelijk verantwoord en vernieuwend

- Het realiseren van een open bestuurscultuur, waarbij inwoners en bestuur actief betrokken zijn bij de totstandkoming van beleid.
- Het zijn en blijven van een goede en maatschappelijk verantwoorde werkgever, en een moderne en wendbare organisatie. Medewerkers zijn zich bewust van de maatschappelijke en bestuurlijke context waarin ze handelen. Medewerkers werken vanuit hun talent, beschikken over persoonlijk leiderschap en een flexibele houding en zijn gericht op samenwerking met elkaar en de omgeving.

Effectief en efficiënt

- Het stimuleren en borgen van het kwaliteitsdenken in de bedrijfsprocessen, teneinde de juiste producten en diensten te leveren.
- Het inrichten van een efficiënte en veilige informatievoorziening en ICT, gericht op de bestuurs- en organisatiedoelstellingen, trends en maatschappelijke ontwikkelingen.
- Het verbeteren van de kwaliteit van en tevredenheid over de dienstverlening van het waterschap, volgens de visie op dienstverlening van de Unie van Waterschappen.

5.7.2. Resultaten/mijlpalen

Behaald in 2015-2017	• Invoeren van het personeelssysteem Workforce (eHRM). • Uitvoeren van het beleidsvoornemen Samen, soepel, sterk in je werk. • Vaststellen en uitvoeren van duurzaam financieel beleid. • Implementeren van assetmanagement in de bedrijfsvoering (huisvesting). • Vaststellen maatschappelijk verantwoord inkoopbeleid. • Voldoen aan de eisen van de Baseline Informatieveiligheid Waterschappen (BIWA). • In control zijn en blijven van de verbonden partijen. • Afhandelen van de tweede tranche van de Cross Border Lease (en daarmee de Cross Border Lease als geheel). • Vaststellen kwijtscheldingsbeleid. • Vaststellen en implementeren van bestuurlijke vernieuwing (BOB en sturen op hoofdlijnen). • Uitvoeren plan van aanpak voor het vergroten van waterbewustzijn en taak- en naamsbekendheid bij inwoners. • Vaststellen en uitvoeren plan van aanpak watereducatie.
Afgerond in 2018-2019	• Voldoen aan de Participatiewet (8,4 fte. ingevuld). • Implementeren en borgen van de kwaliteitsambitie. • Bestuur en organisatie zijn voorbereid op invoering van de Omgevingswet. • Vereenvoudigen van de financiële processen. • Implementeren van de wet Normalisering rechtspositie ambtenaren. • Bepalen nieuwe kostentoedeling na advies Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB).

	• Voldoen aan de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). • Vaststellen en implementeren van beleid voor duurzame toegankelijkheid van digitale (archief)informatie. • Wegwerken van de achterstanden in de bewerking van de archieven (o.a. van voormalige rechtsvoorgangers). • Implementeren van het programma Dienstverlening. • Implementeren van de landelijke strategie muskusrattenbestrijding.
Afgerond in 2019-2021	• Uitvoeren van het project Sloten, oevers en dijken op orde (SODO); onderdeel oneigenlijk grondgebruik. • Waterschapsverkiezingen.
2022-2027 (tot eind Kadernota)	Nog te bepalen op basis van nieuwe ontwikkelingen.

5.7.3. Consequenties

Welke bijstelling is noodzakelijk ten opzichte van de Kadernota 2017-2026?

Er zijn geen aanpassingen nodig.

Hoeveel kost het programma in de planperiode?

De lasten voor de ondersteunende programma's zijn hieronder inzichtelijk gemaakt. Deze lasten zijn al opgenomen in de lasten van de primaire programma's (1000 t/m 8000) conform de vaste verdeelsleutel.

Netto lasten programma 'bedrijfsondersteuning' in planperiode (x € 1.000,-)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Heffing en invordering (7000)	5.862	5.906	5.772	5.811	5.820	5.825	5.904	6.022	6.062	6.149	6.239
Bestuur en externe communicatie (8000)	4.216	4.934	4.879	4.913	4.997	5.069	4.839	4.814	4.895	4.986	5.081
Ondersteunende diensten (200-800)*	24.525	25.339	26.072	26.082	26.561	26.862	27.156	27.652	28.361	29.065	29.929

* De lasten voor de ondersteunende diensten zijn apart inzichtelijk gemaakt. Deze lasten zijn al opgenomen in de lasten van de primaire programma's (1000 t/m 8000) conform de vaste verdeelsleutel.

Het programma onderdeel 'Dekkingsmiddelen en saldo' is niet in bovenstaand overzicht opgenomen. Dit programma onderdeel laat de opbrengsten zien en kent zelf geen kosten.

6. Risico's

In deze Kadernota en de bijbehorende meerjarenraming zet het bestuur de koers uit voor de komende jaren. Externe ontwikkelingen, waarop het bestuur geen invloed heeft, kunnen de plannen doorkruisen. In dit hoofdstuk staan de belangrijkste risico's die gevolgen voor de uitvoering van de programma's kunnen hebben. Daarmee hebben ze invloed op het behalen van de doelstellingen in de planperiode.

De afgelopen jaren is het risico-gebaseerd assetmanagement ingevoerd, met als doel de juiste balans te vinden tussen prestaties, kosten en risico's. Daarmee wordt bewust risicogestuurd gewerkt. Het waterschap beoordeelt ieder jaar opnieuw de kansen en de mogelijke gevolgen van de belangrijkste operationele risico's en vergelijkt de impact van die risico's met de bestuurlijk vastgestelde norm voor het weerstandsvermogen. Op die manier zorgt het waterschap er voor dat het voldoende weerstandscapaciteit heeft om onvoorziene financiële tegenslagen op te vangen. In bijlage 4 is hierover een uitgebreide toelichting te vinden.

Ten opzichte van vorig jaar komen een aantal risico's niet meer voor bij de belangrijkste risico's:

- De Cross Border Lease: deze wordt in 2017 beëindigd
- De Switchtransactie: deze is in 2016 beëindigd
- De komst van de Omgevingswet: hiermee is rekening gehouden in de Kadernota.

Op basis van kans en effect zijn de meest belangrijke risico's:

- Veranderingen in wet- en regelgeving
- Realisatie projectportfolio
- Uitval van installaties
- Afhankelijkheid van ICT
- Verbonden partijen
- Wateroverlast.

Veranderingen in wet- en regelgeving

Het waterschap anticipeert zoveel mogelijk op wijzigingen in wet- en regelgeving. Een voorbeeld hiervan is de nieuwe Omgevingswet (zie paragraaf 3.2.1). Niet alle veranderingen zijn op voorhand te voorspellen. Twee risico's worden hier genoemd.

1. Het onderzoek naar aanpassing van het belastingstelsel van de waterschappen

De Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB) heeft van het bestuur van de UvW de opdracht gekregen om onderzoek te doen naar de vraag of het belastingstelsel van de waterschappen op de middellange termijn houdbaar is. Dit onderzoek maakt deel uit van een breder onderzoek van de minister van I&M naar de financiering van het Nederlands waterbeheer.

De CAB zal uiterlijk in oktober 2017 met definitieve voorstellen komen. De nog onbekende (organisatorische en financiële) consequenties kunnen groot zijn en zelfs leiden tot een wijziging van de Waterschapswet. Inmiddels is de samenstelling van de Tweede Kamer gewijzigd als gevolg van de verkiezingen. Dit maakt het vervolg nog minder voorspelbaar.

2. De reikwijdte van het begrip 'openbare verharde wegen' uit de Waterschapswet

In Flevoland loopt hierover een rechtszaak. Vooralsnog heeft deze zaak geen consequenties voor het waterschap. Mocht het leiden tot een cassatiezaak bij de Hoge Raad, dan kan dit gevolgen hebben voor het waterschap. Het waterschap wacht de rechtsgang af. Voor 2018 is een reservering gemaakt, voor het geval de Hoge Raad een uitspraak doet die uitstraling heeft op het waterschap.

Realisatie projectportfolio

Dit risico betreft onvoorziene risico's in projecten die niet op te vangen zijn in het projectportfolio. Drie belangrijke risico's die hiermee samenhangen worden hieronder toegelicht.

1. In het project AWP 2.0 bestaat de kans dat de staat van de AWP slechter is dan verwacht

In dat geval is er een grotere kans op breuken in de persleiding en volgen extra onderhoudslasten. Om dit risico te verkleinen wordt geprobeerd het project te versnellen, maar dit blijkt lastig. De eventuele versnelling van dit project kan ertoe leiden dat de afgesproken investeringsvolumes in enkele jaren worden overschreden. Gemiddeld genomen blijft het waterschap binnen de afgesproken investeringsvolumes.

2. Grondverwerving kan lang duren en vertraging veroorzaken

In veel gevallen heeft het waterschap grond nodig om maatregelen uit te kunnen voeren, bijvoorbeeld voor het verbeteren van de regionale keringen, her-meandering van waterlopen, ecologische verbindingzones of

waterberging. Om de kosten te beperken en het draagvlak te vergroten zoekt het waterschap bij het uitvoeren van inrichtingsmaatregelen steeds naar combinaties met plannen van derden. Daardoor is er minder grondverwerving nodig en kan werk met werk gemaakt worden. Ook stimuleert het waterschap burgers en bedrijven om zelf maatregelen te nemen die de waterkwaliteit verbeteren, zoals het bieden van blauwe diensten, de aanleg van akkerranden en natuurvriendelijke oevers. Het waterschap ontkomt er echter niet aan om ook zelf gronden te verwerven. Dat kan lang duren en veel vertraging opleveren.

3. Het plannen van de investeringen in het projectenportfolio blijkt moeilijk te zijn

Het is de bedoeling dat de investeringen gespreid in de tijd plaats vinden, waardoor pieken en dalen uitblijven. In de praktijk blijkt dit niet altijd te lukken, waardoor de kapitaallasten anders uitpakken dan verwacht.

Uitval van installaties

De uitval van een zuiveringsinstallatie als gevolg van externe factoren (chemische lozingen, drugslozingen, brand, extreem weer of sabotage) is een risico. Ook veroudering van de installaties, soms in combinatie met uitgesteld onderhoud, verhoogt het risico. De financiële gevolgen kunnen aanzienlijk zijn door claims van derden, boetes van gemeente/EU, kosten lozingsheffing, milieuschade, extra transportkosten en eigen schade. Door assetmanagement werkt het waterschap eraan om deze risico's te verkleinen.

Afhankelijkheid van ICT

Door de afhankelijkheid van ICT neemt het risico toe dat de bedrijfsvoering als gevolg van handelen van eigen medewerkers of externen (on-)bedoeld stil komt te liggen. Als de ICT-voorzieningen wegvallen komt de procesvoering bij zuiveren en peilbeheer gedurende korte of lange tijd stil te liggen, met lozingen van vuil water, hoog water of overstrooming tot gevolg. Bij een kwetsbaar gebied als de stad Breda of industriegebied Moerdijk kan dit tot aanzienlijke kosten en commotie leiden. Door de implementatie van de BIWA (Baseline Informatieveiligheid Waterschappen) zijn er afgelopen jaar forse stappen op dit gebied gezet. Tegelijk zijn er ook nog diverse aanbevelingen die meer tijd kosten om adequaat te implementeren.

Verbonden partijen

Deelname van het waterschap in verbonden partijen brengt risico's met zich mee. Deelname kan verplichte uitgaven met zich meebrengen, waar het waterschap slechts gedeeltelijk op kan sturen. Ongeveer 40% van de directe kosten van het waterschap gaat om in deze verbonden partijen, dat is circa 15% van de totale begroting. Het is een gecompliceerd speelveld: de verbonden partijen zijn zelfstandig, maar ook verweven met het waterschap. Het algemeen bestuur heeft bevoegdheden inzake het oprichten van en deelnemen in verbonden partijen. Het dagelijks bestuur is primair verantwoordelijk voor het aansturen van de verbonden partijen en het behartigen van het belang van het waterschap (zowel in zijn eigenaarsbelang als in het klantbelang).

In de organisatie is per verbonden partij een rollenscheiding doorgevoerd tussen de eigenaars-/deelnemersrol en de klantrol van het waterschap. Die twee rollen worden per verbonden partij bij twee verschillende procesmanagers belegd, om de bestuurlijk vertegenwoordiger en het bestuur optimaal te kunnen adviseren. Een goede afstemming van de planning- en controlcyclus van verbonden partijen op die van het waterschap is nodig. Zowel bij het waterschap als bij de verbonden partijen is toenemende aandacht voor risicomanagement. Primair doel is om beter in control te kunnen zijn. Secundair gaat het ook om het weerstandsvermogen. Vaak zijn er afspraken dat verbonden partijen geen of nauwelijks eigen weerstandsvermogen vormen. Het waterschap dient bij de bepaling van het weerstandsvermogen ook de belangrijkste risico's ten aanzien van de verbonden partijen te beschouwen. Dit vereist een goede afstemming.

Bij enkele verbonden partijen spelen op dit moment ontwikkelingen die relevant zijn om in deze risicoparagraaf te benoemen:

- *Het Waterschapshuis*. In de geactualiseerde begroting van het Waterschapshuis is besloten om de inleentarieven te verhogen van € 72,- naar € 98,-. Nu kan het Waterschapshuis gemakkelijker marktpartijen inschakelen, als inhuur vanuit een waterschap niet mogelijk is. De financiële consequenties hiervan zijn nog niet in deze Kadernota verwerkt.
- *Nederlandse Waterschapsbank (NWB)*. Door de eisen onder Basel III wordt van de NWB een 'leverage ratio' vereist van 3%, oftewel een eigen vermogen van minimaal 3% van het balanstotaal. De exacte ingangsdatum is nog niet definitief vastgesteld, maar dat wordt waarschijnlijk op zijn vroegst 1 januari 2019. Er zal geen dividend worden uitgekeerd aan de aandeelhouders, totdat voldaan is aan de vereiste norm. Naast winstinhouding kijkt de NWB ook naar mogelijkheden om de eigenvermogenspositie te versterken door het uitgeven van hybride vermogenstitels. De kans is groot dat de NWB een 'verlicht' Basel III-regime krijgt. Om die reden is de tweede tranche hybride kapitaal (tijdelijk) uitgesteld. Uitsluitel over de voorstellen van de EC hierover worden pas eind

2017 verwacht. Deze voorstellen omvatten, naast het uitstel tot 1 januari 2019, ook een andere berekeningswijze van de leverage ratio voor promotional banks als de NWB. Onder die voorgestelde berekeningswijze zou de NWB ruim voldoen aan de 3%-eis voor de leverage ratio. De bank heeft er vertrouwen in dat zij zal kunnen blijven voldoen aan alle kapitaaleisen. Naar verwachting wordt in 2018 nog geen dividend uitgekeerd en ook de omvang daarna is nog niet bekend. Voor duurzaam financieel beleid is voorzichtigheidshalve uitgegaan van €0,5 miljoen aan dividendopbrengsten vanaf 2019. In de praktijk kan er een negatieve of positieve afwijking zijn.

- *Aquon*. In november 2016 is het rapport 'Naar Aquon 2.0'. vastgesteld. Inmiddels is met de uitvoering gestart. Op dit moment wordt gewerkt aan het verder vormgeven van de governance, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen eigenaars- en opdrachtgeversbelang. Taken en bevoegdheden worden opnieuw beschreven en de P&C-cyclus herijkt. Er is een nieuwe tekst van de gemeenschappelijke regeling opgesteld, die medio 2017 aan het algemeen bestuur van het waterschap wordt voorgelegd. Met de opdrachtgevende waterschappen worden afspraken gemaakt over de samenstelling van nieuwe pakketten van dienstverlening en monsternamen. Het risico bestaat dat de beoogde efficiency niet wordt bereikt.
- *Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)*. De waterschappen ontwikkelen als aandeelhouders van de SNB een toekomstvisie op de slibverwerking voor de periode na 2021. De eerste resultaten zijn gedeeld in een themabijeenkomst van het AB op 19 april 2017. Naar verwachting kan najaar 2017 besluitvorming plaatsvinden. In de periode die deze Kadernota beslaat, is de slibverwerkingsinstallatie van de SNB economisch afgeschreven. De komende jaren wordt een afname van de slibproductie verwacht, door de ombouw van rwzi's tot energie- en grondstoffenfabrieken. Daarmee dreigt een onderbezetting van de installatie. Dit leidt tot hogere verwerkingskosten voor de aandeelhouders. De afgelopen jaren is dit risico afgenomen door het afsluiten van nieuwe slibverwerkingscontracten. Op dit moment is er geen sprake van onderbezetting.

Wateroverlast

Wateroverlast is een groter wordend risico als gevolg van klimaatverandering (zie hoofdstuk 3: Ontwikkelingen). Het gaat dan onder meer om risico's op imagoschade: de maatschappij verwacht dat het waterschap de kansen op wateroverlast reduceert, zonder dat men weet welke risico's blijven bestaan. Het kan ook gaan om risico's op terechte schadeclaims, als het waterschap bij inrichting, beheer en onderhoud onvoldoende rekening houdt met de gewijzigde klimaatscenario's of wanneer er in beheer en onderhoud niet accuraat wordt geanticipeerd op lokale weersomstandigheden. Op dit moment voorziet het beleid van het waterschap in het treffen van maatregelen die passen bij de huidige inzichten omtrent klimaatontwikkeling.

Bijlage 1 - Financiële uitgangspunten Kadernota 2018-2027

Het waterschap moet bij de berekening van inkomsten en uitgaven rekening houden met toekomstige financiële ontwikkelingen, die nu nog onzeker zijn. In deze bijlage staan de aannames die het waterschap als uitgangspunt heeft gekozen.

Inflatie

De inflatie zal in 2018 naar schatting uitkomen op 1,75%. Het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) richt zich op het handhaven van prijsstabiliteit. Als de prijzen op de middellange termijn met net iets minder dan 2% per jaar stijgen, is er sprake van prijsstabiliteit. De verwachting is dat dit niveau in 2018 nog niet volledig wordt bereikt. Op basis van uitspraken van het Centraal Planbureau, de ECB en recente marktontwikkelingen wordt voorgesteld om in de Kadernota 2018-2027 een inflatiepercentage van 1,75% voor 2018 en 2% voor de jaren 2019-2027 als uitgangspunt te hanteren. Ten opzichte van de Kadernota 2017-2026 betekent dit voor 2018 een daling van 0,25%. Voor de jaren daarna wordt uitgegaan van dezelfde inflatiepercentages.

Rentevisie

De rentestanden hangen sterk af van de economische situatie. Op 21 januari 2016 heeft het waterschap een aantal nieuwe 20- en 21-jaars geldleningen afgesloten tegen gemiddeld 1,8%. Gedurende 2016 zijn er grote tussentijdse fluctuaties geweest. Desondanks heeft de rente zich uiteindelijk op hetzelfde lage niveau gehandhaafd. De toekomstige rente is moeilijk te voorspellen.

De lange rente zal dit jaar waarschijnlijk stijgen, vanwege de toenemende economische groei in de eurozone. De stijging van de lange rente in de eurozone wordt echter beperkt door de zeer lage korte rente, als gevolg van de verlengingen van het ECB-opkoopprogramma.

Het waterschap heeft voor de inschatting van de rente contact gezocht met andere waterschappen, de Nederlandse Waterschapsbank en Thésor en gebruik gemaakt van rentevisies van andere financiële instellingen (ABN AMRO, Rabobank, ING). Financiële instellingen hebben een kwalitatieve renteverwachting op de lange termijn. De renteverwachting in cijfers wordt doorgaans maar voor één jaar gegeven.

De inschatting van de rente voor 2018 wordt gebaseerd op de meest actuele inschattingen van financiële instellingen. Hierbij wordt de mogelijkheid opgehouden om in 2018 een (duurdere) langlopende lening aan te trekken. Voor de jaren na 2018 wordt voorgesteld om de inschatting van de rente constant te houden op 3%. Ieder jaar wordt bij de nieuwe Kadernota de rente-inschatting geactualiseerd.

Als het waterschap een te hoog rentepercentage hanteert in de meerjarenraming, leidt dit tot te hoog geraamde lasten in het meerjarenperspectief (de rentelasten blijken in werkelijkheid lager uit te vallen). Als het waterschap een te laag rentepercentage hanteert in de meerjarenraming, leidt dit tot een tekort, omdat de rentelasten in de praktijk hoger zijn dan werd geraamd. Dit leidt tot het voorstel om in de meerjarenraming het onderstaande verloop te hanteren.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
KN 2018-2027	2,5%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%
KN 2017-2026	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%

Verwachte rentevoet per jaar ten behoeve van af te sluiten nieuwe leningen

De tabel laat zien dat de rentevoet in 2018 lager wordt ingeschat dan de rentevoet die in de Kadernota 2017-2026 is gehanteerd. Hierdoor ontstaat een voordeel ten opzichte van de Kadernota 2017-2026.

Personeelslasten

De inschatting van de autonome stijging van de salarissen (opslagpercentage afhankelijk van beoordelingen) is niet gewijzigd ten opzichte van de Kadernota 2017-2026. De autonome loonstijging bedraagt 1% per jaar en neemt na 2018 stapsgewijs af, in verband met de uitfasering van de uitloopschalen. Daarnaast is in de Kadernota 2017-2026 rekening gehouden met een stijging van de personeelslasten, als gevolg van cao-afspraken van 2% per jaar.

De verwachting is dat de geraamde stijging van 2% per jaar onvoldoende is voor de jaren 2018 en 2019. De reden is dat het ABP in november 2016 het besluit heeft genomen om de pensioenpremies voor 2017 te verhogen. Als gevolg hiervan zijn de personeelslasten in 2017 1% hoger dan in de Kadernota 2017-2026 is

begroot. Verder heeft het ABP aangekondigd dat stijging van de reguliere pensioenpremie ook komende jaren nog te verwachten is. De omvang hiervan is nog onbekend. Een tweede onzekere factor is de nieuwe cao. De huidige cao loopt tot 31 december 2016. In 2017 wordt naar verwachting een nieuwe cao afgesloten.

De effecten van deze wijzigingen worden de komende maanden duidelijk. In de doorrekening van de personeelslasten t.b.v. de Kadernota 2018-2027 wordt hier zoveel mogelijk op geanticipeerd. Dit leidt ertoe dat voor de jaren 2018-2019 rekening wordt gehouden met een stijging van de personeelslasten als gevolg van cao- en premie-effecten van 3% per jaar, ten opzichte van de te verwachten personeelslasten in 2017. Voor de jaren daarna (2020-2027) wordt uitgegaan van 2% (conform uitgangspunt Kadernota 2017-2026).

Energiekosten

In 2018 wekt het waterschap ongeveer 37% van het totale energieverbruik (elektriciteit, warmte, aardgas en olie) zelf op.

Wat betreft elektriciteit voorziet het waterschap voor circa 30% in de eigen behoefte door de productie van biogas op rwzi's. De overige 70%, zo'n 35 miljoen kWh, dient ingekocht te worden. Voor 2017 is dit elektriciteitsvolume volledig ingekocht en 2018 voor 90%. Het leveringsdeel (commodity) van de elektriciteitsprijs is voor 2018 en 2019 circa 9% gedaald ten opzichte van 2017. Het lijkt erop dat de bodemprijs bereikt is. De netwerkkosten blijven stijgen met de inflatie. Daarom wordt verwacht dat de totaalprijs per kWh de komende drie jaren nog licht zal dalen en daarna zal stabiliseren en mogelijk weer stijgen.

Reserves

Algemene reserve/calamiteitenreserve

In 2016 is een herijking van het reserve- en voorzieningenbeleid doorgevoerd. Hierin is vastgelegd dat de benodigde omvang van de algemene weerstandsreserve wordt bepaald op basis van een risicoanalyse. Er wordt gestreefd naar een omvang binnen de bandbreedte 'voldoende', zoals gedefinieerd door de Universiteit Twente. Dit betekent dat de weerstandscapaciteit een factor 1,2 hoger zou moeten zijn dan de omvang van de risicoportefeuille. Zie bijlage 4 voor de samenvatting van deze berekening. Het eventuele surplus vormt de egaliseringsreserve, die in de planperiode steeds wordt ingezet om een gelijkmatige tariefontwikkeling te bewerkstelligen. Het uitgangspunt is, dat de egaliseringsreserve aan het eind van de planperiode steeds volledig is ingezet. Daarmee zijn de lasten gelijk aan de heffing (zie onderstaande tabel, ontwikkeling tariefegaliseringsreserve: streefwaarde aan het einde van de planperiode).

Risico's x factor 1,2 x € 1.000	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Algemene en calamiteitenreserve watersysteembeheer	1.427	1.439	1.452	1.472	1.471	1.442	1.469	1.490	1.516	1.530
Algemene en calamiteitenreserve zuiveringsbeheer	3.998	3.997	3.974	4.072	4.158	4.108	4.171	4.330	4.430	4.376

Ontwikkeling algemene reserve/calamiteitenreserve

Tariefegaliseringsreserves

De tariefegaliseringsreserves zijn bedoeld om grote schommelingen in het tarief op te vangen. Als deze reserves niet aanwezig zijn, moet het waterschap alle kostenontwikkelingen direct doorberekenen in de tarieven. Iedere tariefegaliseringsreserve kan groeien door er positieve saldi van de jaarrekening aan toe te voegen.

Taak	Verwachte stand 1-1-2018	Streefwaarde einde planperiode
Watersysteembeheer	6.034	0
Zuiveringsbeheer	5.001	0

Ontwikkeling tariefegaliseringsreserve

Grondslagen tarief watersysteembeheer en zuiveringsheffing

De tarieven voor watersysteembeheer zijn gebaseerd op het aantal inwoners (categorie 'ingezetenen'), de economische waarde (categorie 'gebouwd') en de belastbare hectaren (categorieën 'onbebouwd' en 'natuur'). Het tarief voor de zuiveringsheffing hangt af van het aantal v.e.'s.

Kostentoedelingsverordening

Op grond van de Waterschapswet dient de kostentoedelingsverordening eens in de vijf jaar geheel te worden herzien, op basis van een breed kostentoedelingsonderzoek. In september 2013 heeft het algemeen bestuur de kostentoedelingspercentages voor de begrotingsjaren 2014 tot en met 2018 vastgesteld. De verordening is goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant.

De verdeling van de kosten van het watersysteembeheer is als volgt vastgesteld:

Categorie watersysteembeheer	Verdeling 2014 e.v.
Ingezetenen	29,4%
Gebouwd	59,6%
Ongebouwd	10,8% <i>Verharde openbare wegen 2,8%</i> <i>Overig ongebouwd 8,0%</i>
Natuur	0,2%

a. Ingezetenen

Ingezetenen nemen 29,4% van de watersysteemheffing voor hun rekening. Dit aandeel hangt samen met de gemiddelde inwonersdichtheid (het aantal inwoners per vierkante kilometer). Het waterschap gaat ervan uit dat het aantal ingezetenen de komende jaren stijgt met ongeveer duizend per jaar. Deze verhoging is gebaseerd op gegevens van ABF Research (voorheen CBS), dat prognoses maakt over de Nederlandse woningmarkt. Naar verwachting zullen 22.600 ingezetenen geen heffing betalen, omdat zij in aanmerking komen voor kwijtschelding of omdat de aanslag oninbaar is.

b. Gebouwd

De heffing die de categorie 'gebouwd' betaalt, hangt samen met de economische waarde van het gebouwde goed (WOZ-waarde). In het verleden ging het waterschap uit van een gemiddelde economische waarde van € 2.500,- per eenheid. Met ingang van 1 januari 2009 is de heffing een vast percentage van de WOZ-waarde. Het waterschap heeft voor de WOZ-waarde voor 2018 rekening gehouden met een stijging van 1%. Daarna is ervan uitgegaan dat de WOZ-waarde constant blijft.

c. Ongebouwd

De heffing die de categorie 'ongebouwd' betaalt, hangt samen met de onbebouwde hectares grond. Voor openbare wegen geldt een tariefdifferentiatie van 250%. Voor de jaren 2018 tot en met 2027 wordt rekening gehouden met een daling van 100 hectare per jaar, als gevolg van nieuwbouw en natuurontwikkeling.

d. Natuur

Onder natuurterreinen worden onbebouwde onroerende zaken verstaan, waarvan de inrichting en het beheer (nagenoeg) geheel en duurzaam zijn afgestemd op het behoud of de ontwikkeling van de natuur. Ook bossen en open wateren met een oppervlakte van tenminste één hectare behoren tot de natuurterreinen. Voor het jaar 2018 is uitgegaan van 30.050 hectare natuur. Aangenomen is dat deze oppervlakte in de komende jaren toeneemt met 50 hectare per jaar.

e. Vervuilingseenheden zuiveringsheffing

Aangenomen is dat het aantal huishoudelijke vervuilingseenheden stijgt met circa 0,2% per jaar (ongeveer 1.500 v.e.'s). Bij de berekening van het aantal v.e.'s wordt daarnaast rekening gehouden met nieuwe ontwikkelingen bij bedrijven. Sommige huishoudens en bedrijven betalen geen heffing, omdat zij in aanmerking komen voor kwijtschelding of omdat de heffing oninbaar is. Bij de berekening van de heffing wordt het totale aantal v.e.'s daarom met 51.849 verminderd.

f. Verontreinigingsheffing

Belasting met als doel het tegengaan van verontreiniging van het oppervlaktewater, als gevolg van het direct lozen vanuit woon/bedrijfsruimten op het oppervlaktewater. Voor de komende jaren is uitgegaan van 4.700 v.e.'s.

Kwijtschelding en oninbaarheid

In de begroting en de meerjarenraming wordt rekening gehouden met een inschatting van kwijtschelding en oninbaarheid van belastingen. Deze wordt gemaakt op basis van voortschrijdend inzicht en verwachte ontwikkelingen. De kwijtscheldingen hebben grotendeels betrekking op ingezetenen en huishoudens. Vanaf 2016 wordt ook rekening gehouden met kwijtschelding voor kleine ondernemers/zzp'ers. Voor 2018 wordt uitgegaan van een totale kwijtschelding van circa € 3,3 miljoen. In dit bedrag is de uitbreiding van de kwijtschelding voor kleine ondernemers/zzp'ers opgenomen (€ 16.000,- verdeeld over de ingezetenenheffing en de zuiveringsheffing).

Kwijtschelding	2018
<i>Watersysteemheffing</i>	
- ingezetenen (incl. 0,5% kleine ondernemers/zzp'ers)	€1.125.707
- gebouwd	€20.480,63
- natuur	
- ongebouwd openbare wegen	
- overig ongebouwd	
<i>Zuiveringsheffing</i>	
- huishoudens	€2.091.017
-kleine ondernemers/zzp'ers	€11.868
totaal	€3.249.072

De bedragen die samenhangen met oninbaarheid variëren van jaar tot jaar. De schommelingen worden met name veroorzaakt door faillissementen van bedrijven. Voor 2018 is rekening gehouden met een totale omvang van oninbare aanslagen van ruim € 900.000,-.

Oninbaar	2018
<i>Watersysteemheffing</i>	
- ingezetenen	€175.724
- gebouwd (incl.24% bedrijven)	€121.022
- natuur	€188,49
- ongebouwd openbare wegen	€10.653
- overig ongebouwd	
<i>Zuiveringsheffing</i>	
- huishoudens	€369.487
-bedrijven	€262.408
totaal	€939.483

In de loop van 2017 zal een onderzoek naar de effecten van versoering van het kwijtscheldingsbeleid uit 2012 worden uitgevoerd.

Wet Hof en EMU-saldo

Sinds 2014 is de wet Houdbare overheidsfinanciën (wet Hof) van kracht. Deze wet maakt decentrale overheden medeverantwoordelijk voor het terugdringen van het Nederlandse begrotingstekort (EMU-tekort). EU-lidstaten mogen een begrotingstekort van maximaal 3% van het bruto binnenlands product (BBP) hebben en een maximale overheidsschuld van 60% BBP. Bij het niet-nakomen van de afspraken bestaat de mogelijkheid om maatregelen op te leggen aan de decentrale overheden, zoals het faseren van investeringen. Dit correctiemechanisme treedt alleen in werking als decentrale overheden het EMU-saldo meerjarig overschrijden en pas nadat op basis van bestuurlijk overleg is geprobeerd tot een verbetering van het EMU saldo te komen.

Na bestuurlijk overleg tussen de minister van Financiën en de UvW, IPO en VNG op 28 september 2016, is de tekortnorm voor de gezamenlijke decentrale overheden voor 2017 vastgesteld op 0,3%. De ruimte van 0,3% wordt niet nader verdeeld over gemeenten, provincies en waterschappen, met als gevolg dat er voor 2017 geen formeel vastgestelde referentiewaarden op het niveau van individuele organisaties zijn. Vanuit het kabinet is in 2016 aangegeven dat het momenteel een oefenperiode is met Wet Hof, waarin de sancties uit de wet niet zullen worden toegepast. IPO, VNG en UvW zullen in 2017 afspraken maken met het nieuwe kabinet over de ruimte in het EMU-saldo voor de periode 2018-2021.

De UvW heeft 'indicatieve referentiewaarden' voor 2017 berekend.

Voor het waterschap Brabantse Delta is de indicatieve referentiewaarde voor 2017 € 19,3 miljoen. Voor 2018 is nog geen referentiewaarde bepaald, daarom is de indicatieve referentiewaarde van 2017 aangehouden. In onderstaande tabel zijn de verwachte EMU-saldi voor de periode 2018-2027 opgenomen.

<i>Bedragen x € 1 miljoen</i>	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
EMU-saldo WBD	-19,4	-17,3	-19,8	-15,2	-11,5	-13,2	-5,4	-4,8	-4,5	-4,2
Referentiewaarde WBD	-19,3	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
Verschil	- 0,1									

Verwachte EMU-saldi 2018-2027

Overzicht lasten en baten

	Begroting 2017	Kadernota 2018	Kadernota 2019	Kadernota 2020	Kadernota 2021
LASTEN <i>(alle bedragen x € 1.000)</i>	148.041	146.274	150.826	152.951	154.654
I. kapitaallasten (rente en afschrijving)	45.172	47.477	50.580	52.240	52.633
II. personeelslasten	39.479	40.427	41.782	42.644	43.674
III. goederen en diensten van derden	56.407	56.326	55.684	56.001	56.659
IV. toev. voorzieningen/onvoorzien/stelpost	6.984	2.044	2.780	2.065	1.687
BATEN <i>(alle bedragen x € 1.000)</i>	148.041	146.274	150.826	152.951	154.654
I. rentebaten	6.276	655	1.147	1.139	1.131
II. personeelsbaten	130	125	110	91	84
III. goederen en diensten aan derden	7.483	6.748	6.693	6.800	6.960
IV. waterschapsbelastingen	117.708	123.699	128.267	132.650	135.867
V. onttrekkingen voorz./res. en geact. lasten	16.445	15.048	14.608	12.269	10.612

Bijlage 2 – Financiële specificatie per waterschapstaak

De onderstaande tabellen geven een financiële specificatie per waterschapstaak. Voor het vaarwegbeheer is een apart scenario opgenomen, omdat het waterschap deze taak in opdracht en voor rekening van de provincie uitvoert.

Kadernota 2018-2027 taak zuiveringsheffing

NR.	Kadernota 2018-2027 taak zuiveringsheffing <i>alle bedragen x € 1.000</i>	begroting 2017	KN 18-27 jaar 2018	KN 18-27 jaar 2019	KN 18-27 jaar 2020	KN 18-27 jaar 2021	KN 18-27 jaar 2022	KN 18-27 jaar 2023	KN 18-27 jaar 2024	KN 18-27 jaar 2025	KN 18-27 jaar 2026	KN 18-27 jaar 2027	Gemiddeld 2017-2027
1000	Netto lasten programma's												
4000	Planvorming	1.318	1.327	1.377	1.407	1.438	1.463	1.482	1.485	1.492	1.526	1.559	
6000	Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	54.049	53.875	54.909	56.905	57.820	57.984	58.147	58.883	59.177	60.427	61.393	
6500	Regulering	854	866	889	900	915	909	919	934	951	969	987	
7000	Toezicht en handhaving	1.478	1.588	1.584	1.473	1.507	1.523	1.547	1.565	1.578	1.611	1.623	
8000	Heffing en invordering	2.696	2.717	2.655	2.673	2.677	2.679	2.716	2.770	2.788	2.828	2.870	
9000	Bestuur en communicatie	1.582	1.934	1.913	1.912	1.947	1.976	1.903	1.899	1.931	1.968	2.006	
	Dekkingsmiddelen en saldo	-2.998	-115	-380	-380	-380	-380	-380	-380	-380	-380	-380	
	Totaal netto lasten programma's	58.979	62.192	62.948	64.890	65.926	66.156	66.334	67.157	67.537	68.949	70.058	
	stijging (daling) netto lasten tov voorg.jaar		5,4%	1,2%	3,1%	1,6%	0,3%	0,3%	1,2%	0,6%	2,1%	1,6%	1,7%
	Toevoegingen bestemmingsreserve DFB ¹⁾												
	Dividend NWB			265	265	265	265	265	265	265	265	265	
	Rentevoordeel herstructurering (exploitatie)	418	236	383	325	254	224	212	190	129	126	0	
	Rentevoordeel herstructurering (kapitaallasten)		209	83	45	48	22	0	0	0	0	0	
	Rentevoordeel januari 2017		346	230	143	0	0	0	0	0	0	0	
	Voordeel Switch SNB	2.968											
	Onttrekkingen reserves	0											
	Onttrekking bestemmingsreserve DFB	-1.017	-942	-871	-801	-732	-664	-598	-533	-469	-406	-346	
	Onttrekking CBL reserve (53%)	-842	-91	-91	-91								
	TOTAAL te dekken netto lasten	60.505	61.950	62.947	64.775	65.761	66.003	66.213	67.080	67.463	68.934	69.977	
	stijging t.o.v. voorgaand jaar %		2,4%	1,6%	2,9%	1,5%	0,4%	0,3%	1,3%	0,6%	2,2%	1,5%	
	<i>netto lasten kn 17-26</i>		61.664	63.678	66.249	67.613	66.845	66.722	67.268	67.780	67.817		
	Opbrengst omslagen												
	Opbrengst heffingen	-58.681	-61.268	-61.011	-63.007	-65.579	-66.003	-66.213	-67.080	-67.463	-68.934	-69.977	
	Opbrengst heffingen voorgaande jaren												
	TOTAAL opbrengst omslagen	-58.681	-61.268	-61.011	-63.007	-65.579	-66.003	-66.213	-67.080	-67.463	-68.934	-69.977	
	Onttrekking (-) /toevoeging (+) egalisatiesres.	-1.824	-682	-1.936	-1.768	-181	0	0	0	0	0	0	
	Totaal dekking	-60.505	-61.950	-62.947	-64.775	-65.761	-66.003	-66.213	-67.080	-67.463	-68.934	-69.977	
	Vervuilingseenheden												
	Bruto op te leggen aantal v.e. huishoudens	817.500	823.350	824.850	826.350	827.850	829.350	830.850	832.350	833.850	835.350	836.850	
	Bruto op te leggen aantal v.e. bedrijven	342.563	390.300	390.300	390.300	390.300	390.300	390.300	390.300	390.300	390.300	390.300	
	Oninbaar v.e. huishoudens	6.900	7.005	7.018	7.031	7.043	7.056	7.069	7.082	7.095	7.107	7.120	
	Kwijtschelding v.e. huishoudens	36.500	39.644	39.716	39.788	39.861	39.933	40.005	40.077	40.150	40.222	40.294	
	Oninbaar v.e. bedrijven	3.775	4.975	4.975	4.975	4.975	4.975	4.975	4.975	4.975	4.975	4.975	
	Kwijtschelding v.e. bedrijven	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225	
	Netto op te leggen aantal v.e.	1.112.663	1.161.801	1.163.216	1.164.631	1.166.046	1.167.461	1.168.876	1.170.291	1.171.706	1.173.121	1.174.536	
	Lasten per v.e.	54,38	53,32	54,11	55,62	56,40	56,54	56,65	57,32	57,58	58,76	59,58	
	Heffing per v.e. in euro's	52,74	52,74	52,45	54,10	56,24	56,54	56,65	57,32	57,58	58,76	59,58	
	Stijging (+) /daling (-) t.o.v. voorgaand jaar		0,0%	-0,5%	3,1%	4,0%	0,5%	0,2%	1,2%	0,4%	2,1%	1,4%	1,2%
	kadernota 2015-2025/begroting 2015 tarieven	52,74	53,75	54,85	57,35	60,41	59,64	59,46	60,24	60,19	60,19		
	- stijging (daling) tov voorg.jaren		1,9%	2,0%	4,6%	5,3%	-1,3%	-0,3%	0,7%	0,6%	-0,1%		1,5%
	Ontwikkeling egalisatiesreserve ZB												
	Egalisatiesreserve per 1-1	8.499	5.001	4.320	2.406	540	273	323	260	101	0	54	
	Onttrekking/toevoeging egalisatiesres. lopend jaar	(1.824)	(682)	(1.936)	(1.768)	(181)	0	0	0	0	0	0	
	Egalisatiesreserve per 31-12	6.675	4.318	2.383	637	359	273	323	260	101	0	54	
	Stand overige reserves per 31-12												
	Algemene/calamiteiten reserve (incl. wachtgeld)	3.752	3.998	3.997	3.974	4.072	4.158	4.108	4.171	4.330	4.430	4.376	
	Bestemmingsreserve duurzaam fin beleid (DFB)	2.969	2.552	2.643	2.619	2.454	2.301	2.180	2.103	2.029	2.013	1.932	
	CBL reserve (53%)	249	1.464	767									

¹⁾ De financiële meevallers die, conform afspraak uit de Kadernota 2017-2026, worden toegevoegd aan de bestemmings-reserve duurzaam financieel beleid' dienen te worden gecorrigeerd op de totale netto lasten van de programma's.

Kadernota 2018-2027 TAAK WATERSYSTEEMBEHEER

Nr.	Kadernota 2018-2027 TAAK WATERSYSTEEMBEHEER	begroting 2017	KN 18-27 jaar 2018	KN 18-27 jaar 2019	KN 18-27 jaar 2020	KN 18-27 jaar 2021	KN 18-27 jaar 2022	KN 18-27 jaar 2023	KN 18-27 jaar 2024	KN 18-27 jaar 2025	KN 18-27 jaar 2026	KN 18-27 jaar 2027	Gemiddeld 2017-2027
	<i>alle bedragen x € 1.000</i>												
	Netto lasten programma's												
1000	Planvorming	3.738	3.733	3.896	3.994	4.052	4.117	4.162	4.108	4.055	4.146	4.231	
2000	Aanleg en onderhoud waterkeringen	12.396	14.435	16.077	16.431	17.296	17.925	17.895	18.084	18.693	18.166	18.263	
3000	Inrichting en onderhoud watersystemen	33.321	34.133	35.032	35.425	35.044	35.533	36.295	36.997	37.328	37.985	38.737	
5000	Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	1.301	1.291	1.325	1.407	1.480	1.440	1.427	1.445	1.427	1.445	1.501	
6000	Regulering	3.172	3.220	3.329	3.380	3.459	3.475	3.517	3.578	3.641	3.723	3.737	
6500	Toezicht en handhaving	4.158	4.749	4.596	3.901	3.989	4.032	4.095	4.145	4.177	4.263	4.272	
7000	Heffing en invordering	3.165	3.189	3.117	3.138	3.143	3.145	3.188	3.252	3.273	3.320	3.369	
8000	Bestuur en communicatie	2.634	2.999	2.965	3.001	3.050	3.093	2.936	2.915	2.963	3.019	3.076	
9000	Dekkingsmiddelen en saldo	(2.587)	(16)	(251)	(251)	(251)	(251)	(251)	(251)	(251)	(251)	(251)	
	TOTAAL netto lasten programma's	61.299	67.733	70.087	70.426	71.262	72.510	73.287	74.253	75.326	75.857	76.935	
	Opbrengst verontreinigingsheffing	-248	-248	-247	-254	-264	-266	-266	-269	-271	-276	-280	
	Toevoegingen bestemmingsreserve DFB ¹⁾												
	Dividend NWB			235	235	235	235	235	235	235	235	235	
	Rentevoordeel herstructurering (exploitatie)	310	188	333	311	266	253	251	231	158	154	0	
	Rentevoordeel herstructurering (kapitaallasten)		186	74	40	43	20	0	0	0	0	0	
	Risico-opslag VZM overlastmaatregelen			400									
	Voordeel switch SNB	2.632											
	Rentevoordeel januari 2017		307	204	126	0	0	0	0	0	0	0	
	Onttrekkingen reserves												
	Onttrekking bestemmingsreserve DFB	-1.893	-1.933	-1.792	-1.654	-1.518	-782	-486	-466	-393	-389	-235	
	Onttrekking CBL reserve (47%)	-747	-81	-81	-81								
	reservering wegen		660										
	aanpassing sodo		-120	-120	240								
	TOTAAL te dekken netto lasten	61.354	66.692	69.093	69.390	70.024	71.970	73.021	73.984	75.055	75.581	76.655	0
	stijging t.o.v. voorgaand jaar %		8,7%	3,6%	0,4%	0,9%	2,8%	1,5%	1,3%	1,4%	0,7%	1,4%	2,3%
	<i>netto lasten kn 17-26</i>		65.207	67.856	68.642	69.650	70.714	72.224	74.013	75.988	76.832		
	Opbrengst omslagen												
	Opbrengst omslagen	(58.778)	(62.843)	(67.010)	(69.390)	(70.024)	(71.970)	(73.021)	(73.984)	(75.055)	(75.581)	(76.655)	
	Opbrengst omslagen voorgaande jaren												
	TOTAAL omslagen	(58.778)	(62.843)	(67.010)	(69.390)	(70.024)	(71.970)	(73.021)	(73.984)	(75.055)	(75.581)	(76.655)	
	Onttrekking (-) /toevoeging (+) egalisaties.	(2.575)	(3.849)	(2.082)	0	0	0	0	0	0	0	0	
	TOTAAL dekking	(61.354)	(66.692)	(69.093)	(69.390)	(70.024)	(71.970)	(73.021)	(73.984)	(75.055)	(75.581)	(76.655)	
	Ontwikkeling egalisatiereserve WS												
	Egalisatiereserve per 1-1	7.779	6.034	2.173	78	57	59	87	61	39	14	(0)	
	(Onttrekking)/toev. egalisaties. lopend jaar	(2.575)	(3.849)	(2.082)	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Egalisatiereserve per 31-12	5.204	2.185	91	78	57	59	87	61	39	14	(0)	
	Stand overige reserves per 31-12												
	Algemene/calamiteiten reserve (incl. wachtgeld)	1.199	1.427	1.439	1.452	1.472	1.471	1.442	1.469	1.490	1.516	1.530	
	Bestemmingsreserve duurzaam fin beleid (DFB)	4.862	2.736	2.190	1.248	274							
	CBL reserve (47%)	220	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

¹⁾ De financiële meevallers die, conform afspraak uit de Kadernota 2017-2026, worden toegevoegd aan de bestemmings-reserve duurzaam financieel beleid' dienen te worden gecorrigeerd op de totale netto lasten van de programma's.

Kadernota 2018-2027 TAAK WATERSYSTEEMBEHEER
SPECIFICATIE OPBRENGST WATERSYSTEEM X C 1000,-

Specificatie opbrengst Watersysteembeheer <i>alle bedragen x € 1.000</i>	begroting 2017	KN 18-27 jaar 2018	KN 18-27 jaar 2019	KN 18-27 jaar 2020	KN 18-27 jaar 2021	KN 18-27 jaar 2022	KN 18-27 jaar 2023	KN 18-27 jaar 2024	KN 18-27 jaar 2025	KN 18-27 jaar 2026	KN 18-27 jaar 2027	Gemiddeld 2017-2027
Totaal te dekken netto lasten Watersysteembeheer	61.354	66.692	69.093	69.390	70.024	71.970	73.021	73.984	75.055	75.581	76.655	
Splitsing over belanghebbenden:												
ingezetenen: 29,4%	18.038	19.607	20.313	20.401	20.587	21.159	21.468	21.751	22.066	22.221	22.537	
gebouwd: 59,6%	36.567	39.748	41.179	41.356	41.734	42.894	43.520	44.094	44.733	45.046	45.687	
natuur: 0,2%	123	133	138	139	140	144	146	148	150	151	153	
ongebouwd: 10,8%	6.626	7.203	7.462	7.494	7.563	7.773	7.886	7.990	8.106	8.163	8.279	
Uitwerking per onderdeel:												
INGEZETENEN												
-totaal netto lasten	18.038	19.607	20.313	20.401	20.587	21.159	21.468	21.751	22.066	22.221	22.537	
- aantal bruto ingezetenen	340.000	343.650	345.150	346.650	348.150	349.650	351.150	352.650	354.150	355.650	357.150	
- oninbaar	3.000	3.054	3.067	3.080	3.093	3.107	3.120	3.133	3.147	3.160	3.173	
- kwijtschelding	17.800	19.561	19.646	19.732	19.817	19.903	19.988	20.073	20.159	20.244	20.329	
- aantal netto ingezetenen	319.200	321.036	322.437	323.838	325.240	326.641	328.042	329.443	330.845	332.246	333.647	
- lasten per ingezetene	56,51	61,08	63,00	63,00	63,30	64,78	65,44	66,02	66,70	66,88	67,55	
-omslag per ingezetene	54,19	57,55	61,10	63,00	63,30	64,78	65,44	66,02	66,70	66,88	67,55	
- stijging (+) / daling (-) t.o.v. voorgaand jaar		6,2%	6,2%	3,1%	0,5%	2,3%	1,0%	0,9%	1,0%	0,3%	1,0%	2,2%
- tarief kadernota 2017-2026/begroting 2017	54,19	57,16	60,07	62,42	63,05	63,71	64,78	66,08	67,53	67,98		
-stijging t.o.v. voorgaand jaar %		5,5%	5,1%	3,9%	1,0%	1,1%	1,7%	2,0%	2,2%	0,7%		2,6%
-opbrengst omslag totaal	17.297	18.476	19.701	20.401	20.587	21.159	21.468	21.751	22.066	22.221	22.537	
- onttrekking egaliseringsreserve	(741)	(1.131)	(612)	0	0	0	0	0	0	0	0	
Gebouwd Het tarief voor gebouwd is een vast % van de WOZ-waarde (voor 2017 is dit 0,0352% t.o.v. 0,0332% voor 2016)												
Totaal netto lasten gebouwd	36.567	39.748	41.179	41.356	41.734	42.894	43.520	44.094	44.733	45.046	45.687	
- eenheid economische waarde (x2.500) (x1.000)	40.000	40.383	40.383	40.383	40.383	40.383	40.383	40.383	40.383	40.383	40.383	
- oninbaar	130	130	130	130	130	130	130	130	130	130	130	
- kwijtschelding	21	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	
- aantal netto econ.waarde	39.849	40.231	40.231	40.231	40.231	40.231	40.231	40.231	40.231	40.231	40.231	
- lasten p/eenh. econ.waarde (o.b.v. econ.w. x2.500)	0,92	0,99	1,02	1,03	1,04	1,07	1,08	1,10	1,11	1,12	1,14	
omslag p/eenh. econ.waarde (o.b.v. ec.w. x 2.500)	0,88	0,93	0,99	1,03	1,04	1,07	1,08	1,10	1,11	1,12	1,14	
- stijging (+) / daling (-) t.o.v. voorgaand jaar		5,9%	6,6%	3,6%	0,9%	2,8%	1,5%	1,3%	1,4%	0,7%	1,4%	2,6%
- tarief kadernota 2017-2026/begroting 2017	0,88	0,93	0,98	1,03	1,04	1,06	1,08	1,11	1,14	1,15		
-stijging t.o.v. voorgaand jaar %		6,0%	5,6%	4,4%	1,5%	1,5%	2,1%	2,5%	2,7%	1,1%		3,0%
-opbrengst omslag totaal	35.020	37.454	39.938	41.356	41.734	42.894	43.520	44.094	44.733	45.046	45.687	
-onttr. egaliserings-reserve	(1.547)	(2.294)	(1.241)	0	0	0	0	0	0	0	0	
natuur												
-totaal netto lasten	123	133	138	139	140	144	146	148	150	151	153	
- aantal bruto belastbare ha	29.500	30.050	30.100	30.150	30.200	30.250	30.300	30.350	30.400	30.450	30.500	
- oninbaar	80	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	
- aantal netto belastbare ha	29.420	30.005	30.055	30.105	30.155	30.205	30.255	30.305	30.355	30.405	30.455	
- lasten per belastbare ha.	4,17	4,45	4,60	4,61	4,64	4,77	4,83	4,88	4,95	4,97	5,03	
omslag per belastbare ha.	4,00	4,19	4,46	4,61	4,64	4,77	4,83	4,88	4,95	4,97	5,03	
- stijging (+) / daling (-) t.o.v. voorgaand jaar		4,7%	6,5%	3,4%	0,7%	2,6%	1,3%	1,2%	1,3%	0,5%	1,3%	2,3%
- tarief kadernota 2017-2026/begroting 2017	4,00	4,08	4,31	4,50	4,57	4,64	4,74	4,85	4,98	5,04		
-stijging t.o.v. voorgaand jaar %		2,1%	5,6%	4,4%	1,5%	1,5%	2,1%	2,5%	2,7%	1,1%		2,6%
-opbrengst omslag totaal	118	126	134	139	140	144	146	148	150	151	153	
-onttr. egaliserings-reserve	(5)	(8)	(4)	0	0	0	0	0	0	0	0	
ONGEBOUWD												
-totaal netto lasten	6.626	7.203	7.462	7.494	7.563	7.773	7.886	7.990	8.106	8.163	8.279	
- aantal bruto belastbare ha verharde openbare wegen	9.900	9.900	9.900	9.900	9.900	9.900	9.900	9.900	9.900	9.900	9.900	
- aantal bruto belastbare ha overige ongebouwd	93.455	92.969	92.869	92.769	92.669	92.569	92.469	92.369	92.269	92.169	92.069	
- oninbaar ongebouwd	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	
- aantal netto belastbare ha	103.155	102.669	102.569	102.469	102.369	102.269	102.169	102.069	101.969	101.869	101.769	
- lasten per belastbare ha. Verharde openbare wegen	181,04	197,85	205,13	206,17	208,22	214,18	217,48	220,52	223,89	225,63	229,02	
- lasten per belastbare ha. ov ongebouwd	51,72	56,53	58,61	58,91	59,49	61,19	62,14	63,01	63,97	64,47	65,44	
-omslag per belastbare ha. wegen	173,60	186,43	198,95	206,18	208,22	214,18	217,48	220,52	223,89	225,63	229,02	
-omslag per belastbare ha. Overig ongebouwd	49,60	53,27	56,84	58,91	59,49	61,19	62,14	63,01	63,97	64,47	65,44	
- stijging (+) / daling (-) t.o.v. voorgaand jaar		7,4%	6,7%	3,6%	1,0%	2,9%	1,5%	1,4%	1,5%	0,8%	1,5%	2,8%
- tarief kadernota 2017-2026/begroting 2017	173,60	183,89	194,32	203,02	206,16	209,47	214,12	219,59	225,63	228,31		
- tarief kadernota 2017-2026/begroting 2017	49,60	52,54	55,52	58,01	58,90	59,85	61,18	62,74	64,46	65,23		
-stijging t.o.v. voorgaand jaar %		5,9%	5,7%	4,5%	1,5%	1,6%	2,2%	2,6%	2,7%	1,2%		3,1%
-opbrengst omslag totaal	6.344	6.787	7.237	7.494	7.563	7.773	7.886	7.990	8.106	8.163	8.279	
-onttr. egaliserings-reserve	(282)	(416)	(225)	0	0	0	0	0	0	0	0	
Totaal opbrengst waterkwantiteitsomslag belastingjaar	58.778	62.843	67.010	69.390	70.024	71.970	73.021	73.984	75.055	75.581	76.655	

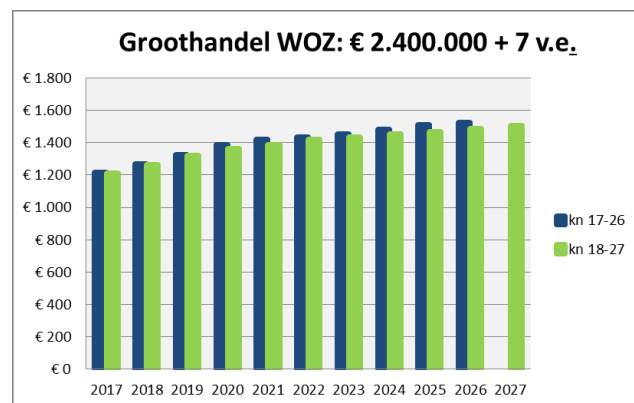
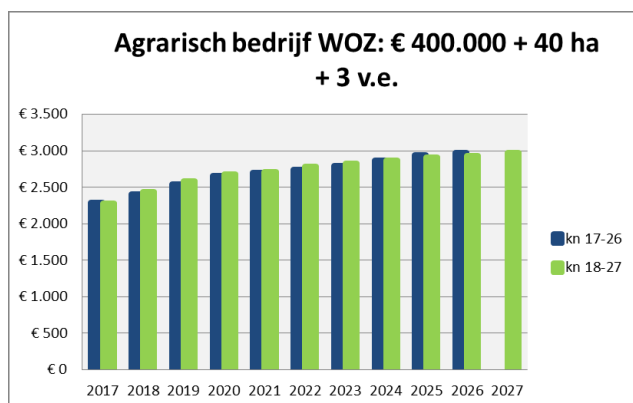
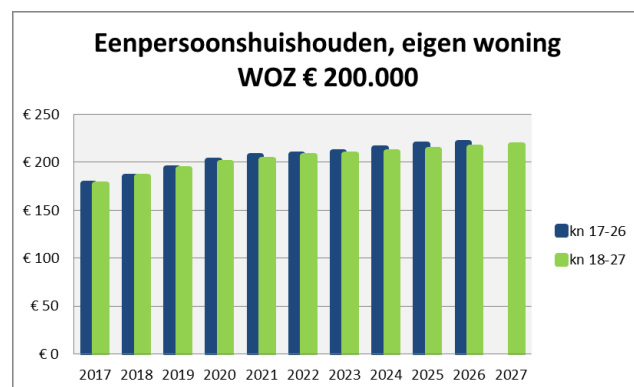
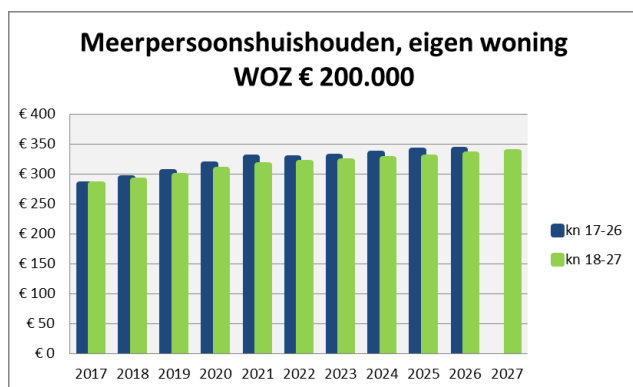
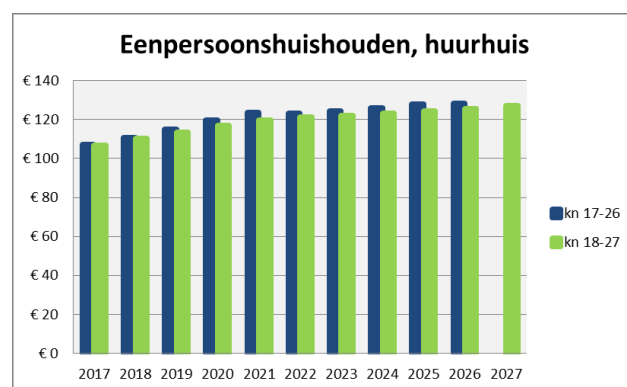
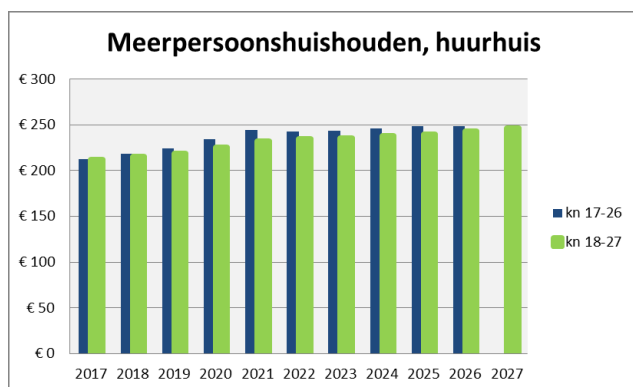
Kadernota 2018-2027: SCENARIO FUNCTIE VAARWEGENBEHEER

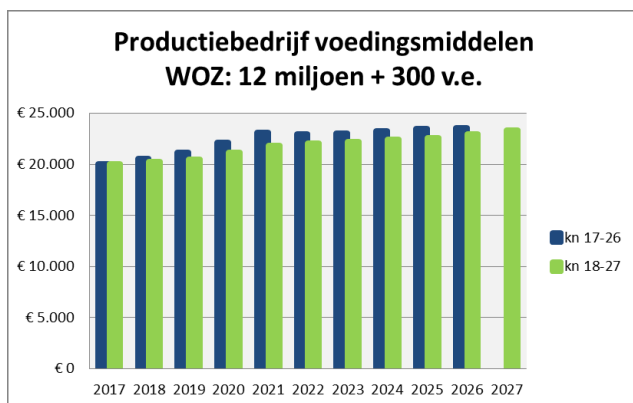
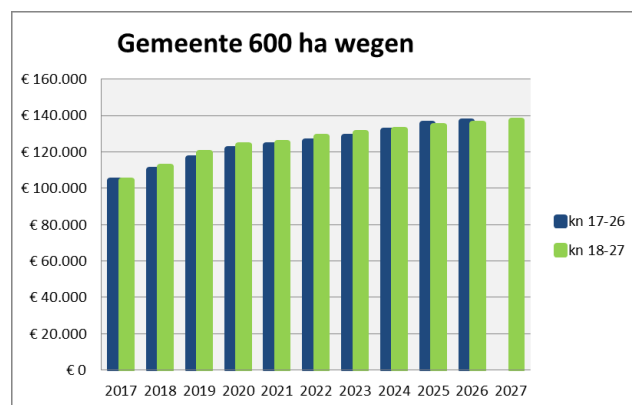
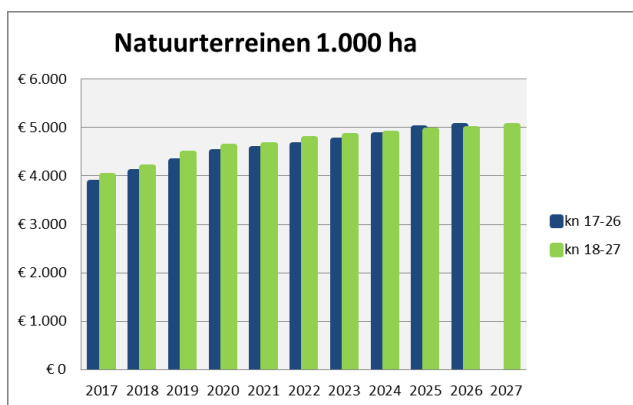
NR.	Kadernota 2018-2027 taak Vaarwegenbeheer <i>alle bedragen x € 1.000</i>	begroting 2017	KN 18-27 jaar 2018	KN 18-27 jaar 2019	KN 18-27 jaar 2020	KN 18-27 jaar 2021	KN 18-27 jaar 2022	KN 18-27 jaar 2023	KN 18-27 jaar 2024	KN 18-27 jaar 2025	KN 18-27 jaar 2026	KN 18-27 jaar 2027
	Netto lasten programma's											
1000	Planvorming	83	86	88	90	92	94	95	97	98	100	102
5000	Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	1.083	978	1.002	1.080	1.144	1.101	1.104	1.076	1.080	1.107	1.093
6000	Regulering	110	110	114	116	120	120	122	125	128	130	135
6500	Toezicht en handhaving	159	200	185	130	135	136	138	141	143	146	151
	TOTAAL te dekken netto lasten	1.435	1.374	1.389	1.416	1.491	1.452	1.460	1.439	1.448	1.483	1.481
	stijging (+) / daling (-) t.o.v. voorgaand jaar		-4,2%	+1,1%	+2,0%	+5,3%	-2,6%	+0,5%	-1,4%	+0,6%	+3,1%	+2,3%
	<i>kadernota 2017-2026 /begroting 2017</i>	<i>1.435</i>	<i>1.425</i>	<i>1.456</i>	<i>1.518</i>	<i>1.540</i>	<i>1.509</i>	<i>1.518</i>	<i>1.462</i>	<i>1.508</i>	<i>1.522</i>	
	Bijdrage provincie Noord Brabant	(1.435)	(1.374)	(1.389)	(1.416)	(1.491)	(1.452)	(1.460)	(1.439)	(1.448)	(1.483)	(1.481)

Bijlage 3 – Voorbeeldaanslagen

Tarieven	Begr. 2017	2018	2019	2020	2021	kadernota 2018-2027						Gemiddeld 2017-2027 KN 18-27	Gemiddeld 2016-2026 KN 17-26
Watersysteembeheer													
Ingezetenen	€ 54,19	€ 57,55 6,2%	€ 61,10 6,17%	€ 63,00 3,1%	€ 63,30 0,5%	€ 64,78 2,3%	€ 65,44 1,0%	€ 66,02 0,9%	€ 66,70 1,0%	€ 66,88 0,3%	€ 67,55 1,0%	2,2%	2,7%
Gebouwd	€ 0,88	€ 0,93 5,9%	€ 0,99 6,63%	€ 1,03 3,6%	€ 1,04 0,9%	€ 1,07 2,8%	€ 1,08 1,5%	€ 1,10 1,3%	€ 1,11 1,4%	€ 1,12 0,7%	€ 1,14 1,4%	2,6%	3,3%
Natuurterreinen	€ 4,00	€ 4,19 4,7%	€ 4,46 6,45%	€ 4,61 3,4%	€ 4,64 0,7%	€ 4,77 2,6%	€ 4,83 1,3%	€ 4,88 1,2%	€ 4,95 1,3%	€ 4,97 0,5%	€ 5,03 1,3%	2,3%	3,7%
Ongebouwd wegen	€ 173,60	€ 186,43 7,4%	€ 198,95 6,71%	€ 206,18 3,6%	€ 208,22 1,0%	€ 214,18 2,9%	€ 217,48 1,5%	€ 220,52 1,4%	€ 223,89 1,5%	€ 225,63 0,8%	€ 229,02 1,5%	2,8%	3,3%
Overig ongebouwd	€ 49,60	€ 53,27 7,4%	€ 56,84 6,71%	€ 58,91 3,6%	€ 59,49 1,0%	€ 61,19 2,9%	€ 62,14 1,5%	€ 63,01 1,4%	€ 63,97 1,5%	€ 64,47 0,8%	€ 65,44 1,5%	2,8%	3,3%
Zuiveringsbeheer													
v.e.-tarief	€ 52,74	€ 52,74 0,0%	€ 52,45 -0,5%	€ 54,10 3,1%	€ 56,24 4,0%	€ 56,54 0,5%	€ 56,65 0,2%	€ 57,32 1,2%	€ 57,58 0,4%	€ 58,76 2,1%	€ 59,58 1,4%	1,2%	1,4%

Voorbeeldaanslagen	Begr. 2017	2018	2019	2020	2021	kadernota 2018-2027						Gemiddeld 2017-2027 KN 18-27	Gemiddeld 2016-2026 KN 17-26
Huishoudens													
Meerpersoons huishouden, huurwoning, 3 ve	€ 212,41	€ 215,76 1,6%	€ 218,45 1,2%	€ 225,30 3,1%	€ 232,02 3,0%	€ 234,38 1,0%	€ 235,38 0,4%	€ 237,98 1,1%	€ 239,43 0,6%	€ 243,16 1,6%	€ 246,28 1,3%	1,5%	1,7%
Eenpersoonshuishouden, huurwoning, 1 ve	€ 106,93	€ 110,29 3,1%	€ 113,55 3,0%	€ 117,10 3,1%	€ 119,54 2,1%	€ 121,31 1,5%	€ 122,09 0,6%	€ 123,34 1,0%	€ 124,27 0,8%	€ 125,64 1,1%	€ 127,12 1,2%	1,7%	2,0%
Meerpersoonshuishouden, koopwoning € 200.000, 3 ve	€ 282,71	€ 290,23 2,7%	€ 297,87 2,63%	€ 307,53 3,2%	€ 315,01 2,4%	€ 319,68 1,5%	€ 321,92 0,7%	€ 325,66 1,2%	€ 328,38 0,8%	€ 332,74 1,3%	€ 337,13 1,3%	1,8%	2,1%
Eenpersoonshuishouden, koopwoning € 200.000, 1 ve	€ 177,23	€ 184,76 4,25%	€ 192,97 4,4%	€ 199,33 3,3%	€ 202,53 1,6%	€ 206,61 2,0%	€ 208,63 1,0%	€ 211,02 1,1%	€ 213,22 1,0%	€ 215,22 0,9%	€ 217,97 1,3%	2,1%	2,5%
Bedrijven													
Natuurterreinen, 1000 ha	€ 3.999,46	€ 4.188,84 4,7%	€ 4.459,17 6,5%	€ 4.609,84 3,4%	€ 4.644,24 0,7%	€ 4.765,45 2,6%	€ 4.827,02 1,3%	€ 4.882,62 1,2%	€ 4.945,17 1,3%	€ 4.971,60 0,5%	€ 5.034,01 1,3%	2,3%	3,7%
Agrarisch bedrijf, € 400.000, 40 ha grond, 3 ve	€ 2.282,78	€ 2.437,79 6,8%	€ 2.589,88 6,2%	€ 2.683,05 3,6%	€ 2.714,38 1,2%	€ 2.787,96 2,7%	€ 2.828,47 1,5%	€ 2.867,53 1,4%	€ 2.909,36 1,5%	€ 2.934,11 0,9%	€ 2.977,84 1,5%	2,7%	3,1%
Gemeente 600 ha wegen	€ 104.160,31	€ 111.858,00 7,4%	€ 119.369,06 6,7%	€ 123.707,63 3,6%	€ 124.933,12 1,0%	€ 128.507,47 2,9%	€ 130.485,86 1,5%	€ 132.311,16 1,4%	€ 134.333,29 1,5%	€ 135.380,60 0,8%	€ 137.413,89 1,5%	2,8%	3,3%
Groothandel, € 2.400.000, 7 ve	€ 1.212,84	€ 1.262,88 4,13%	€ 1.320,15 4,5%	€ 1.365,54 3,4%	€ 1.389,54 1,8%	€ 1.419,29 2,1%	€ 1.435,01 1,1%	€ 1.453,41 1,3%	€ 1.470,45 1,2%	€ 1.486,22 1,1%	€ 1.507,22 1,4%	2,2%	2,7%
Productiebedrijf voedingsmiddelen, € 12.000.000, 300 ve	€ 20.040,21	€ 20.289,18 1,2%	€ 20.500,00 1,0%	€ 21.164,19 3,2%	€ 21.851,55 3,2%	€ 22.078,33 1,0%	€ 22.186,41 0,5%	€ 22.456,63 1,2%	€ 22.610,04 0,7%	€ 23.002,78 1,7%	€ 23.324,31 1,4%	1,5%	1,8%

Bijlage 4 – Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen van het waterschap is het vermogen om onvoorziene financiële tegenslagen op te vangen, rekening houdend met de risico's die het waterschap loopt. Waterschap Brabantse Delta beoordeelt ieder jaar opnieuw de kansen en de gevolgen van de belangrijkste risico's en vergelijkt de risico's met de norm voor het weerstandsvermogen. Het is van belang hier te benoemen dat het gaat om de restrisico's na het treffen van beheersmaatregelen. Alles wat is afgedekt door beheersmaatregelen (zoals verzekeringen) vormt geen (rest)risico meer. Op deze manier houdt het waterschap zicht op de benodigde weerstandscapaciteit en voldoet het aan de verplichting uit de Waterschapswet. De Waterschapswet verlangt namelijk van waterschappen dat zij inzicht hebben in hun risico's en de financiële middelen om deze risico's af te kunnen dekken.

Aanpak

Net als voorgaande jaren heeft het waterschap de inschatting van de risico's geactualiseerd. Er is niets gedaan met de Cross Border Lease (CBL) van het waterschap en de CBL van de Slibverwerking Noord-Brabant (SNB). Dit komt omdat experts en accountants deze risico's al uitgebreid beoordelen en omdat er speciale reserves voor worden aangehouden. De CBL van Brabantse Delta loopt bovendien dit jaar ten einde.

Een adviesbureau heeft de berekeningen en analyses uitgevoerd en een rapportage opgesteld. De resultaten komen in drie stappen tot stand:

Stap 1 – Inventarisatie risico's

Het waterschap heeft met intern betrokkenen een update gemaakt van de risico's, inclusief de kans, impact en trendontwikkelingen. Hierbij heeft een beoordeling plaatsgevonden van de ontwikkeling van de diverse risico's aan de hand van de risicolijst van 2016. Zo konden eventueel nieuwe risico's worden vastgesteld, of risico's vervallen omdat ze niet meer aan de orde zijn.

Stap 2 – Simulatie van de risico's

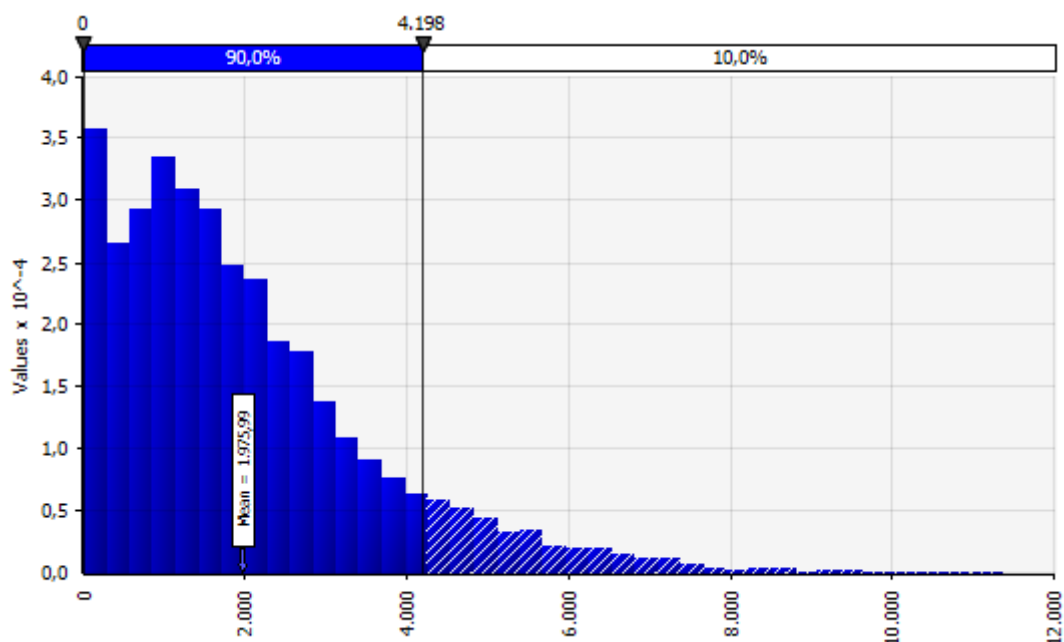
De totale omvang van de risico's wordt bepaald met een 'Monte Carlo-Simulatie'. Deze statistische simulatie neemt de afzonderlijke risico's als uitgangspunt, met de bijbehorende kansen van optreden en de maximale en minimale omvang. Het resultaat is de totale verwachte omvang van risico's. Voor de bepaling van het weerstandsvermogen is het gebruikelijk om uit te gaan van een betrouwbaarheidsniveau van 90%. Dit betekent dat de gevonden waarde naar verwachting eens in de tien jaar wordt overschreden.

Stap 3 – Bepalen van de weerstandscapaciteit

Door de omvang van de risico's af te zetten tegen de financiële weerbaarheid van de organisatie, ontstaat een beeld van het weerstandsvermogen. Dit wordt voor de komende tien jaar in beeld gebracht.

Risicoprofiel

Uit de Monte Carlo-Simulatie volgt een kansverdeling van risico's, zoals weergegeven in figuur 1. Hieruit blijkt dat de gemiddelde verwachte last van de geïdentificeerde risico's over meerdere jaren bezien € 1,98 miljoen bedraagt. Bij een betrouwbaarheidsniveau van 90% bedraagt de te verwachten schadelast als gevolg van de risico's € 4,2 miljoen. Dit betekent dat de schadelast gemiddeld negen van de tien jaar gelijk of minder is dan dit bedrag. Dit betrouwbaarheidsinterval wordt bij alle hier aangehaalde inventarisaties gebruikt.

Figuur 1: Risicoprofiel 2017 (bedragen x € 1.000)

Tijdens de risico-inventarisatie is ook gekeken naar hoe risico's (kans en impact) zich mogelijk zullen ontwikkelen. In de simulatie is op basis van deze inschatting voor elk van de aankomende jaren een nieuwe simulatie uitgevoerd. Hieruit blijkt de onderstaande toename van de te verwachten risicolast (wederom met een betrouwbaarheidsniveau van 90%). De risico's zijn uitgesplitst naar watersysteembeheer en zuiveringsbeheer (tabel 1), omdat de kosten en de risico's grotendeels direct samenhangen met de taken, waar weer reserves aan gekoppeld zijn.

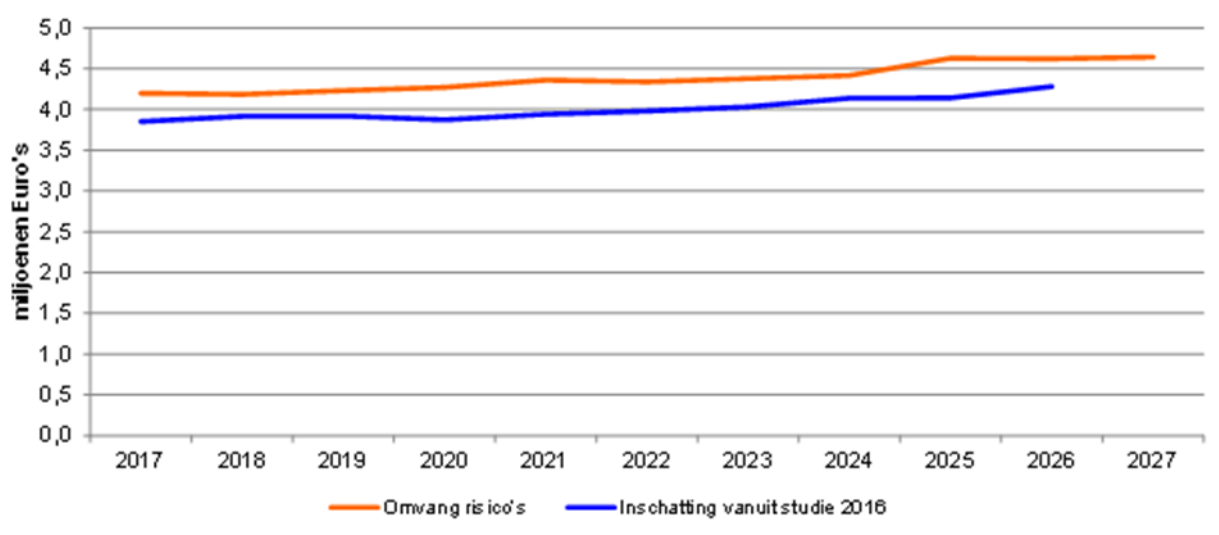
(in miljoenen Euro's, bij 90% betrouwbaarheid)											
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Risico's Watersysteembeheer	1,18	1,19	1,20	1,21	1,23	1,23	1,20	1,22	1,24	1,26	1,28
Risico's Zuiveringsbeheer	3,32	3,33	3,33	3,31	3,39	3,47	3,42	3,48	3,61	3,69	3,65
Totaal omvang risico's	4,20	4,19	4,23	4,27	4,36	4,34	4,38	4,42	4,63	4,62	4,64

Tabel 1: Toekomstige omvang risico's

De totale risico-omvang is lager dan de optelsom van de risico's van watersysteembeheer en zuiveringsbeheer, omdat de risico's in de totale portefeuille zich sterker uitmiddelen dan in twee afzonderlijke onderdelen. Feitelijk is de totaalregel alleen maar voor beeldvorming. In de praktijk wordt gewerkt met de cijfers per taak.

Vergelijking risicoprofiel 2017 met profiel 2016

In figuur 2 is de risico-omvang (met een betrouwbaarheidsniveau van 90%) weergegeven zoals begin 2017 vastgesteld, vergeleken met de risico-omvang zoals vastgesteld begin 2016.

Figuur 2: Verloop risicoprofiel

Ten opzichte van de rapportage uit 2016 is de omvang van de risicoportefeuille iets toegenomen, als gevolg van een herziening van de risico's (een wijziging in de inschatting van kans en omvang).

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit is het vermogen dat het waterschap beschikbaar heeft om de voorziene risico's op te vangen. De weerstandscapaciteit omvat de egaliseriereserves en de calamiteitenreserves voor watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Deze posten resulteren in de totale benodigde omvang van de weerstandscapaciteit (per 1 januari van het betreffende jaar).

Stand reserves per 1 januari	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Onderdeel											
Watersysteembeheer											
Algemene/ calamiteiten reserve	1.199	1.427	1.439	1.452	1.472	1.471	1.442	1.469	1.490	1.516	1.530
Egaliseriereserve per 1-1 incl. concept jaarrekening 2016	7.444	6.34	2.173	78	57	59	87	61	39	14	0
Bestemmingsreserve duurzaam fin. beleid	0	3.989	2.736	2.190	1.248	274	0	0	0	0	0
Totaal WS	8.643	11.449	6.348	3.719	2.778	1.804	1.530	1.530	1.530	1.530	1.530
Zuiveringsbeheer											
Algemene/ calamiteiten reserve	3.752	3.998	3.997	3.974	4.072	4.158	4.108	4.171	4.330	4.430	4.376
Egaliseriereserve per 1-1 incl. concept jaarrekening 2016	9.064	5.001	4.320	2.406	540	273	323	260	101	0	54
Bestemmingsreserve duurzaam fin. beleid	0	2.703	2.552	2.643	2.619	2.454	2.301	2.180	2.103	2.029	2.013
Totaal ZB	12.816	11.702	10.869	9.023	7.231	6.885	6.732	6.611	6.534	6.459	6.444
Totaal WS + ZB	21.459	23.151	17.217	12.742	10.009	8.689	8.262	8.141	8.064	7.989	7.974

Tabel 2: Weerstandscapaciteit (bedragen x € 1.000)

In 2012 is een herijking van het reserverings- en voorzieningenbeleid doorgevoerd. Hierbij is met name gekeken naar de resultaten van de risicoanalyse. Er wordt gestreefd naar een omvang binnen de bandbreedte van 'voldoende' zoals gedefinieerd door de Technische Universiteit Twente. Dit betekent dat de weerstandscapaciteit een factor 1,2 hoger zou moeten zijn dan de omvang van de risicoportefeuille. In de verdere sturing ten aanzien van de reserves is met deze factor rekening gehouden.

De verhoging van de calamiteitenreserve en de afname van de egaliseriereserve heeft geen invloed op de taakuitoefening van het waterschap. De gematigde tariefstijging valt binnen de normen van het Bestuursakkoord Water.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de weerstandscapaciteit gedeeld door de omvang van de risico's, bij een betrouwbaarheidsniveau van 90%:

$$(\text{Ratio}) \text{ Weerstandsvermogen} = \frac{(\text{Beschikbare}) \text{ weerstandscapaciteit}}{(\text{Rest}) \text{ risico's}}$$

Op basis van de verschillende taken ziet dit beeld er als volgt uit:

Watersysteembeheer	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Weerstandscapaciteit	8.642	11.449	6.348	3.719	2.778	1.804	1.530	1.530	1.530	1.530	1.530
Risico-omvang	1.185	1.189	1.199	1.210	1.227	1.226	1.202	1.224	1.242	1.263	1.275
Weerstandsvermogen	7,3	9,6	5,3	3,1	2,3	1,5	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2

Tabel 3: Weerstandsvermogen watersysteembeheer (bedragen x € 1.000)

Zuiveringsbeheer	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Weerstandscapaciteit	12.816	11.702	10.689	9.023	7.231	6.885	6.732	6.611	6.534	6.459	6.444
Risico-omvang	3.324	3.332	3.331	3.312	3.393	3.465	3.423	3.476	3.608	3.692	3.647
Weerstandsvermogen	3,9	3,5	3,3	2,7	2,1	2,0	2,0	1,9	1,8	1,7	1,8

Tabel 4: Weerstandsvermogen zuiveringsbeheer (bedragen x € 1.000)

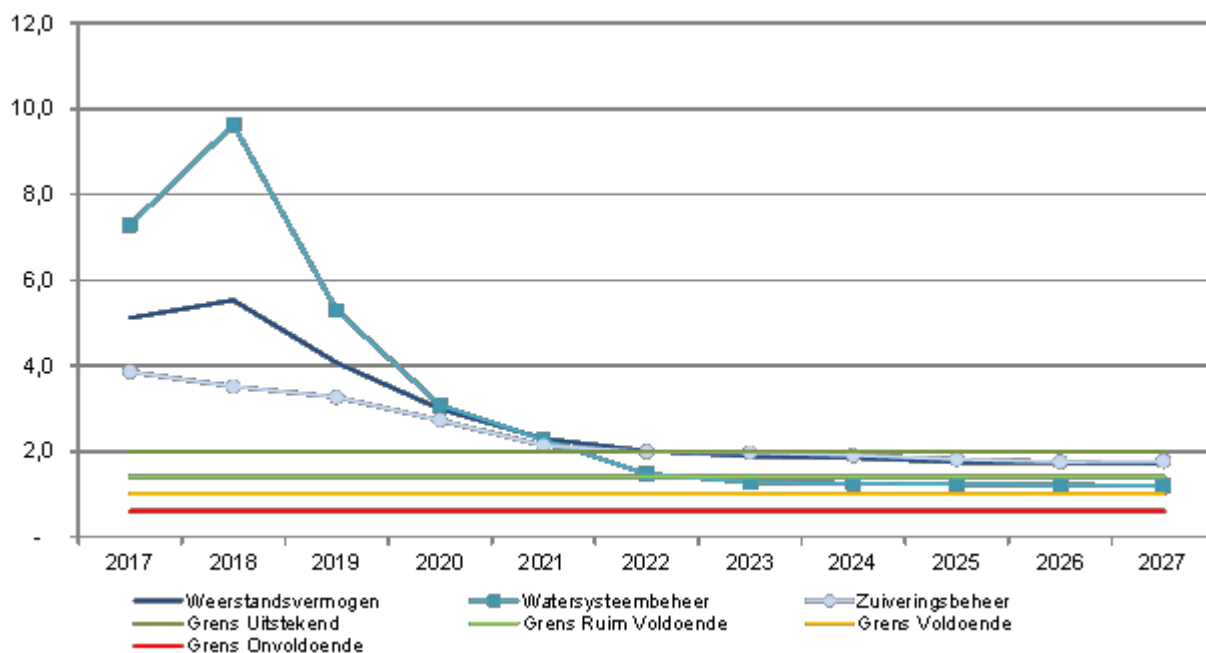
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Weerstandscapaciteit	21.459	23.151	17.217	12.742	10.009	8.689	8.262	8.141	8.064	7.989	7.974
Risico-omvang	4.198	4.186	4.232	4.268	4.361	4.337	4.375	4.416	4.626	4.621	4.641
Weerstandsvermogen	5,1	5,5	4,1	3,0	2,3	2,0	1,9	1,8	1,7	1,7	1,7

Tabel 5: Weerstandsvermogen (bedragen x € 1.000)

De risico-omvang is geactualiseerd ten opzichte van de beschikbare weerstandscapaciteit. Voor zuiveringsbeheer geldt dat aan het einde van de planperiode het weerstandsvermogen boven de minimaal wenselijke norm van 1,2 uit komt, in verband met de specifieke keuze voor reserve duurzaam financieel beleid.

Conclusie

Het weerstandsvermogen neemt de komende jaren af. Het weerstandsvermogen blijft echter tot en met 2027 'voldoende' volgens het beoordelingsmodel van de Technische Universiteit Twente (figuur 3). Dit model wordt veel toegepast door waterschappen, gemeenten en provincies. Waterschap Brabantse Delta hanteert deze beoordelingssystematiek sinds de studie naar het weerstandsvermogen van 2009.

Figuur 3: weerstandsvermogen volgens het beoordelingsmodel

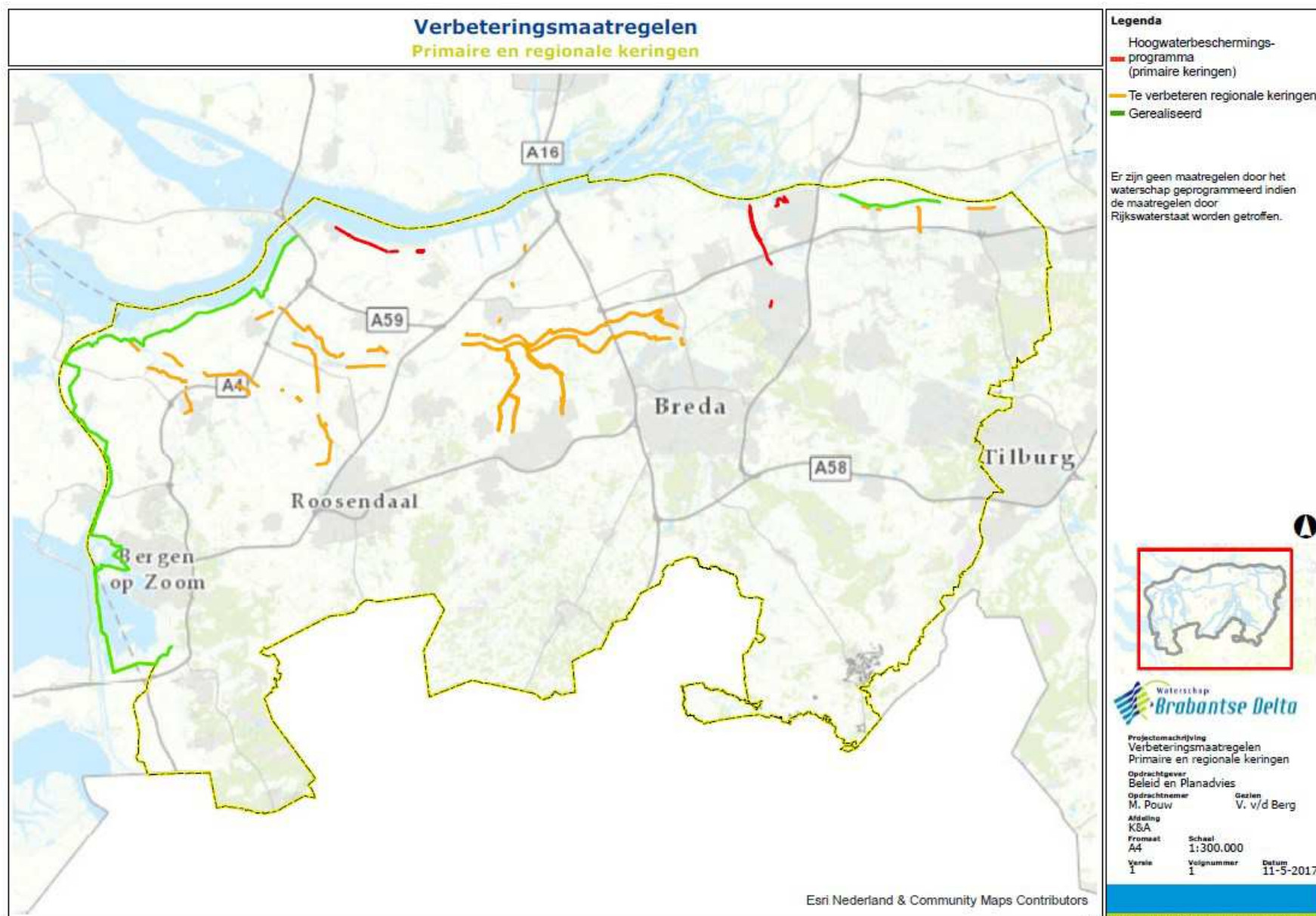
Ten aanzien van vorig jaar wordt de risicoportefeuille in totaliteit hoger ingeschat. Het niveau is toegenomen van € 3,89 miljoen naar € 4,20 miljoen. Ten opzichte van de rapportage uit 2016 is de omvang van de risicoportefeuille voor 2017 dus toegenomen met ruim € 0,31 miljoen. Dit is met name te verklaren door een wijziging in de inschatting van de kans en omvang van een aantal risico's.

Aangezien de reserves rechtstreeks worden vastgesteld op basis van de geïnventariseerde risico's is het belangrijk dat de risico's volledig en juist worden bepaald. Een onvoorzien risico is immers moeilijker op te vangen voor de organisatie. Het waterschap heeft hier blijvend aandacht voor.

Binnen de organisatie is een blijvende focus op risicomanagement. Dit zorgt voor verbetering van kennis, beoordeling, afstemming, bewustzijn en handelen ten aanzien van risico's. Er is een traject ingezet rondom proces- en kwaliteitsmanagement, waaronder een organisatiebrede certificering met betrekking tot kwaliteit, arbo en milieu, dat ook in 2017 doorgezet zal worden. Hierin wordt het risicomanagement meegenomen.

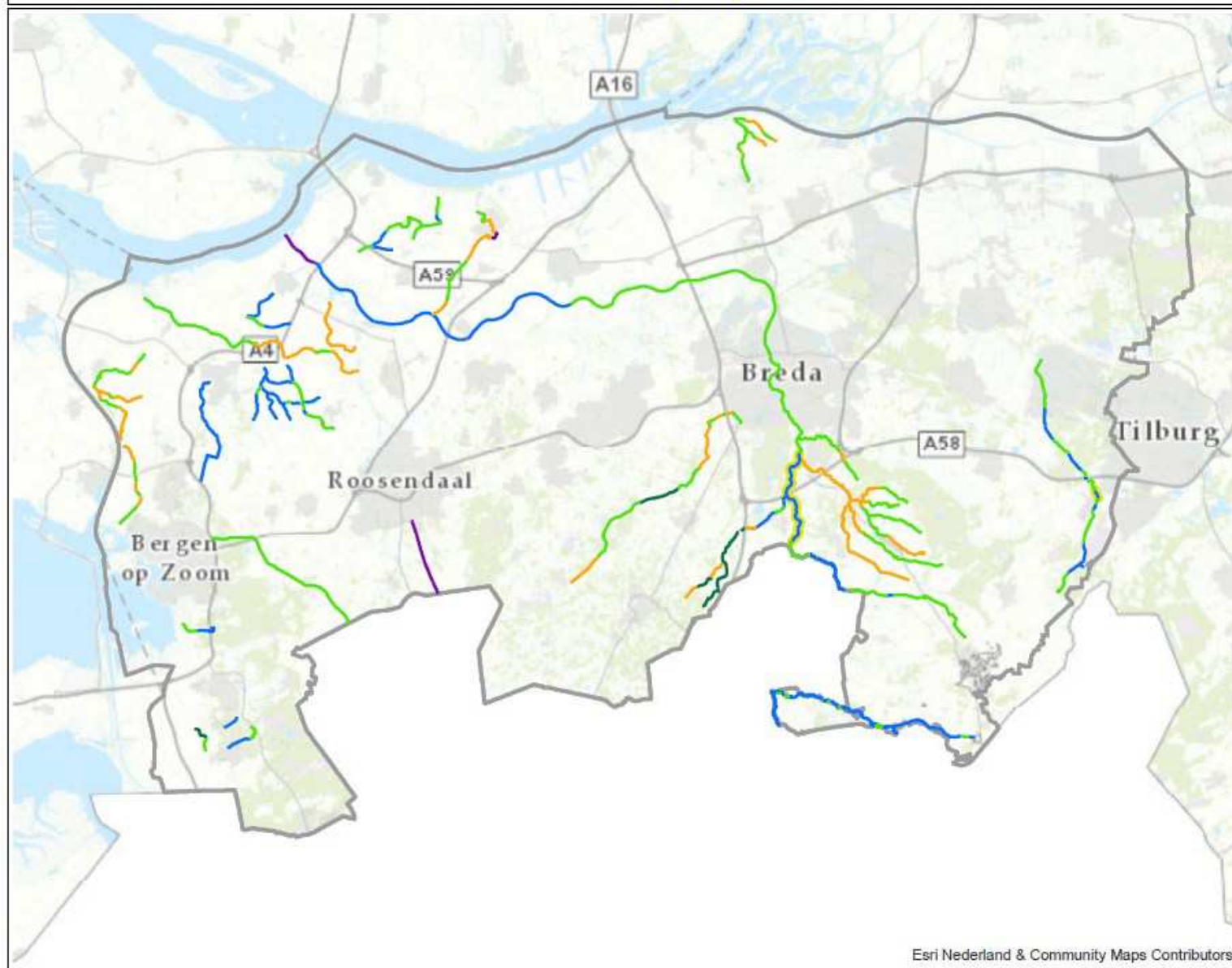
Bijlage 5 – Kaarten met programmering van projecten

Bijlage 5 – Kaartmateriaal

Actuele programmering inrichtingsmaatregelen

Beek- en kreekherstel per 1 juli 2017

Legenda

- Uitgevoerd t/m 2015
- Uitgevoerd na 2015
- Uitvoering in 2016-2021
- Uitvoering in 2022-2027
- Geen maatregelen door waterschap
- In uitvoering
- Waterschapsgrens
- Waterschapsgrens

* Er zijn geen maatregelen door het waterschap geprogrammeerd indien het traject:
 - al zonder maatregelen voldoet aan de vereisten (zoals de benedenloop Donge)
 - of een lage prioriteit heeft bij de provincie.
 De effectiviteit van die trajecten zijn nog onduidelijk.

Projectoemmering
Kadernota 2018 - 2027
Beek- en kreekherstel

Opdrachtgever
Beleids- en Planologische

Opdrachtnemer
M. Pouw

Gezien
V. van de Berg

Afdeling
Kennis & Advies

Formaat
A4

Schaal
1:300.000

Versie
1.0

Volgnummer
1

Datum
17-5-2017

Esri Nederland & Community Maps Contributors

Actuele programmering inrichtingsmaatregelen

Ecologische Verbindingszone's per 1 juli 2017

Legenda

- Uitgevoerd t/m 2015
- Uitgevoerd na 2015
- Uitvoering in 2018-2021
- Uitvoering in 2022-2027
- Maatregelen door Rijkswaterstaat
- Geen maatregelen door waterschap
- In uitvoering
- Waterschapsgrans

* Er zijn geen maatregelen door het waterschap geprogrammeerd indien het traject:
 - al zonder maatregelen voldoet aan de vereisten (zoals de benedenloop Donge)
 - of een lage prioriteit heeft bij de provincie.
 De effectiviteit van die trajecten zijn nog onduidelijk.

Projectomachtiging
 Kadernota 2018 - 2027
 Ecologische Verbindingszone's

Opdrachtgever
 Beleid en Planetoetsing
 Opdrachtnemer
 M. Pouw V. van de Berg

Afdeling
 Kennis & Advies

Formaat
 A4

Schaal
 1:300.000

Versie
 1.0

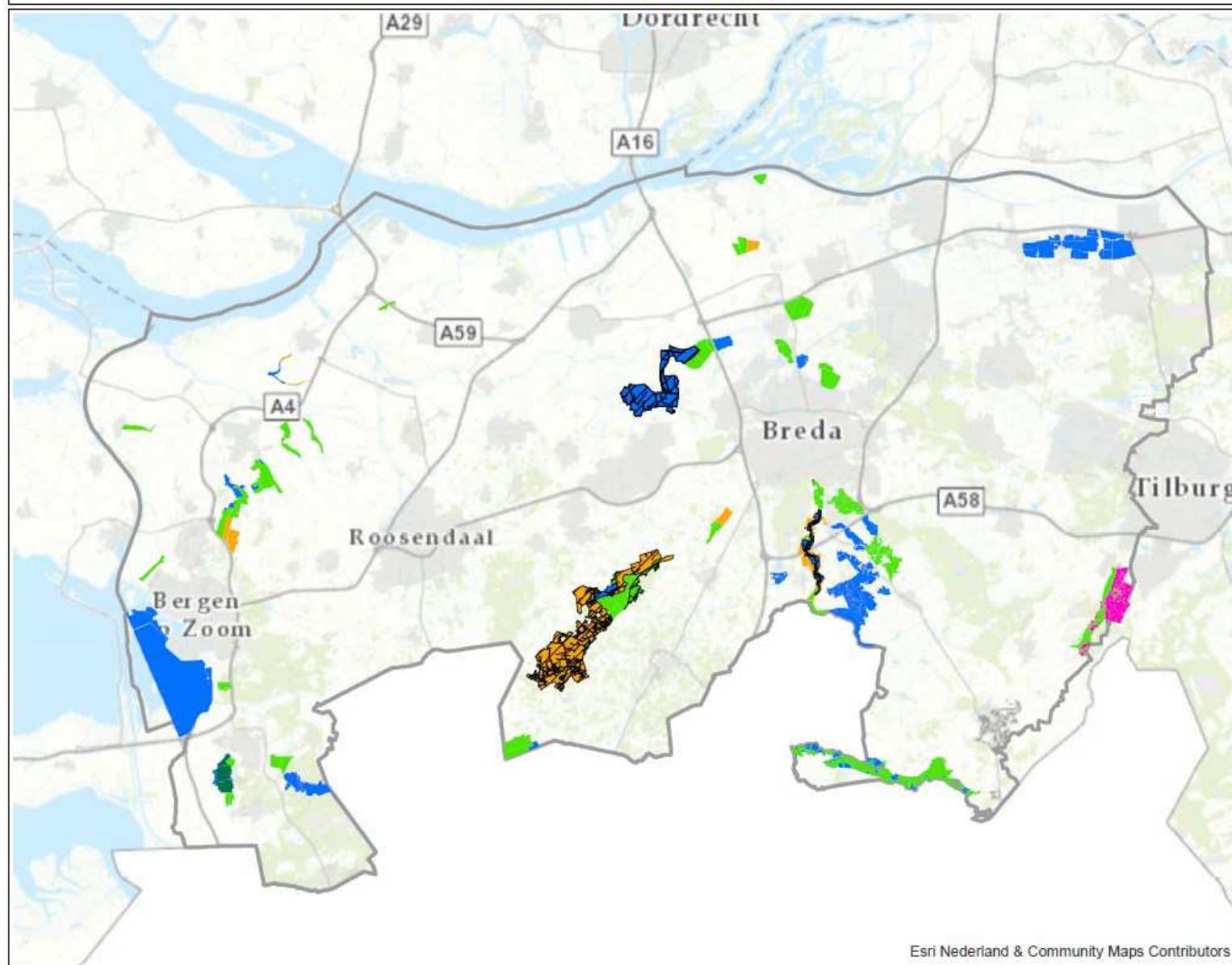
Volgnummer
 1

Datum
 17-5-2017

Esri Nederland & Community Maps Contributors

Actuele programmering inrichtingsmaatregelen

Natte Natuurparels per 1 juli 2017

Legenda

- ML2_NNP_in_Uitvoering_20170508
- Uitgevoerd t/m 2015
- Uitgevoerd na 2015
- Uitvoering in 2016-2021
- Uitvoering in 2022-2027
- Uitvoering door terreinbeheerder
- Waterschapsgrens

Waterschap
Brabantse Delta

Projectomschrijving
Kadernota 2018 - 2027
Natte Natuurparels

Opdrachtgever
Beleids- en Plantoetsing

Opdrachtnummer
M. Poutv

Gezien
V. van de Berg

Afdeling
Kennis en Advies

Formaat
A4

Schaal
1:300.000

Verie
1.0

Volgnummer
1

Datum
17-5-2017

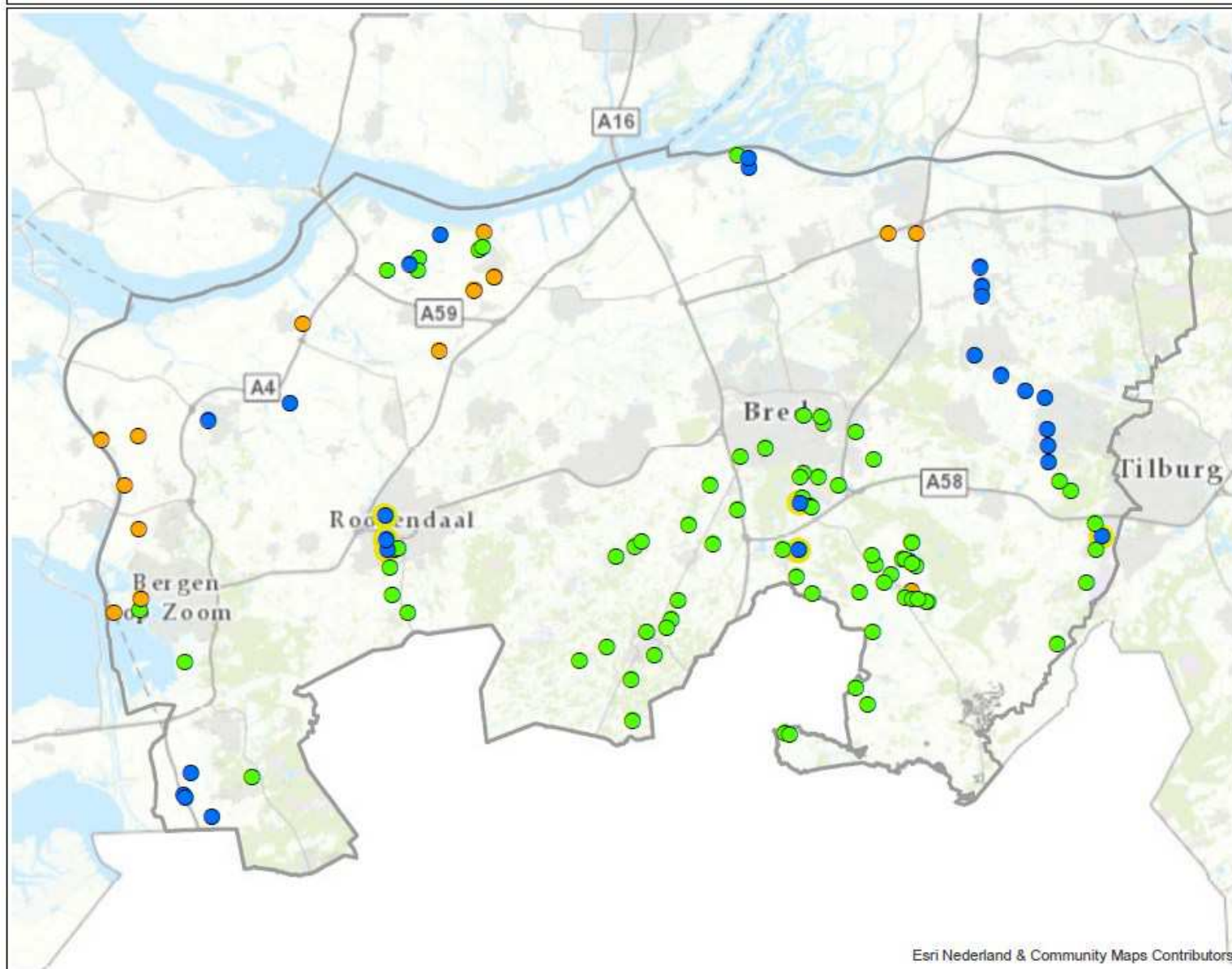
Esri Nederland & Community Maps Contributors

Actuele programmering inrichtingsmaatregelen

Vismigratiekneelpunten per 1 juli 2017

Legenda

- Uitgevoerd t/m 2015
- Uitvoering in 2016-2021
- Uitvoering in 2022-2027

Projectomschrijving
Kadernota 2018 - 2027
Vismigratiekneelpunten

Opdrachtgever
Beleid & Plantoetsing
Opdrachtnemer
M. Pouw

Gesien
V. van de Berg

Afdeling
Kennis en Advies

Formaat
A4

Schaal
1:300.000

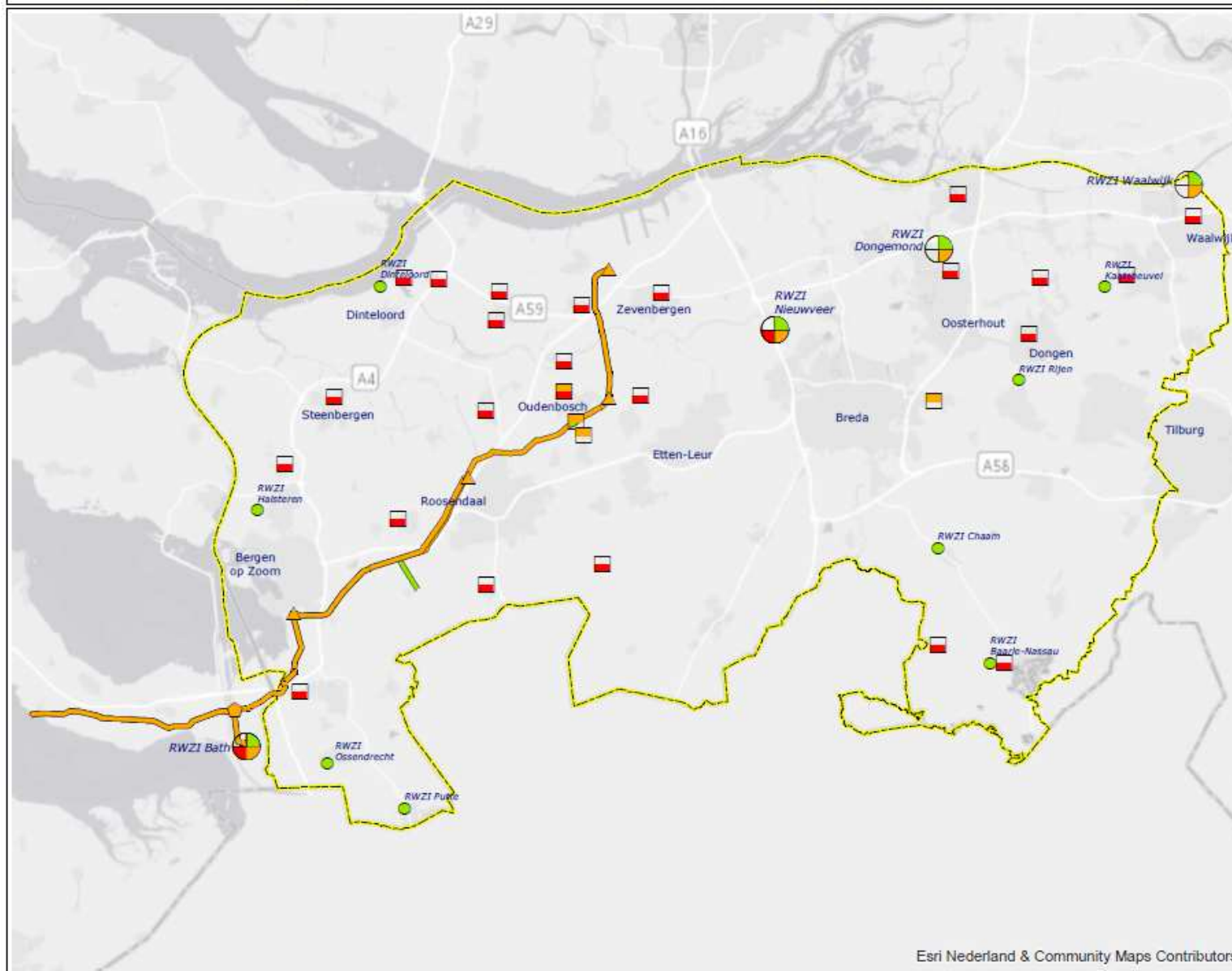
Versie
1.0

Volgnummer
1

Datum
17-5-2017

Esri Nederland & Community Maps Contributors

Actuele programmering renovatie zuiverings objecten **Rioolgemaal, RWZI's, persstations en transportleidingen per 1 juli 2017**

- Rioolgemaal
- RWZI
- Knooppunt Bath
- Persstation
- Transportleiding

- Status renovatie objecten**
- Afgerond 2015 - 2017
 - Gepland 2017 e.v.
 - Uitvoering 2017 e.v.

▲

**Waterschap
Brabantse Delta**

Projectomachtiging
Kadernota 2018 - 2027
Renovatie ZB objecten

Opdrachtgever
Bouwprojecten

Opdrachtnemer
J. van Buul

Gezien
V. van den Berg

Afdeling
Kennis & Advies

Formaat
A4

Schaal
1:325.000

Versie
1.0

Volgnummer
1

Datum
18-5-2017

Esri Nederland & Community Maps Contributors

Bijlage 6 - Verloop bestemmingsreserve Duurzaam Financieel Beleid per taak

Verloop reserve DFB (x € 1.000)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Watersysteembeheer													
Reserve DFB-WS per 1/1		3.998	3.597	3.989	2.736	2.190	1.248	274	-	-	-	-	-
Toevoegingen reserve DFB-WS boekjaar	3.998	199	2.284	680	1.245	713	544	508	486	466	399	389	235
BTW-teruggave bedrijfrestaurant	99												
Risico-toeslagen RvR projecten	3.142	-215											
Opbrengst switch WBD 2015	212												
Risico-opslag VZM overlastmaatregelen					400								
Reeds gereserveerd in KN	-1.100												
Switch SNB			1.974										
Dividend NWB					235	235	235	235	235	235	235	235	235
Rentenvoordeel herstructurering (exploitatie)		414	310	188	333	311	266	253	251	231	158	154	
Rentenvoordeel herstructurering (kapitaallasten)				186	74	40	43	20					
Rentenvoordeel Januari 2017				307	204	126							
Rakeningsverschot 2015	1.051												
Rakeningsverschot 2016													
Benodigde dekking DFB-WS boekjaar			-1.893	-1.993	-1.792	-1.654	-1.518	-1.385	-1.254	-1.125	-999	-876	-759
Onttrekking reserve DFB-WS KN 18-27			-1.893	-1.993	-1.792	-1.654	-1.518	-782	-486	-466	-393	-389	-235
Dekking DFB-WS tarieven			-	-	-	-	-	-609	-768	-659	-606	-487	-518
Reserve DFB-WS per 31/12	3.998	3.597	3.989	2.736	2.190	1.248	274	-	-	-	-	-	-
Zuiveringsbeheer													
Reserve DFB-ZB per 1/1	-	133	1.076	2.703	2.552	2.643	2.619	2.454	2.301	2.180	2.103	2.029	2.013
Toevoegingen reserve DFB-ZB boekjaar	133	943	2.644	791	961	777	567	511	477	455	394	391	265
BTW-teruggave bedrijfrestaurant	105												
Opbrengst switch WBD 2015	239												
Amoveringsvoorziening SNB		476											
Switch SNB			2.226										
Dividend NWB					265	265	265	265	265	265	265	265	265
Rentenvoordeel herstructurering (exploitatie)		467	418	236	383	325	254	224	212	190	129	126	
Rentenvoordeel herstructurering (kapitaallasten)				209	83	45	48	22					
Rentenvoordeel Januari 2017				346	230	143							
Rakeningsverschot 2015	-211												
Rakeningsverschot 2016													
Benodigde dekking DFB-ZB boekjaar			-1.017	-942	-871	-801	-792	-664	-598	-533	-469	-406	-346
Onttrekking reserve DFB-ZB KN 18-27			-1.017	-942	-871	-801	-792	-664	-598	-533	-469	-406	-346
Dekking DFB-ZB tarieven			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve DFB-ZB per 31/12	133	1.076	2.703	2.552	2.643	2.619	2.454	2.301	2.180	2.103	2.029	2.013	1.932
Reserve DFB-Totaal WBD per 31/12	3.532	4.673	6.692	5.288	4.832	3.867	2.728	2.301	2.180	2.103	2.029	2.013	1.932